

KATALYS.

№:5

HÄLFTEN KVAR & HELA FRAMTIDEN

EN RAPPORT OM VÄLFÄRD, SKATTER & FRAMTIDSTRO

RAPPORTFÖRFATTARE: DANY KESSEL, DANIEL JOHANSSON & DANIEL SUHONEN

Hälften kvar och hela framtiden

En rapport om välfärd,
skatter och framtidstro.

Rapportförfattare:
Dany Kessel, Daniel Johansson
och Daniel Suhonen

**"Skatt är civilisationens
kostnad. Det är en orsak
till att Sverige är ett av världens
bästa länder."**

Petter Stordalen, affärsman och hotellägare¹

Katalys tidigare publikationer

No 1: Välfärden är vinsten

No 2: Svar på tal om vinster i välfärden

No 3: Vilken arbetsmarknad ska vi ha?

No 4: Slaget om den likvärdiga skolan

Katalys – Institut för facklig idéutveckling

Katalys är ett oberoende fackligt idéinstitut som bedriver utredningsverksamhet och opinionsbildning. Våra verksamhetsområden är välfärd, samhällsekonomi, arbetsmarknad och fördelningsfrågor. Vår uppgift är att generera kunskap och perspektiv som kommer såväl den politiska debatten som fackföreningsrörelsen och dess företrädare på lokal, regional och central nivå till gagn. Men vår uppgift är även att driva den politiska debatten framåt i dessa frågor, med egna analyser och förslag grundade i fackliga perspektiv. Vi står på två ben – idéutveckling och politisk påverkan. Värderingsmässigt står vi på LO-medlemmarnas sida. Katalys tror inte att ökade samhällsklyftor är en naturlig eller opåverkbar följd av en globaliserad värld. Vi ställer inte upp på resonemang om att bara för att det går att skapa en marknad av något som vi äger gemensamt, så ska den marknaden skapas. Vi ser att det finns konstruktiva vägar framåt för den svenska arbetsmarknaden och att de principer som en gång formade arbetsmarknaden är relevanta även i framtiden. Vi vill bidra till att den generella välfärden och trygghetssystem säkras och utvecklas.

Katalys – Institut för facklig idéutveckling startades på initiativ av 6F - fackförbund i samverkan. 6F utgörs av LO-förbunden Byggnads, Elektrikerna, Fastighets, Målarna och SEKO.

Kontaktuppgifter:

Daniel Suhonen
Chef
Tel +46 (0) 73 519 01 06
daniel.suhonen@katalys.org

Victor Bernhardt
Utredare
+46 (0) 70 143 07 77
victor.bernhardt@katalys.org

Besök vår hemsida: www.katalys.org

Sammanfattning

Rekordstora skattesänkningar har genomförts

- Det moderna samhället hänger ihop med höga skatter och vi tar ut skatt för att lösa gemensamma åtaganden.
- En hög skattekvot i kombination med generella välfärds-system är mer omfördelande än höga inkomstskatter på de mest välbeställda i ett system med grundtrygghet.
- Sedan år 2000 har skatternas andel av BNP gått från 51,5 till 44,1 procent.
- 2015 kommer offentlig sektor att ha 330 miljarder kronor mindre än år 2000 på grund av skattesänkningarna.

Skattesänkningar är en borgerlig strategi

- När den offentliga sektorns kvalitet försämras undergräver det stödet för den generella välfärden.
- Genom skattesänkningarna ökar privat konsumtion medan välfärdens behov får stå tillbaka.
- Den amerikanske ekonomen J. K. Galbraith såg redan på 1950-talet att strategin syftade till privat överflöd men offentligt armod.
- I dag ser vi hur exempelvis antalet privata sjukvårdsförsäkringar ökat med 77 procent sedan 2007. 2012 hade 522 000 personer en privat sjukvårdsförsäkring.

Framtidens utmaningar

- Vi står inför två stora utmaningar:
 - 1) att häva massarbetslösheten och att återuppbygga den generella välfärden och
 - 2) att klara av klimat-, energi och miljökrisen.

Vad vi behöver göra för att klara utmaningarna

- Öka sysselsättningen och investera i människor, utbildning och välfärd samt satsa 2 till 3 procent av BNP på att ställa om samhället till klimatneutralitet.

Katalys finansieringsförslag

- Vi vill häva utgiftstaket och lånefinansiera investeringar i klimat, infrastruktur, bostäder och humankapital.
- Vi vill höja skatteuttaget med 7 procentenheter av BNP från 44 till drygt 51 procent för att finansiera en fungerande välfärdsstat, socialförsäkringar och pensionssystem.
- Skattesystemet vi föreslår för att göra detta är baserat på principerna om skatt efter bärkraft, likformighet och legitimitet.
- Hörnstenen i detta skattesystem är en enhetlig skattesats på 35 procent av alla inkomster av arbete, näring, transfereringar, fastigheter och kapital. Snedvridande och ineffektiva undantag och avdrag minimeras.

Vägval 2014

- Låt valet 2014 bli ett verkligt vägval. Som vi ser det finns tre vägar att gå. Vi kan:
 - 1) fortsätta som idag där välfärden sakta stryps
 - 2) fortsätta sänka skatterna ned till EU-snitt under 40 procent av BNP och se välfärden snabbt försvinna
 - 3) välja hälften kvar men hela framtiden. Det vill säga höja skatterna till 51 procent av BNP och satsa på välfärd, jobb och omställning.

Innehållsförteckning

Förord: Det goda samhället – en förutsättning för att klara framtidens utmaningar	13
Inledning: Ett nytt samhällskontrakt	15
Rapportens syfte	15
Rapportens utgångspunkter – ett investeringsperspektiv	15
Rapportens begränsningar	16
Rapportens basår	16
Rapportens upplägg	17
Del 1: Det moderna samhällets historia är en historia om skatter	19
Välfärdsstatens framväxt – de stigande förväntningarnas missnöje	19
1990-talets två trendbrott	21
Från trendbrott till systemskifte	22
Sänkta skatter har ett pris	24
Ojämligheten ökar	25
Välfärdsunderskott och investeringsskuld	26
Offentligt armod i privat överflöd	27
Starkt stöd för generell välfärd och höga skatter	27
Kan höga skatter vara farliga?	28
Del 2: Framtidens utmaningar	31
Utmaning 1: Innanförskap, jämlikhet och välfärd	31
Full sysselsättning – ett måste för framtidens välfärd	34
Utmaning 2: Klara klimatutmaningen och ställ om energisystemen	39
Vårt löfte	40
Del 3: Satsningarna som krävs för att hantera framtidens utmaningar	41
Säkra välfärdens kvalitet	41
Aktivt arbeta med att få ut folk i arbete	44
Bygga system för trygghet och omställning när man inte kan arbeta	45
Trygga pensioner	48
Satsa på högre utbildning	49

Satsa på energiomställning	50
Satsa på kollektivtrafik och bostäder	51
Övriga satsningar	52
Sammanfattning av kostnaderna för våra satsningar:	52
Del 4: Så finansierar vi framtiden?	55
Från överskottsmål till statsskuldsmål	55
Det offentliga inkomster	57
Principer för ett modernt skattesystem	57
Skatt efter bärkraft	57
Likformighet	58
Legitimitet	58
Principerna – ett arv från århundradets skattereform	59
Ett nytt skattesystem	59
Skatt på arbete, hushåll	60
Skatt på inkomst från arbete, näringsverksamhet och transfereringar, hushåll	60
Medborgaravgift	60
Övriga avdrag	61
Skatt på arbete, företag	61
Socialavgifter	61
Mervärdesskatt	61
Punktskatter på privat konsumtion och på näringslivets faktoranvändning	61
Skatt på kapital, hushåll	62
Skatt på inkomst av kapital	62
Fastighetsskatt	62
Arvs- och gåvoskatt	62
Avdrag	62
Skatt på kapital, företag	63
Bolagsskatt	63
Fastighetsskatt	63
Kupongskatt	64
Sammanfattning av den offentliga sektorns inkomster	64
Del 5. Dynamiska effekter, fördelningseffekter och systemet på sikt	67
Dynamiska effekter	67
Utbudet av arbetskraft	67
Efterfrågan på arbetskraft	71

Matchningen	72
Fördelningseffekter	73
Grupper som tydligt gynnas:.....	73
Grupper för vilka det finns både positiva och negativa effekter:.....	75
Grupper som tydlig missgynnas:	75
Systemets utveckling över tid	76
Katalys förslag i korthet.....	78
Avslutning: Vägsäl 2014.....	80
Referenser	83

Förord: Det goda samhället – en förutsättning för att klara framtidens utmaningar

Under 1900-talet förvandlades Sverige. Vi gick från att vara ett av Europas fattigaste länder till att bli ett av de rikaste. Sociala rörelser genomdrev omvälvande förändringar, med den offentliga sektorn som verktyg. I utbyte mot allas deltagande i arbetskraften och en relativt hög beskattning åtog sig det offentliga ett stort ansvar för utbildning, vård, omsorg, för sysselsättning och för ekonomisk trygghet vid arbetslöshet, sjukdom, ålderdom och föräldraskap. Effekterna blev dramatiska. Den stigande sociala och ekonomiska jämlikheten ökade kraftigt medborgarnas frihet och delaktighet i samhällslivet. Utvecklingen bars upp av en stor folkmajoritet och präglades av en stark framtidstro.

Det kan vara frestande att stanna vid slutsatsen att det kommer att vara så för alltid. Att gamla framsteg är oåterkalleliga. Att samhället alltid kommer att vara modernt och finnas där för sina medborgare.

Men så är det inte. Samhällsutvecklingen bestäms i en styrkemätning mellan olika politiska och ekonomiska krafter. Sedan ett kvartssekel har Sverige i flera viktiga avseenden bytt kurs. En skattesänkar- och privatiseringspolitik har fått fäste. Konsekvenserna har inte låtit vänta på sig. Arbetslösheten har ökat och klyftorna mellan medborgarna vidgats. Investeringar för framtiden har ersatts med ineffektiva och fördelningsmässigt skeva åtgärder för ökad privat konsumtion. Detta trots att vi står mitt i mänsklighetens största prövning någonsin: klimat-, naturresurs- och energikrisen.

Det kan låta dystert. Men det finns ingen anledning att misströsta. Vi kan vända utvecklingen. Det krävs dock att vi åter börjar satsa på det gemensamma: på jobb, välfärd och en grön omställning. Det kommer inte att vara enkelt eller kostnadsfritt, men det har alla förutsättningar att gå väl.

Den här rapporten från Katalys är ett konkret förslag på en sådan politik. Den kan ses som en skiss på nytt samhällskontrakt med sikte på en framtid värd att längta efter. Den bygger på följande bestämda uppfattning:

Vi har råd tillsammans. Om vi vill.

Katalys – Institut för facklig idéutveckling

Stockholm november 2013

Dany Kessel, ekonom

Daniel Johansson, utredare

Daniel Suhonen, chef

Inledning: Ett nytt samhällskontrakt

Rapportens syfte

Sverige är ett fantastiskt land på många sätt. Det är till stor del resultatet av ett mödosamt samhällsbygge. Detta bygge har dock de senaste decennierna inte vårdats och utvecklats. I stället har det tidvis missköts och till och med nedmonterats.

Det håller inte. Utvecklingen måste vändas. Syftet med den här rapporten är att vara ett inlägg i debatten om hur det ska gå till. Vi presenterar de övergripande utmaningar som Sverige står inför de kommande tre decennierna, ett program för hur dessa utmaningar kan lösas genom ett nytt samhällskontrakt och en modell för hur det ska finansieras genom ett nytt skattesystem. Vi redovisar reformer, intäkter och utgifter som ett förslag på hur en statsbudget utifrån denna nya giv skulle kunna se ut.

Rapportens utgångspunkter – ett investeringsperspektiv

Man brukar säga att cynikern vet alltings pris men intets värde. Samma sak gäller samhällsutvecklingen. Ofta diskuteras satsningar på sjukvård, infrastruktur eller utbildning i termer av kostnader för samhället. Men det finns ett annat pris också, och det är det sociala priset för ett samhälle som inte fullt ut tar tillvara sina medborgares kapacitet. Att dra in på exempelvis utbildning eller fritidsverksamhet kan spara pengar för en kommun i det korta budgetperspektivet där målet är nästa bokslut. Men kostnaderna kommer ofta längre fram i form av fallande skolresultat, social utslagning, kriminalitet eller ohälsa. ”Ingenting kan vara viktigare än våra barn, och om vi inte satsar på barnomsorg och skola nu, påverkar det välbefinnandet och tillväxten i framtiden”, som den socialdemokratiska riksdagsledamoten och professorn Lena Sommestad har uttryckt detta investeringsperspektiv.²

Det offentliga måste i linje med den insikten göra det till en central del av sin strategi att investera i människorna – alltså humankapitalet – eftersom det är människorna som ytterst är den produktiva resursen i ett samhälle. Framför allt gäller det välfärds-, klimat- och infrastrukturpolitiken. Rätt satsningar är ofta ekonomiskt lönsamma på sikt och att inte genomföra dem innebär att vältra kostnader på framtida generationer som får sämre möjligheter att hantera sina utmaningar.

I denna rapport anlägger vi därför ett investeringsperspektiv på centrala samhällsområden där den politiska praktiken i dag präglas av kamrerstänkande och där kortsiktiga besparingar går före långsiktiga satsningar i fast infrastruktur men inte minst i människornas välbefinnande, hälsa och produktivitet. Vi gör det i en tid när ansvarstagande har blivit synonymt med att nå överskottsmål och hålla budgettak. Den politiken kan ha ägt sin riktighet under ett antal år på 1990-talet,

men frågan är om den gör det i dag. För vad kostar det att någon misslyckas i skolan, att någon slås ut från arbetsmarknaden och vad blir notan om medeltemperaturen i världen går upp tre grader? En ansvarstagande politik handlar inte om att rädda den svenska statens ekonomiska trovärdighet – en ansvarstagande politik handlar om att lösa allvarliga samhällsproblem.

De satsningar vi föreslår kommer att kosta. Därför behöver också intäkterna diskuteras. Men vi avvisar alla debatter om skatter som börjar och slutar med skatterna. Skatt är ett sätt att finansiera gemensamma åtaganden och tittar man bara på skatterna är det som att bara titta på priset för en semesterresa eller inkomstsidan i en resultaträkning. Det finns ofta ett värde också, eller en annan sorts prislapp. Utan att veta vad man vill finansiera är det omöjligt att diskutera skattekvotens nivåer. Skattesystemet interagerar också med det offentliga åtagandet. Beroende på hur vi utformar välfärdstjänster och socialförsäkringar kommer olika typer av skatter att ha olika effekter. I denna rapport kommer därför hela det offentliga åtagandet inklusive skattesystemets utformning att diskuteras.

Rapportens begränsningar

Rapporten ska läsas som en helhet. Den är inte tänkt som ett politiskt smörgåsbord att välja och vraka ifrån. De förändringar vi föreslår i exempelvis socialförsäkringssystemen bör exempelvis bara genomföras om de kombineras med den kraftigt utbyggda arbetsmarknads- och utbildningspolitik vi utformat och de förstärkningar av bemanningen i offentlig sektor vi vill införa. Kort sagt: Inga förslag är avsedda att bedömas eller dömas lösryckta från helheten. Denna rapport utgör ett sammanhållet förslag.

Att i detalj göra om ett skattesystem och förnya en hel välfärdsmodell tar tid. Reformerna vi föreslår och vår plan för att finansiera dem kommer behöva implementeras i rätt ordning och prövas under flera år, och vissa av dem kanske under flera decennier. Vi är starka anhängare av en sådan prövande stegvis samhällsförändring som söker sin legitimitet hos en folkmajoritet. Reformerna i rapporten ska således läsas som seriösa och välavvägda förslag men som behöver utredas vidare innan de kan genomföras.

Att göra en komplett plan för när olika reformer införs och projekt påbörjas och färdigställs ligger dock utanför ramen för denna rapport. I slutet av rapporten kommer vi emellertid övergripande att diskutera dynamiken i en övergång från dagens system till den modell vi föreslår.

Den långsiktiga och omfattande ambition vi har i denna rapport har också, i många fall, gjort det svårt för oss att göra exakta beräkningar på kostnader och intäkter av olika reformer och skatter. Beräkningarna är därför ofta överslagsräkningar baserade på medelvärden och schablonbelopp. Vi har dock varit noga med att försöka att inte över-skatta inkomster eller underskatta kostnader.

Rapportens basår

I rapporten används, om inget annat uppges, 2010 som referensår på vilket våra kalkyler baseras. Detta tjänar både ett pedagogiskt syfte och förenklar beräkningarna. Nivåer på löner, försäkringar och liknande i

det följande ska därför jämföras med 2010 års nivåer. 2010 är lämpligt att utgå från eftersom det inte var något högkonjunkturår utan präglades av finanskrisen. Därigenom minimeras risken att vårt budgetutrymme överskattas. Dessutom är 2010 det senaste året där all statistik har funnits tillgänglig under arbetet med denna rapport.

Rapportens upplägg

I del 1 görs en historisk tillbakablick över skatte- och välfärdspolitikens utveckling i Sverige. Här visar vi sambandet mellan modernitet och skattekvot och resonerar om fördelningen mellan privat och offentlig konsumtion. Vi studerar också, genom en internationell jämförelse, några av de påståenden som ofta görs om höga skatters skadliga effekter.

I del 2 analyseras de huvudsakliga framtidsutmaningarna som vi ser dem. Vi formulerar också ett förslag på hur ett nytt samhällskontrakt kopplat till löftet att gemensamt hantera dessa utmaningar kan se ut.

I del 3 diskuteras det offentliga åtagandet och vilka satsningar som behövs för att hantera de beskrivna utmaningarna. Det sker på en övergripande nivå med konkreta kostnadsberäkningar för dessa reformer. Syftet är att illustrera det sammanlagda finansieringsbehovet för en framtid vi kan se fram emot med tillförsikt.

I del 4 skisseras ett skattesystem och en investeringspolitik som klarar av att finansiera de framtidsinvesteringar vi presenterat. Vi diskuterar också principer för ett fungerande skattesystem och preciserar hur vår skattemodell utformas.

I del 5 analyserar vi konsekvenserna av reformpaketet samt dynamiska och fördelningspolitiska effekter på lång sikt av den föreslagna politiken.

Avslutningsvis presenterar vi våra förslag i korthet och resonerar om hur vi vill att diskussionen om detta förslag ska föras vidare.

Del 1: Det moderna samhällets historia är en historia om skatter

Det svenska samhällsbygget under 1900-talet, och som riktigt tog fart under efterkrigstiden, var större än dess delar i form av enskilda reformer såsom barnbidrag eller fler semesterveckor. Det byggdes kring ett grundläggande löfte mellan den enskilde och det gemensamma. Det fick också konsekvenser för enskildas agerande i förhållande till varandra.

Löftet, eller samhällskontraktet, handlade kort och gott om att alla avkrävdes deltagande i arbetskraften men också att avstå en inte försumbar del av sina inkomster i skatt efter förmåga för att i gengäld få sjukvård, utbildning, kultur, infrastruktur efter behov.

Systemet utformades så att en stor majoritet vann på det. Genom att gå samman och låta det offentliga ordna verksamheter som de allra flesta behövde eller ansåg nödvändiga kunde sådana tjänster och nyttigheter skaffas fram effektivare, billigare och mer jämlikt – och dessutom på ett sådant sätt att fler kunde komma ut i arbete. Bara ett exempel på detta är utbyggnaden av barnomsorg på 1970- och 80-talen som ökade möjligheten för kvinnor att förvärvsarbeta.

En rimlig slutsats är att detta system premierade tillit och framtidstro. Tillit mellan den enskilde och det offentliga. Tillit mellan enskilda – alla gör rätt för sig och när jag behöver hjälp betalar du skatt för mig och när du behöver hjälp betalar jag för dig. Systemet stärkte också banden mellan generationer – ni får utbildning nu och vi får pension av er när ni jobbar. På så vis byggdes också via de kollektiva systemen möjligheten till individuell framtidstro: de materiella och kulturella behoven tillgodosågs och möjliggjorde personlig frihet. Att flytta. Att plugga. Att starta företag. Friheten att kunna forma sitt liv utan fruktan för sjukdom, för föräldraskap eller ålderdom växte när samhällets åtagande utökades.

Välfärdsstatens framväxt – de stigande förväntningarnas missnöje

Under efterkrigstiden var det arbetarrörelsen som ledde samhällsdebatten. Välfärdsstaten blev liktydigt med modernitet. Från 1930 till 1990 steg skattekvoten kontinuerligt. I genomsnitt tio procentenheter av BNP vart femtonde år, ibland något långsammare som 1945–1950, ibland snabbare som under första halvan av 1970-talet då de personalintensiva delarna av välfärden byggdes ut. På samma gradvisa sätt växte det moderna välfärdssamhället fram.

Ett annat sätt att beskriva samma sak ur ett optimistiskt reformistiskt perspektiv var begreppet ”de stigande förväntningarnas missnöje” som den dåvarande socialdemokratiske statsministern Tage Erlander myntade i valbroschyren *Valfrihetens samhälle* 1962. Idén om de stigande förväntningarnas missnöje var att välfärdsstaten och det progressiva efterkrigsprojektet inte alls skulle orsaka sin egen undergång genom att människor som fick det bättre med automatik

blev förborgerligade. Nyckeln var att samhällets åtaganden svarade an mot den allmänna standardökningen. Välfärdsstatens erbjudande skulle inte stanna vid grundtrygghet utan ge riktigt inkomsttrygghet även högt upp i inkomstskikten och erbjuda en offentlig service av högsta kvalitet. Lösningen blev reformer som den utbyggda högre utbildningen, ATP-systemet, bättre bostäder och standardtrygghet i socialförsäkringarna.

Sambandet mellan skattekvoten, den offentliga konsumtionens andel av BNP och moderniseringen och utbyggnaden av välfärden är tydligt. Ju rikare vi blev desto mer lade vi på gemensam välfärd.

Exempel på reformer:

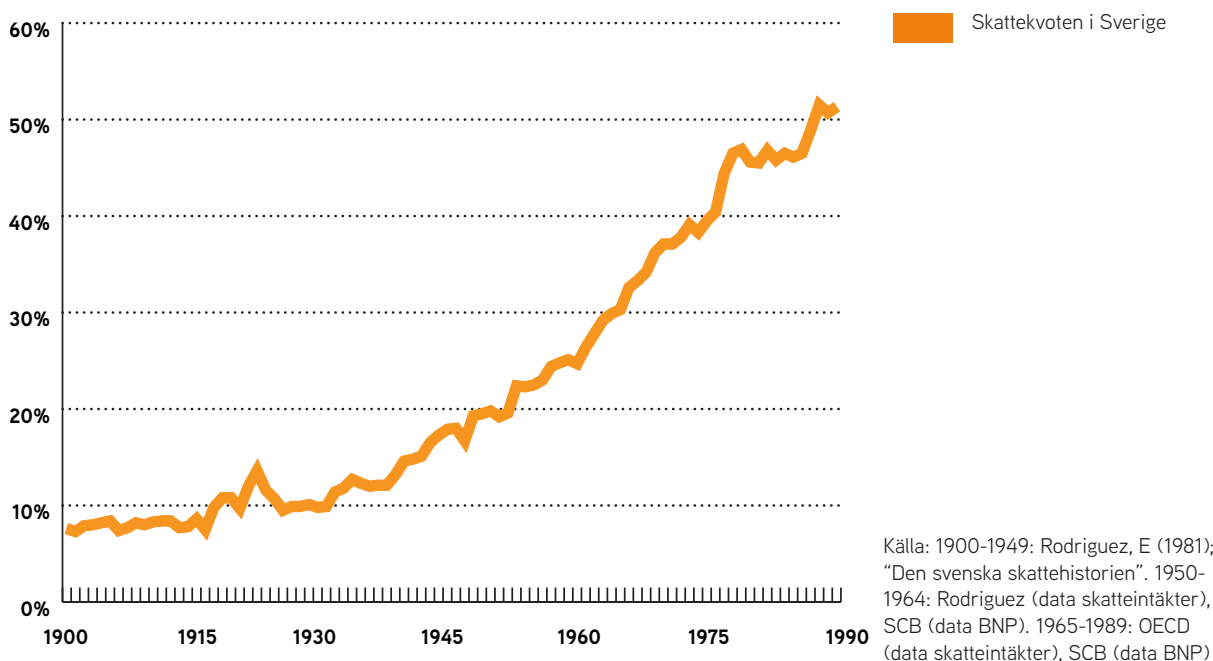
1930–1944: Folkpensionen höjdes, en arbetslöshetsförsäkring infördes och familjer med många barn fick låna pengar till att bygga bostäder. Vidare infördes bland annat förebyggande mödra- och barnvård, mödrahjälp och bidragsförskott till ensamstående mödrar. År 1938 beslutades det också om folktandvård och två veckors lagstadgad semester.

1945–1959: ATP klubbades i riksdagen, och den allmänna sjukförsäkringen och moderskapsförsäkringen infördes. Läkemedelsrabatter infördes inom sjukförsäkringen.

1960–1974: Några av reformerna från denna period är vårdbidraget för funktionshindrade barn och en förbättrad läkemedelsrabatter. En ny sjukvårdslagstiftning kom och den öppna sjukvården byggdes ut. I början av 1970-talet infördes den allmänna tandvårdsförsäkringen och en utbyggnad av folktandvården genomfördes. 1970 kom den nya arbetstidslagen om 40 timmars arbetsvecka.

1975–1989: Allmän förskola för alla sexåringar blev verklighet från och med 1975. Föräldraförsäkringen infördes 1975. En femte semestervecka tillkom 1978. På 1980-talet byggdes förskolan ut ytterligare.

Diagram 1: Skattekvoten i Sverige 1900-1989, i procent av BNP

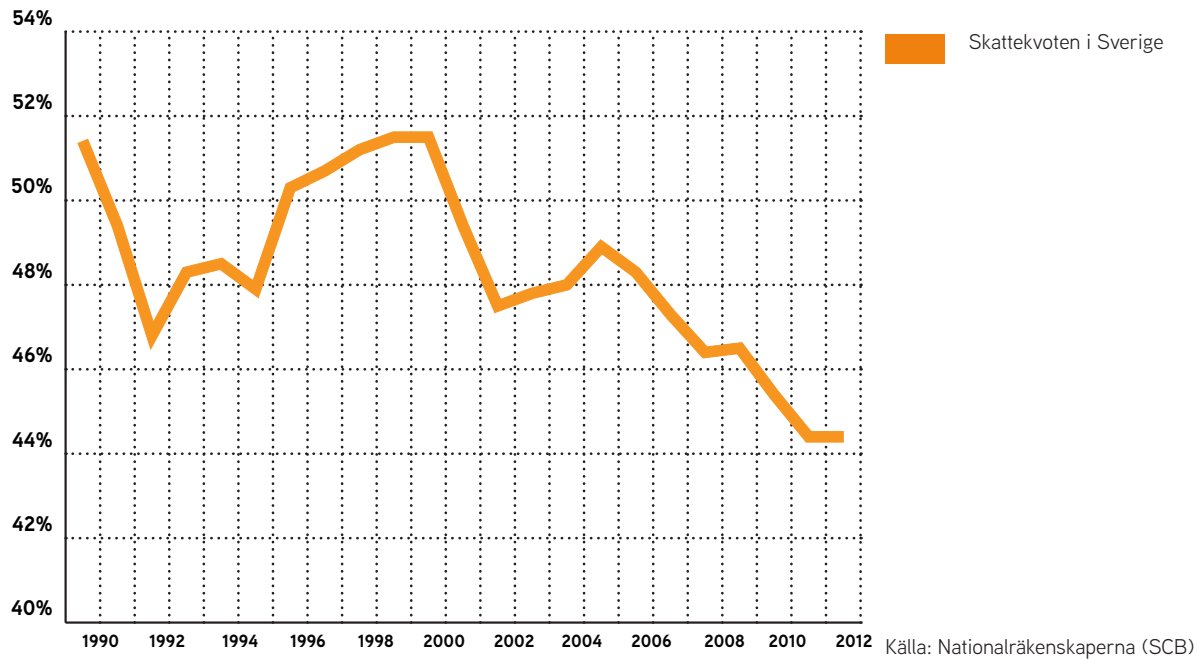
1990-talets två trendbrott

Den långsiktiga trenden med en stigande skattekvot och utbyggnaden av det gemensamma åtagandet bröts i början på 1990-talet. Detta trendbrott syns tydligt i siffrorna om man jämför utvecklingen av skattekvoterna i diagram 1 och 2 och utvecklingen av offentlig och privat konsumtion i diagram 3. Den förändring som då inleddes och sedan fortsatt, med vissa undantag, under de senaste 20 åren har till stor del sin grund i högerns revolt mot den generella välfärden. På 1980-talet drevs kampanjer mot den höga skattekvoten som döptes till det mer normerande begreppet skattetryck. Avgörande var att näringslivet och högern såg den gemensamma välfärdens expansion som ett utslag av statsocialism som utmanade marknadsekonomin.

Sänkta skatter blev en del av kärnan i framför allt Moderaternas politik. Argumentet som framfördes var att löntagarna skulle ha "hälften kvar". Uttrycket hade sitt ursprung som slogan för en kampanj av Skattebetalarnas förening mot framför allt marginal-effekterna i inkomstskattesystemet³. Kampanjerna och en kritik mot framför allt de höga marginalsatserna ledde till en ökad press att sänka skatterna under mitten och slutet av 1980-talet.

1990-1991 genomfördes det som kom att kallas århundradets skattereform. Den bar tydliga spår av ovan nämnda politiska tryck. Skattebaserna breddades och de högsta marginalsatserna sänktes men skattereformen syftade samtidigt till att upprätthålla det totala skatteuttaget. Att trenden med en ökande skattekvot bröts i början på 1990-talet berodde istället till största delen på den ekonomiska kris som följde men också på sänkningarna av kapitalskatterna som genomdrevs av den borgerliga regeringen Bildt. En konsekvens blev att offentlig sektor utsattes för flera besparingsprogram vilket förändrade nästa trendbrott, det i den relativa tillväxten av offentlig kontra privat konsumtion (se diagram 3 nedan).

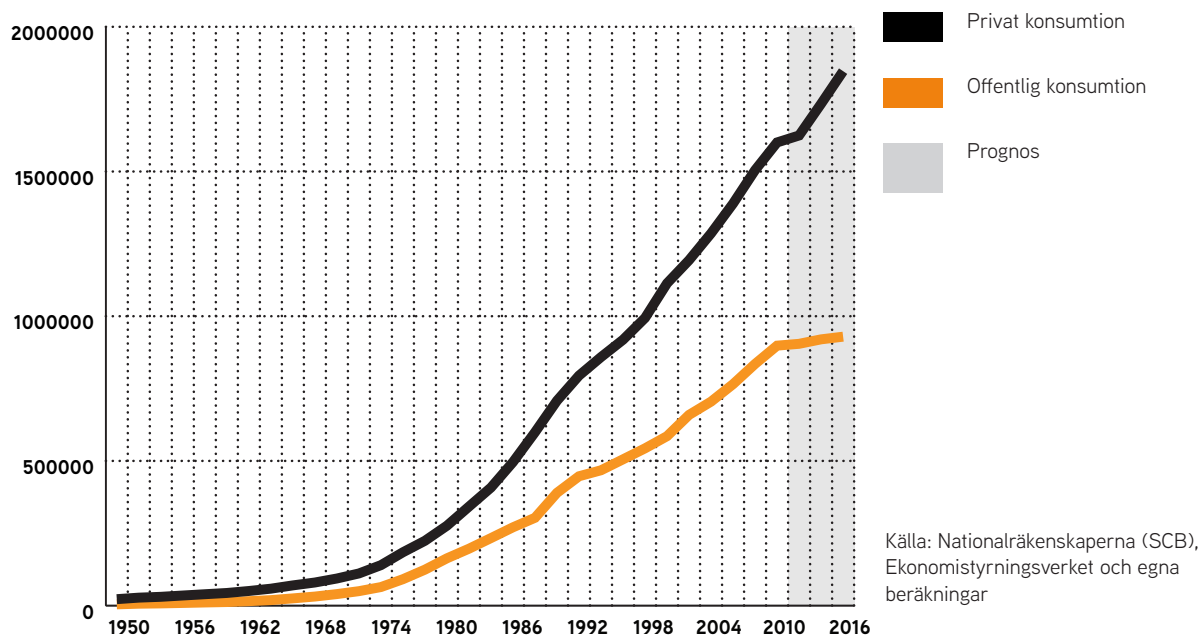
Efter att Socialdemokraterna tog tillbaka makten 1994 gick skattekvoten upp igen fram till år 2000 då den var tillbaka på samma nivå som i slutet av 1980-talet. Den lägre sysselsättningsgraden, som bitit sig fast efter krisen, innebar dock att även om skattekvoten var tillbaka på denna högre nivå behövdes en större andel av resurserna till transfereringar inom socialförsäkringssystemet vilket innebar att trendbrottet som skett i den relativa tillväxten mellan privat och offentlig konsumtion inte reparerades. De sista åren av socialdemokratiskt styre sänktes också skattekvoten ett par procentenheter, framför allt genom kompensation för de allmänna egenavgifterna.

Diagram 2: Skattekvoten i Sverige 1990-2011, i procent av BNP

Från trendbrott till systemskifte

Sitt verkliga genomslag har dock detta borgerliga systemskifte haft det senaste decenniet. Nyliberalismens idéer har lättare att slå rot i ett samhälle som präglas av en känsla av kris. Nedskärningar och arbetslöshet skapar erfarenheter och en känsla att vi inte längre har råd att gemensamt finansiera det som är viktigt. Man säger att vi varken kan höja skatterna eller låna till investeringar.

Däremot anses vi ha råd med skattesänkningar, som presenteras som lösningen på nästan alla samhällsproblem. Arbetslösheten, menar man, botas bäst genom jobbskatteavdrag trots att forskarkåren ställer sig allt mer frågande.⁴ I stället för offentliga anställningar i äldreomsorgen eller investeringar i utbildning och infrastruktur anses sänkt krogmoms, sänkta arbetsgivaravgifter för olika "utsatta" grupper och riktade subventioner i form av sänkta skatter vara det bästa sättet för det offentliga att bidra till skapandet av nya jobb. Skattesänkningarna har blivit vår tids politiska favoritreform, trots att de egentligen är anti-reformer eftersom de driver människor och hela samhället isär. Detta systemskiftes framtida konsekvenser kan man tydligt se i diagram 3 på nästa sida.

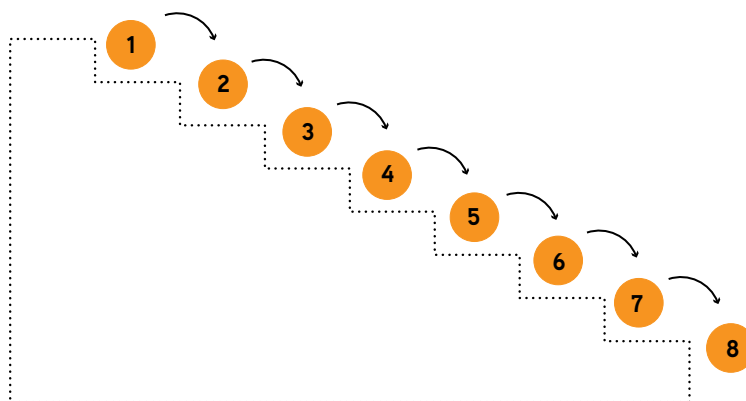
Diagram 3: Privat och offentlig konsumtion i Sverige från 1950 med prognos till 2016 i mkr

Den nygamla högerpolitiken har varit träffsäker. Det nuvarande moderata ledarskiktet har till skillnad från sina företrädare insett att det inte går att inleda ett systemskifte med nedmontering av sådant som röststarka grupper värderar högt. Men att ge sig på arbetslösa och sjukskrivna kan till och med vara populärt. Och skulle någon anmärka på att de ökade klyftorna snabbt leder till ökad social oro, till stökiga klassrum, går det alldeles utmärkt att använda skattemedel för att sponsra individuella lösningar. Det har handlat om friskolor, om skatte-reduktioner för hushållsnära tjänster (ROT- och RUT-avdrag) och om skatteavdrag för privatundervisning. Inom sjukvården har det tagit sig uttryck som vårdval, bolagiseringar och ökad entreprenad-drift.

Man måste se att privatiseringar och sänkt skatt hör ihop och tillsammans bildar grunden för systemskiftet. I vår tidigare rapport *Välfärden är vinsten* har vi liknat detta vid en privatiseringstrappa som i små steg för oss från ett starkt stöd för en generell välfärdspolitik till ett sluttande plan.

Privatiseringstrappan

1. Skattesänkningar genomförs.
2. Skatterna räcker inte till behoven och kraven på välfärden.
3. Nedskärningar genomförs och kvaliteten försämras.
4. Missnöje hos medelklassen ökar trycket på reformer som gör det möjligt att välja bort dålig välfärd.
5. Privat drift lägger över infrastrukturen på privata aktörer.
6. Krav på möjlighet till kompletterande privat "finansiering".
7. Krav på nya skattesänkningar.
8. Stödet för generell välfärd har urholkats.

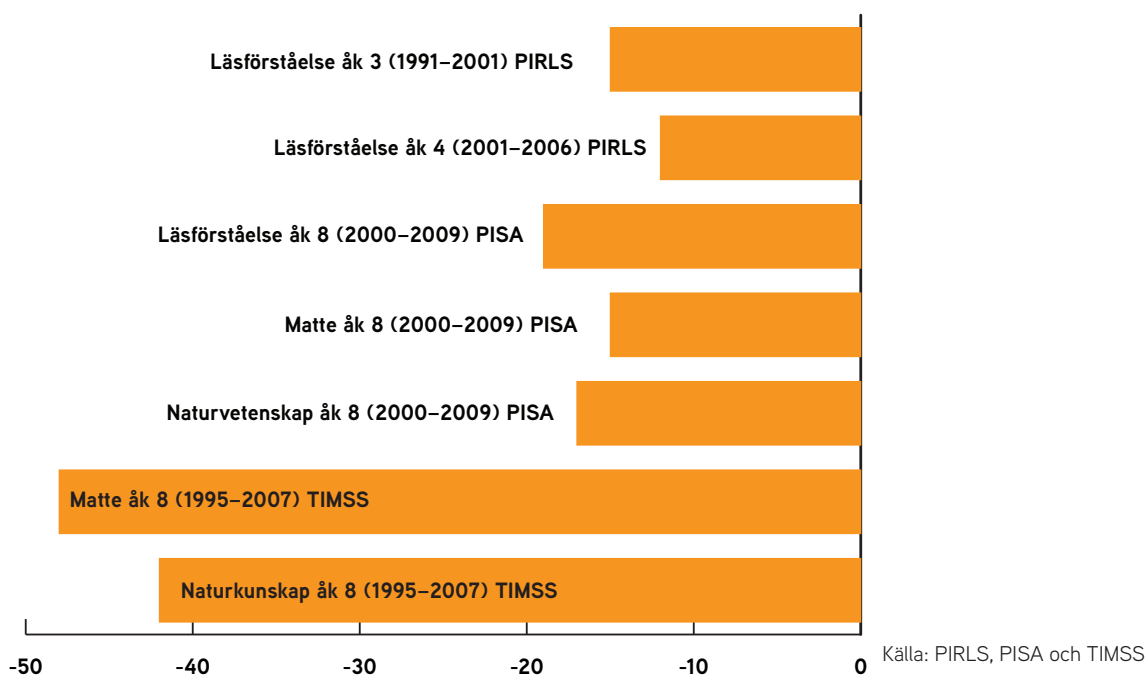
Sänkta skatter har ett pris

Konsekvenserna av systemskiftet märks nu tydligt i brister i det offentliga åtagandet. Vi får helt enkelt det vi betalar för.

Skolresultaten faller

Svenska elevers resultat har gått ner i internationella jämförelser. Framför allt är det matematik- och naturvetenskapskunskaperna som blir sämre men även resultaten inom läsförståelsen faller,⁵ och Sverige ligger nu under OECD-genomsnittet i flera kategorier. Misslyckandet får katastrofala följder när 12 procent av dem som går ut grundskolans nionde klass saknar behörighet att läsa vidare på gymnasiet, och var fjärde elev inte har klarat av gymnasiet efter fyra år.⁶

Diagram 4: Förändringar i svenska elevers genomsnittsresultat i internationella kunskapsmätningar

Ökande socialbidrag och fattigdom

När ersättningsnivåerna och taken sänktes samtidigt som ersättningsperioderna kortades med hårda tidsgränser i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen efter 2007, steg kostnaderna för socialbidragen.⁷ I Rädda barnens kartläggningar ser man också hur barnfattigdomen (andelen barn i ekonomiskt utsatta hushåll) sedan 2007 återigen ökar efter att ha minskat stadigt efter 1990-talskrisen.⁸

Bostadsbrist

Enligt Boverket råder det nu bostadsbrist i fyra av fem kommuner,⁹ och enligt myndighetens modelleringar saknas det i dag mellan 92 000 och 150 000 bostäder netto.¹⁰

Äldreomsorgen utarmas

Andelen 80 år och äldre som får offentligt finansierad äldreomsorg har minskat från 62 procent 1980 till 37 procent 2012. Förvisso är många gamla friskare långt upp i åldrarna i dag och verksamheten har effektiviserats men det är bara en del av bilden. I det offentligas frånvaro ökar nu anhörigvården. Två tredjedelar av de äldre med hjälpbehov får hjälp av en nära anhörig eller vän de inte bor med. Motsvarande siffra på slutet av 1980-talet var 40 procent. Det är främst döttrar till de äldre som ökat sina hjälpinsatser.¹¹ Det går också att se hur kommuner i allt större utsträckning styr med omsorgstaxan. Vid en hög taxa hänvisas äldre med mindre omsorgsbehov i praktiken till RUT-avdrag. På sikt hotar detta den offentligt finansierade äldreomsorgen.

Neddragningar på barn och unga

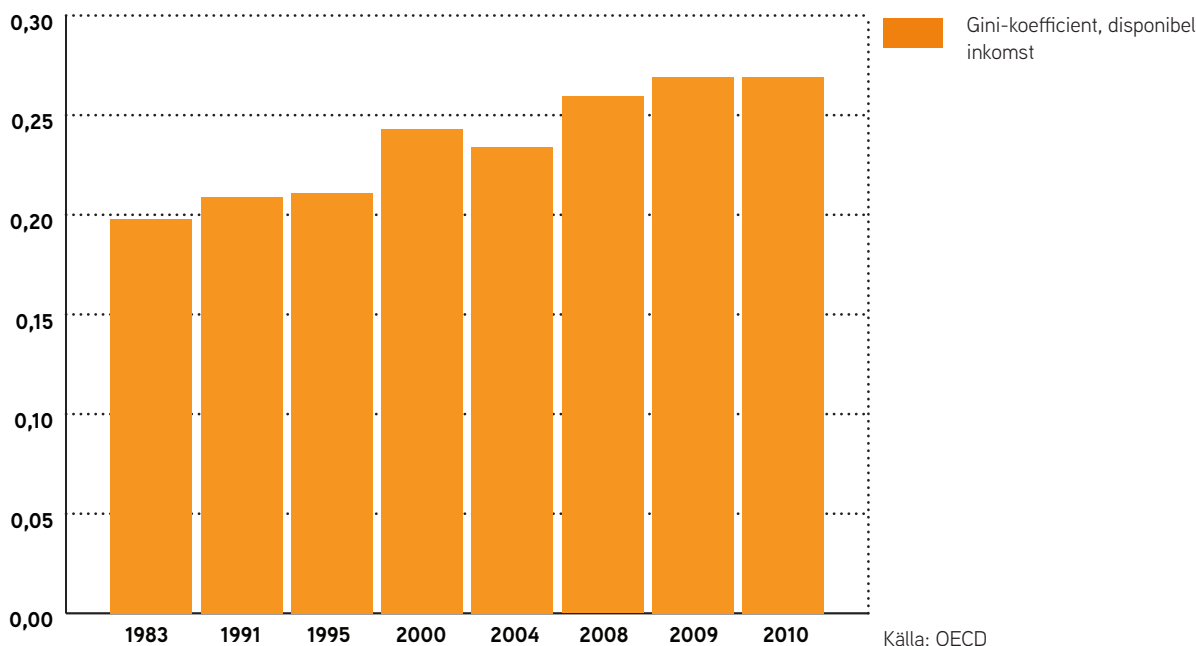
I fritidsverksamheten har personaltätheten minskat och barngrupperna ökat. 1980 gick det 7,4 barn per anställd och 17,4 barn per avdelning. 2010 gick det 21,5 barn per anställd och 38,1 barn per avdelning.¹³ I förskolan var det 1990 4,2 barn per årsarbetare och 13,8 barn per grupp i genomsnitt. År 2009 var motsvarande siffror 5,3 respektive 16,8.¹⁴

Privata sjukförsäkringar

Efterfrågan på privat sjukvårdsförsäkring har ökat under hela 2000-talet som en konsekvens av ett uttunnat skyddsnät. Sedan 2007 har marknaden för privata sjukvårdsförsäkringar vuxit med 77 procent.¹⁵ I slutet av 2012 hade 522 000 personer en privat sjukvårdsförsäkring. Det är drygt 10 procent av antalet sysselsatta. ”Att antalet försäkringar fortsätter att öka kan vara ett tecken på att det blir allt mer accepterat med kompletterande försäkringslösningar på välfärdsområdet”, skriver branschen själv.¹⁶

Ojämligheten ökar

Sedan 1990 har alltså skatterna både sänkts och skattebördan omfördelats från välbärgade till låginkomsttagare genom subventioner till privata lösningar och lägre skatt på kapital. Progressiviteten har minskat samtidigt som omfördelningen i de sociala skyddsnäten underminerats. Sammantaget har detta bidragit till en kraftigt ökande ojämlikhet.

Diagram 5: Ojämlighetens utveckling i Sverige 1983-2010

OECD kunde 2013 slå fast att Sverige var det land av 38 undersökta där ojämlikheten ökade mest.¹⁷

Välfärdsunderskott och investeringsskuld

Man kan beskriva detta gap mellan den välfärdspolitik vi behöver och den välfärdspolitik vi finansierar som ett växande offentligt välfärdsunderskott, som utgörs av skillnaden mellan den offentliga välfärd medborgarna vill ha och behöver och den de får av systemet. På sitt sätt är detta välfärdsunderskott minst lika allvarligt som de stora budgetunderskotten var på 1990-talet. Precis som med budgetunderskotten blir välfärdsunderskottet allvarligt när det skadar eller försvårar samhällets framtida möjligheter att senare betala tillbaka, eller i fallet med välfärdsunderskottet, läka de brister och sår som uppstått. Då har välfärdsskulden växt oss över huvudet så att framtiden för kommande generationer blir sämre än den kunde varit. På samma sätt lanserade TCO:s ekonomer begreppet "investeringsskuld" i rapporten *Sverige behöver 400 000 fler jobb* från juni 2013, i vilken de skrev:

"Historien visar oss att det i hög grad är nivån på våra investeringar som avgör hur hög tillväxt vi får i ekonomin. Samtidigt avgörs våra möjligheter att investera på lång sikt av hur pass stabil vår ekonomiska tillväxt är. Stabil tillväxt, vilket i ett historiskt perspektiv har grundlagts av privat produktion i samverkan med ett politiskt ansvarstagande för infrastruktur och finanser, signalerar liten risk och god avkastning till finansierarna. Ränta på det kapital som krävs för investeringarna kan då hållas låg. Sverige är i dag i ett särskilt gott läge när det gäller möjligheterna att finansiera omfattande infrastrukturella investeringsprojekt. Underlåtenhet att investera tillräckligt i tid kan göra att kostnaden för att tvingas investera i efterhand blir högre. På så sätt kan man säga att allt för små investeringar leder till minskad framtida tillväxt och skapar en investeringsskuld som skjuts över på kommande generationer."¹⁸

Även LO har lanserat ett förslag på investeringar för att skapa 100 000 nya jobb, bland annat genom ökad offentlig konsumtion men också genom omfattande investeringar finansierade med lån på 70 miljarder per år.¹⁹

Samma tankar har tidigare lanserats av fackförbundsekonomen Stefan Carlén och den oberoende utredaren Christer Persson, bland annat i boken *Åter till full sysselsättning* (2012) som baseras på en modell som ekonomhistorikerna Tony Johansson och Josef Talbi tagit fram om sambandet mellan arbetslöshet och investeringar.²⁰

Offentligt armod och privat överflöd

Priset för det privata överflödet är det offentliga armodet. Den amerikanske ekonomen John Kenneth Galbraith beskrev detta i boken *Överflödets samhälle* från 1958. Galbraith skildrar ett samhälle där allt mer av det växande överflödet förs över till privat i stället för offentlig konsumtion. I kombination med stor ojämlikhet skapar det en press på privata lösningar. De som ännu inte kan betala privat, ofta medelinkomsttagare, kräver då sänkta skatter så att även de ska få råd med privata försäkringar, samtidigt som den gemensamma välfärden faller samman framför allas ögon. Analysen är som sagt från 1950-talet men fungerar även i dagens Sverige eftersom den fångar mekanismerna i ett system med växande privat rikedom men där det gemensamma samhällsbygget går på sparlåga.

Starkt stöd för generell välfärd och höga skatter

Även om skattesänkningarna till stor del skett öppet har mycket av deras långsiktiga konsekvenser smugits igenom under medborgarnas och massmedias radar. Det som faktiskt pågår är en stor omförhandling av samhällskontraktet. Orsaken till tystnaden är enkel – den politiker som går fram med budskapet att kraftigt försämra välfärden (för att exempelvis betala skattesänkningar) riskerar att förlora väljare.

Det finns ett starkt stöd för den gemensamma välfärden och en stark vilja att betala skatt till denna. En stor majoritet – 76 procent – föredrar exempelvis pengar till skolan framför sänkt inkomstskatt, visar en opinionsmätning som Katalys lät opinionsföretaget Novus göra i september 2013.²¹ Den siffran bekräftar återkommande undersökningar som exempelvis sociologen Stefan Svallfors låtit göra. Det finns en stor acceptans för en gemensam välfärd med solidarisk skattefinansiering.²² Sveriges kommuner och landsting och Långtidsutredningen konstaterar också att efterfrågan på välfärdstjänster kommer öka med den demografiska utvecklingen och stigande inkomster.²³ Man måste därför fråga sig varför Sverige slagit in på denna väg med ett mindre offentligt åtagande och mer privat välfärd.

Det verkar också som att attityderna till välfärden blir allt positivare och att motviljan mot skatter minskar. Faktum är att motståndet mot skatter och motståndet mot sociala satsningar är det lägsta på flera decennier, enligt SCB. I valet 2010 var det första gången som mindre än hälften av befolkningen delade åsikten att skatterna var för höga och borde sänkas.²⁴

Kan höga skatter vara farliga?

Men även om nu det faktiskt är möjligt att höja skatterna – vilket det självklart är – kvarstår frågan: Är höjda skatter önskvärt? Kan inte höga skatter skada ekonomin? Det har man i varje fall länge hävdad från högerhåll. Något säkert stöd för det påståendet kan emellertid inte hämtas vare sig från ekonomisk teori eller empiri. Frågan är helt enkelt mer komplex. Skatternas potentiellt skadliga effekt beror mindre på nivån och mer på hur de tas ut och vad de går till. Det finns skatter som har mycket begränsade effekter på människors beteenden och på grund av olika varor och tjänsters karaktär, informationsproblem, stor-driftsfördelar och externa effekter finns det saker som det offentliga gör bättre än vad marknaden skulle kunna.

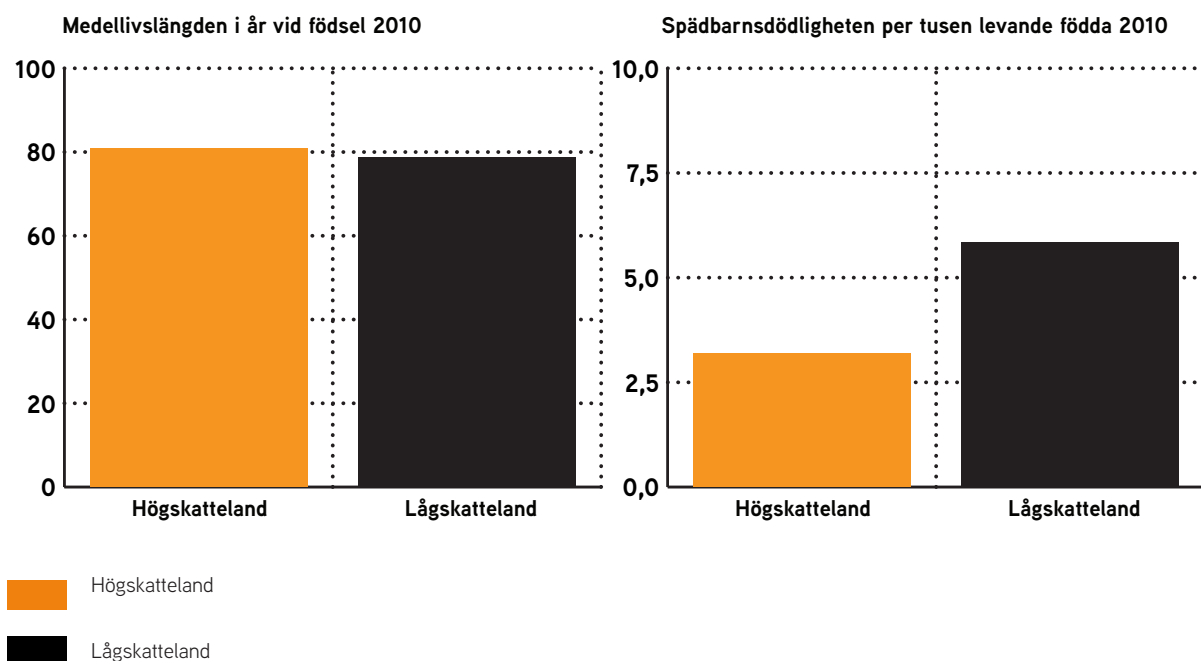
Om det vore så att höga skatter per definition är skadliga för ekonomin på det sätt som förs fram i debatten så borde detta avspeglas om man studerar länder som valt andra vägar än Sverige.

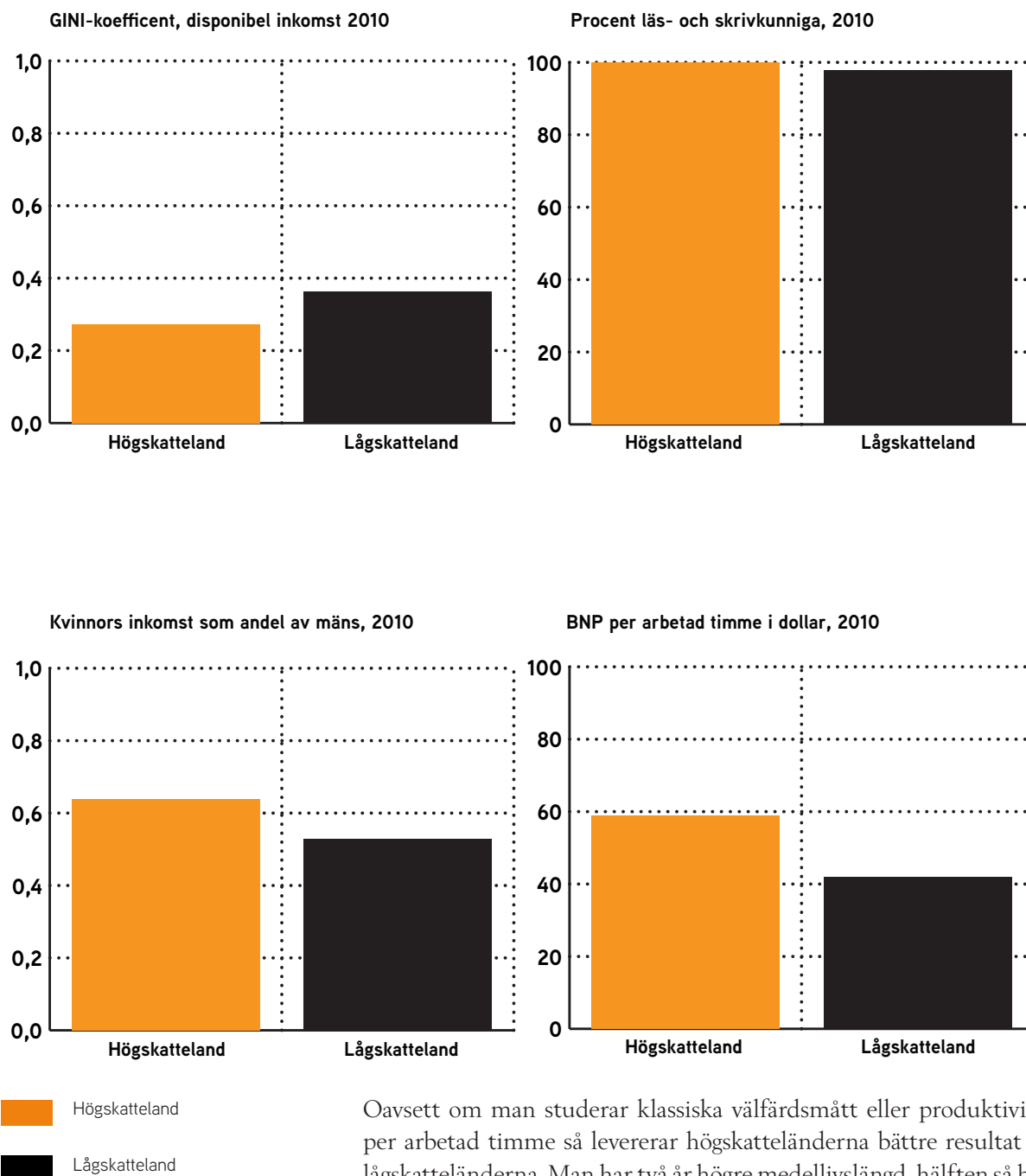
Vi har därför grupperat OECD-länderna i högskatteländer (länder där skattekvoten är över 40 procent) och lågskatteländer (där skattekvoten är under 30 procent) och jämfört utfallen i dessa grupper.

Högskatteländerna är Danmark, Sverige, Finland, Frankrike, Belgien, Italien, Österrike och Norge.

Lågskatteländerna är Slovakien, Schweiz, Irland, Japan, Korea, Australien, USA, Turkiet, Chile och Mexiko.

Diagram 6: Jämförelse mellan hög- och lågskatteländer i OECD Källa: OECD

Oavsett om man studerar klassiska välfärdsmaat eller produktivitet per arbetad timme så levererar högskatteländerna bättre resultat än lågskatteländerna. Man har två år högre medellivslängd, hälften så hög spädbarnsdödlighet, mindre ojämlikhet, mer jämställda inkomster mellan män och kvinnor och högre läsförståelse. I lågskatteländerna arbetar befolkningen fler timmar per person men huruvida detta är ett mått på välfärd är oklart.

Det går naturligtvis att diskutera hur vi gjort detta urval eller ifrågasätta om jämförelsen visar så mycket alls, och vi menar inte att vi nu har fört i bevis att höga skatter är bättre än låga. Vi menar dock att det stärker vår tes att det inte är så enkelt att höga skatter per definition leder till ineffektiva utfall.

Sammanfattningsvis blir det i stor utsträckning en politisk fråga om hur mycket skatt som ska tas in. I sin tur beror det förstås på den politiska viljeinriktningen i fråga om det offentliga åtagandets storlek. Men att ta ut en ansenlig del av BNP och satsa på utbildning, hög levnadsstandard och hälsovård verkar inte innebära ett hot mot landets försörjning. Tvärtom.

Del 2: Framtidens utmaningar

Ett samhälles främsta uppgift är att sörja för sitt eget fortbestånd och att lösa de utmaningar medborgarna anser är samhällets ansvar att lösa. Som vi beskrivit ovan finns i dag en stark längtan efter att samhället ska sörja för en bra välfärd finansierad över skattsedeln. Det är också så att det finns växande resurser att använda till detta, men nuvarande politiska majoritet har prioriterat annorlunda.

Vi kan också se ett Sverige som allt mer faller samman med hög arbetslöshet, växande behov av försörjningsstöd och ökande ojämlikhet. Vi betraktar den fallande välfärden och den omfattande arbetslösheten och utanförskapet som en gemensam utmaning, hoplänkad av att lösningen på båda problemen är att skapa ett arbetsliv där fler kan arbeta och bidra med skatt.

Till detta kommer utmaningar som är omöjliga att hantera för enskilda medborgare eftersom de kräver politiska och kollektiva insatser för att lösas. Hit hör den miljö- och klimatkris en enig forskarkår i dag varnar för.

Vi menar alltså att vårt samhälle står inför två stora utmaningar de kommande decennierna.

1. Häva utanförskapet, öka jämlikheten och förbättra och försvara välfärden.
2. Rädda klimatet och den ekologiska mångfalden från dagens utveckling som utmanar livet på jorden som vi känner det.

I denna del diskuterar vi dessa utmaningar och ett samhällskontrakt baserat på de löften som måste ställas ut för att kunna möta dessa utmaningar. Vi går i denna del inte in i detalj på konkreta åtgärder, utan dessa redovisas i del 3 där vi skissar upp den reformagenda som vi tror är nödvändig för att hålla våra löften.

Utmaning 1: Avskaffa utanförskapet, öka jämlikheten och stärka välfärden

Jämlikhet är en förutsättning för trygghet och frihet. Grundkomponenterna i den svenska välfärdsmodellen med en generell och allmän välfärd, stabila trygghetssystem och hög sysselsättning är en framgångsrik strategi för att nå det jämlika samhälle vi eftersträvar.

Den svenska modellen formades under mellankrigstiden och under de första årtiondena efter andra världskriget. I samband med förändringarna i det politiska klimatet och den ekonomiska krisen i början på 1990-talet bröts denna utveckling. Hundratusentals människor blev arbetslösa eller långtidssjukskrivna i spåren av nedskärningarna och det därmed ökade arbetstempot. Under den första delen av 2000-talet började denna marginalisering motas tillbaka lite men på grund av

nuvarande regerings bristande ambitioner i kombination med finans-
krisen har situationen återigen förvärrats sedan 2008. År 1990 var
arbetslösheten 2,4 procent. I föl var den mer än tre gånger så hög – 8,0
procent. Under samma period har sysselsättningsgraden sjunkit från
83,4 till 74,9 procent.

Diagram 7: Arbetslöshet 1970–2012, i procent

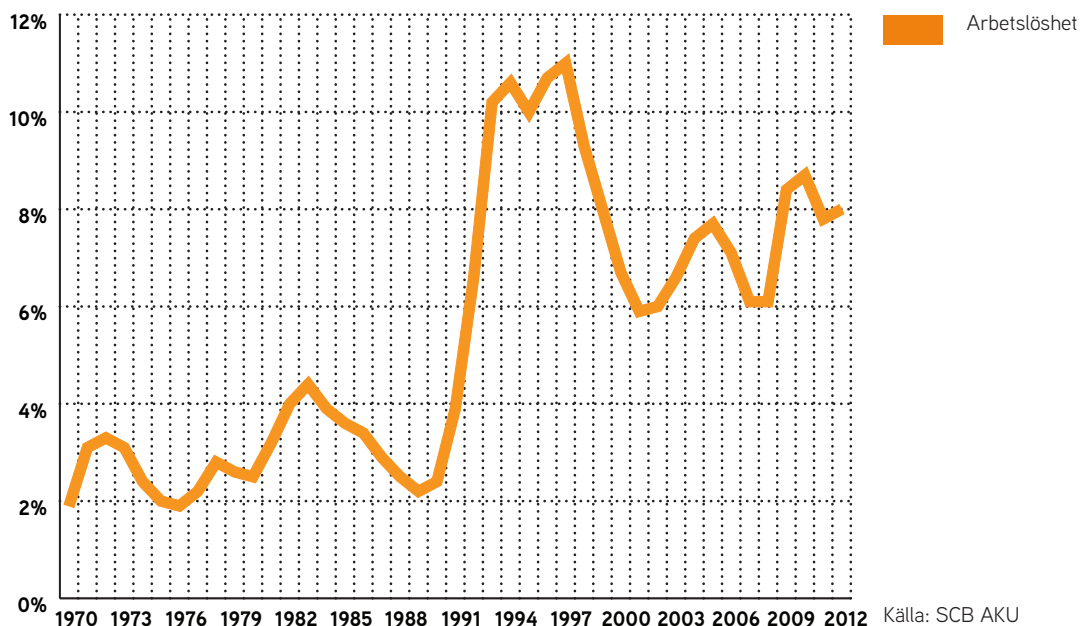
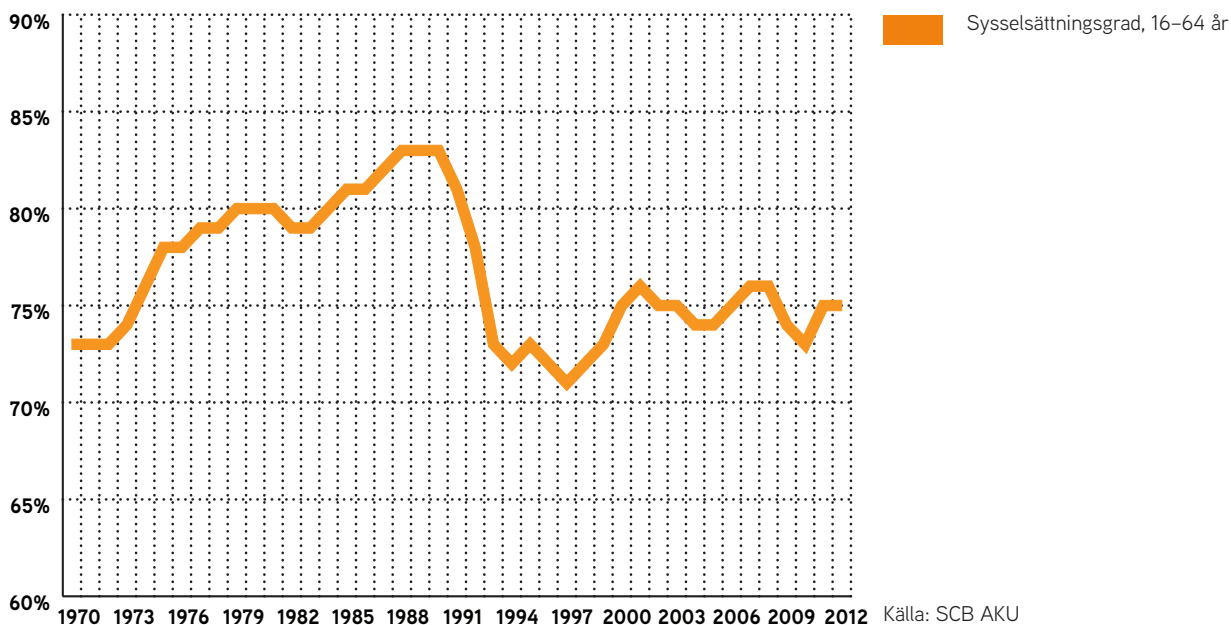

Diagram 8: Sysselsättningsgrad 1970–2012, i procent

Dessa siffror säger naturligtvis inte allt. Detta för att utanförskap är allt
för komplext för att fullt ut fångas i ett diagram. Den stora grupp som
i dag lever med tillfälliga, otrygga deltidsanställningar syns exempelvis
inte i diagrammet ovan men är en grupp som absolut lider av en utsatt

situation i ett samhälle där de har svårt att etablera sig. Denna otrygghet på arbetsmarknaden har Katalys tidigare redovisat i rapporten *Vilken arbetsmarknad ska vi ha? Katalys no 3*. Diagrammen visar dock på den övergripande trend vi beskrivit ovan.

Det utanförskap som har bitit sig fast i mer än 20 år är ett hot mot arbetet för ett jämlikt samhälle. Detta hot manifestas på två sätt. Det första är en direkt effekt som kommer av den prekära situation som många i utanförskap befinner sig i. Det tydligaste exemplet på detta är den ekonomiska ojämlikheten som uppstår då de som befinner sig i utanförskap (arbetslöshet och sjukdom främst) numera tvingas leva nära eller under fattigdomsgränsen. ISF visar att bland de som utförsäkras från sjukförsäkringen har antalet som är beroende av ekonomiskt bistånd från kommunen för sin försörjning mer än tredubblats.²⁵ LO visar i en rapport att 2012 fick bara 28 procent av de arbetslösa a-kasse-ersättning eller aktivitetsstöd. Mindre än hälften av dessa har en inkomstrelaterad ersättning.²⁶

Ojämlikheten är dock inte bara monetär, arbetslöshet utestänger också människor från det sammanhang, den självständighet och den självkänsla en meningsfull sysselsättning innebär. Att arbetslöshet leder till ökad ohälsa, både fysisk och psykisk, är välbelagt i forskningen bland annat av epidemiologerna Richard Wilkinson och Kate Pickett i boken *Jämlikhetsanden* (2009). Även rapporten *Full och hög sysselsättning* har diskuterat dessa samband.²⁷

Det andra hotet är en indirekt effekt genom att marginaliseringen gör det svårare att upprätthålla och utveckla den välfärd och de trygghetssystem som vi valt som medel i vår strävan efter ett jämlikt samhälle. Ett illustrativt exempel är att om arbetslösheten och sysselsättningsgraden i dag hade legat på samma nivå som 1990 hade en halv miljon fler människor haft en sysselsättning.²⁸ Det hade inneburit många miljarder kronor till välfärden genom skatteintäkter och minskade utbetalningar i transfereringssystemen.

Vi har i den här rapporten använt oss av begreppet utanförskap, väl medvetna om att ordet inte är oproblematiskt. Samtidigt saknar det inte helt förtjänster. Utanförskapet beskrivs i det socialdemokratiska partiprogrammet från 2001 för att fånga upp det faktum att det finns en social dimension i att ofrivilligt inte vara i arbete, också om det för vissa inte leder till en ohållbar ekonomisk situation. Det avser också dem som av olika anledningar inte, inkluderas i de sociala trygghetssystemen. Alltså är utanförskapet till stor del klassbetingat.

Den nuvarande borgerliga regeringen har emellertid delvis flyttat betydelsen av ordet utanförskap till att närmast göra det till en slags personlig kritik, ett socialt stigma på dem som, enligt regeringens förmenande, befinner sig i utanförskap. Denna användning av begreppet tar vi avstånd från. Vi använder utanförskapsbegreppet på samma sätt som det uttrycktes i det socialdemokratiska partiprogrammet 2001.

Som vi har resonerat om tidigare leder dessa minskade resurser i den offentliga välfärden också till en ond cirkel där tilltron till systemet minskar. När tilltron till välfärden och acceptansen minskar blir det svårare att beskatta medborgarna för att finansiera gemensamma

lösningar vilket ökar efterfrågan på privata tjänster, vilket i sin tur ytterligare underminerar tilltron till systemet och försvårar beskattning. Kvar blir de med minst resurser och störst behov. I ett mindre jämlikt samhälle är det också svårare att beskatta utan negativa effekter. Stor ojämlikhet med några väldigt rika och ett antal mycket fattiga skapar ett politiskt tryck för höga marginalskatter och gör det fördelningspolitiskt omöjligt att ha plattare skatter och svårt med proportionella.

Ett omfattande program för att återställa välfärdstjänster och trygghetssystem på en rimlig nivå är nödvändig för att bryta denna trend. Vi vill se ett samhälle där ingen ska behöva leva i fattigdom. Detta i sig räcker dock inte, vi måste också komma åt själva kärnan i det destruktiva utanförskapet genom att åtgärda sysselsättningsproblemen. Detta dels för att åtgärda dess direkt negativa effekter på jämlikhet och människors livskvalitet, dels för att underlätta finansieringen av ett mer progressivt samhällsbygge.

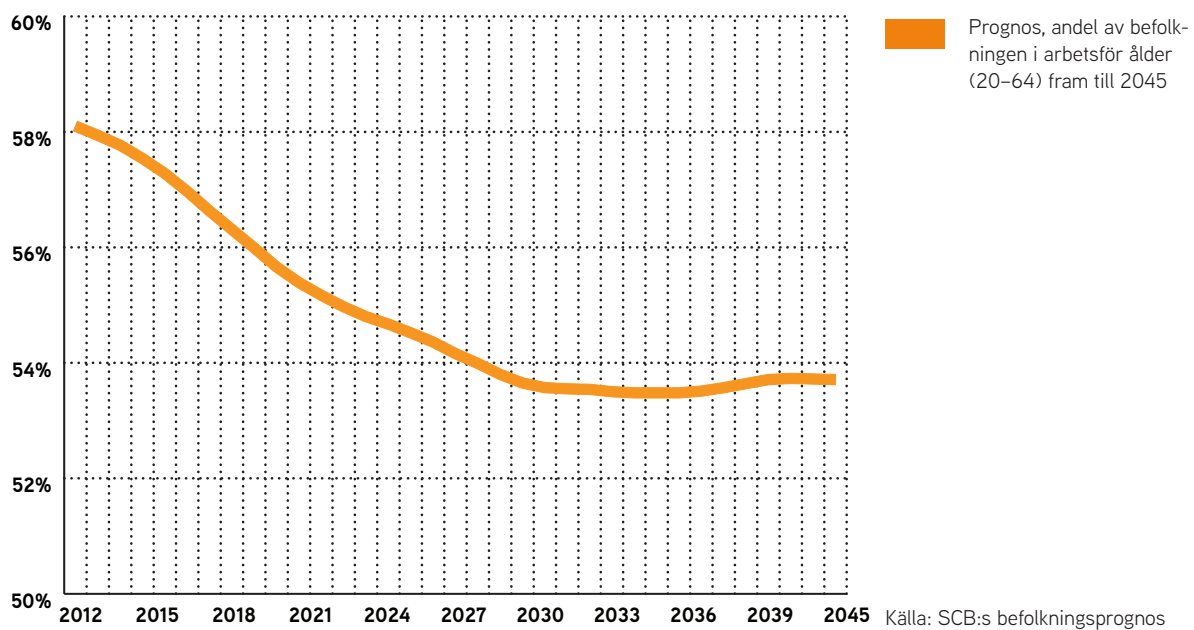
Full sysselsättning – ett måste för framtidens välfärd

Välfärdspolitiken fyller en central funktion i vårt samhällsbygge. Då vi har som ambition att presentera ett samhällskontrakt för de kommande decennierna och en reformagenda som ska uppfylla detta kontrakt måste vi diskutera hur utsikterna för finansieringen av välfärden i framtiden ser ut.

Det finns två huvudsakliga frågor att diskutera i detta sammanhang. Den första är konsekvenserna av en åldrande befolkning – vilka brukar gå under beteckningen äldreböljan eller den demografiska utmaningen – och den andra är de högre krav som vi som medborgare kan komma att ställa på välfärden när vi blir rikare. Låt oss börja med att diskutera den åldrande befolkningen.

Andelen över 65 år ökar från drygt 19 procent i dag till strax över 23 procent om 20 år. Andelen mellan 20 och 64 år, den tid i livet när de flesta arbetar, kommer under samma period att falla från 58 till 53,5 procent. Efter 2033, alltså om 20 år, planar den här utvecklingen ut.²⁹ Detta innebär att vi de kommande 20 åren står inför en potentiell utmaning där allt färre kommer att behöva försörja allt fler.

Diagram 9: Procent av befolkningen i arbetsför ålder

Dessa siffror ger förstås inte hela bilden. För att skapa en bild av hur möjligheterna att hantera denna utmaning ser ut behöver vi ta hänsyn till att inte alla mellan 20 och 64 år ständigt är i arbete. Det avgör nämligen hur stor ”reserv” av arbetskraft vi har att utnyttja när befolkningen åldras.

Tabell 1: Sammansättning av befolkningen 2010

Källa: SCB AKU och egna beräkningar

Andel av befolkningen 20–64:	58,1 %
Andel, 20–64 i arbetskraften:	85,6 %
Andel, 20–64 ej i arbetskraften:	4,4 %
.....	
Andel med olika huvudsakliga verksamheter för personer ej i arbetskraften:	
-Hemarbete	6,7 %
-Studier	27,5 %
-Arbetsökande	4,4 %
-Pension	8,3 %
-Sjukdom	40,5 %
-Övrigt	12,6 %
.....	
Andel av arbetskraften sysselsatta:	93,4 %
Andel av arbetskraften arbetslösa:	6,6 %
.....	
Andel av sysselsatta närvarande hela mätveckan:	85,3 %
Andel av sysselsatta frånvarande hela mätveckan:	15,1 %
.....	
Andel olika anledningar till att vara frånvarande under mätveckan:	
-Sjukdom	13,6 %
-Semester	57,1 %
-Föräldraledighet	18,0 %
-Övrigt	11,3 %
.....	
Sysselsatta, arbetar vanligen:	
-Heltid 35– tim	79,5 %
-Deltid 20–34 tim	16,5 %
-Deltid 1–19 tim	3,8 %
.....	
Genomsnittlig arbetstid i förhållande till heltid:	92,4 %
Antal faktiskt arbetade heltidsekvivalenser:	36,6 %

Tittar vi på tabellen ovan kan vi konstatera att 58 procent av befolkningen är mellan 20 och 64 år. (Det finns naturligtvis förvärvsarbetande personer som inte är mellan 20 och 64 men de utgör i dag en relativt liten grupp så för enkelhets skull bortser vi från dem här.) Av dessa är 85,6 procent i arbetskraften. 93,4 procent av dem är sysselsatta och av de sysselsatta är drygt 85 procent närvarande på jobbet under mätveckan. Den genomsnittliga arbetstiden för dessa är 92,4 procent av heltid. Detta innebär att antalet faktiskt arbetade heltidsekvivalenser (antal arbetade timmar översatta till heltidstjänster på helårsbasis) som i dag försörjer befolkningen är strax under 37 procent. Det vill säga att varje 100 personer i landet försörjs av 37 faktiskt arbetade heltider varje vecka. Det är framför allt denna kvot som behöver hållas uppe för att välfärden ska kunna finansieras i framtiden. Om inget förändras kommer denna kvot om 20 år, när utvecklingen börjar plana ut, vara ungefär 3 procentenheter lägre än i dag – 33,77 procent.

Det här är potentiellt mycket problematiskt, men det finns flera sätt på vilket vi kan möta det.

För det första kan vi arbeta för att förlänga intervallet där folk arbetar. I tabellen ovan räknar vi med att den arbetande befolkningen i huvudsak är 20–64 år. Att förvänta sig att vi kan gå ner i åldrarna är tveksamt med de utbildningskrav som finns i dag men man kan potentiellt gå upp i åldrarna. Varje år vi förskjuter den faktiska pensionsåldern stänger detta gap med ungefär 0,75 procentenheter. Två år högre faktisk pensionsålder halverar alltså det gap som vi ser om 20 år. Att folk jobbar längre är alltså viktigt. Vi kan se att detta redan i dag sker naturligt då många arbeten tär mindre på kroppen. Detta gäller dock inte alla grupper. Bland LO-grupperna i allmänhet och kvinnliga arbetare i synnerhet ökar inte den faktiska pensionsåldern i samma utsträckning som bland exempelvis högre tjänstemän.³⁰ För att livsinkomstprincipen ska fungera som tänkt behövs ett arbetsliv som är inkluderande och arbetsvillkor som är jämlika.

Därför måste ett rättvist pensionssystem ta hänsyn till det olika slitage som sker i olika yrken och detta behöver kombineras med ett aktivt arbetsmiljöarbete, bra sjukvård och rehabilitering för att möjliggöra för människor att vara kvar i arbetslivet. Att bara diskutera höjd pensionsålder utan att ta hänsyn till en verklighet där många idag slås ut kommer inte leda till fler arbetade timmar. Satsningar på folkhälsa och ett gott arbetsliv har dock förutsättningar att förstärka en arbetslinje som inte är klassmässigt blind.

För det andra kan vi vidta åtgärder för att en större andel av dem som är i åldern där man förvärvsarbetar ska vara i arbetskraften.

Bland annat kan vi verka för en bättre hälsa. Att minska sjuktalen med en femtedel minskar gapet med ungefär 1,25 procentenheter. Förebyggande åtgärder i samma stil med dem som kan användas för att förskjuta pensionsåldern kan användas liksom satsningar på rehabilitering.

Vidare kan studieperioderna bli effektivare. Den framtida arbetsmarknaden kanske inte tillåter att dessa perioder kortas men vi borde genom att ge studenter möjlighet att studera heltid över hela året kunna motverka att studieperioderna förlängs.

För det tredje kan vi arbeta för att fler av dem som är i arbetskraften ska ha ett jobb att gå till. En halverad arbetslöshet skulle minska gapet med två procentenheter. Gemensamma satsningar på efterfrågan av arbetskraft, utbud av arbetskraft och matchning på arbetsmarknaden borde möjliggöra detta.

De som sedan jobbar kan också jobba mindre deltid. I viss mån beror deltiderna på sjuktalen och åtgärdar man dem får man då också en automatisk effekt på deltiderna. Det är också så att många arbetar deltid för att möta de behov som skapas av en fallerande välfärd. Halverar man deltiderna stänger man gapet med 1,25 procentenheter.

Om man lyckades med detta åtagande över de kommande 20 åren skulle alltså försörjningskvoten öka med ungefär tre procentenheter.

Tabell 2: Andel faktiskt arbetade heltidsekvivalenser som försörjer befolkningen i dag och 2033

Andel faktiskt arbetade heltidsekvivalenser i dag:	36,6 %
Andel faktiskt arbetade heltidsekvivalenser 2033 om inget görs:	33,77 %
.....	
Effekter på andel faktiskt arbetade heltidsekvivalenser av:	
- att den faktiska pensionsåldern höjs två år:	1,5 %
- att man halverar arbetslösheten:	2 %
- sjuktalen minskas med en femtedel:	1,25 %
- deltiderna halveras:	1,25 %
.....	
Andel faktiskt arbetade heltidsekvivalenser 2033 om dessa mål nås:	39,77 %

Faktiskt arbetade heltider i relation till befolkningen, i dag.

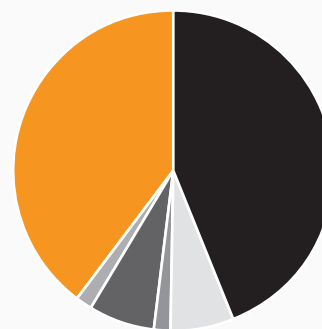
● Andel faktiskt arbetade heltider i relation till befolkningen
● Arbetslösa

Faktiskt arbetade heltider i relation till befolkningen, 2033 om inget görs

● Undersysselsättning
● Ej i arbetskraften

Faktiskt arbetade heltider i relation till befolkningen, 2033 givet Katalys ambitioner

● Frånvaro under mätveckan
● Ej i arbetsför ålder

Källa: SCB AKU, SCB befolkningsprognos och egna beräkningar

Demografin i sig är alltså inget som är omöjligt att hantera och om det vore vår enda utmaning skulle den offentliga sektorns finanser förbättras med uppemot 40 miljarder kronor.

En åldrande befolkning kan dock också innebära ökade kostnader för det offentliga. Vårt behov av vård och omsorg är nämligen koncentrerat till de sista åren i livet. Fram till 2033, då den demografiska utvecklingen planar ut, beräknas medellivslängden öka med uppåt tre år.³¹

Förutsatt att kostnaderna för vård och omsorg är permanenta för olika åldersgrupper kommer vi om 20 år ha ett finansieringsgap motsvarande ungefär 70 till 80 miljarder i dagens penningvärde för vård och omsorg.

Denna beräkning bygger dock på antagandena om att medellivslängden ökar bara för att alla lever några år till. Medellivslängden ökar också för att färre dör unga. Vi har lägre spädbarnsdödlighet, vi kan bota fler sjukdomar, trafikolyckor minskar och så vidare. Vidare förbättras hälsan vilket minskar vårdkostnaderna och skjuter fram vårdbehovet högre upp i åldrarna vilket kompenserar för de ökade kostnaderna som uppkommer då fler blir äldre. Enligt LEV-projektets modelleringar kommer dessa kostnader, givet dagens behandlingar och ambitionsnivå, inte öka som andel av BNP på grund av en åldrande befolkning.³²

Detta för oss in på en annan potentiell finansieringsutmaning som har diskuterats mycket de senaste åren. Att vår relativa efterfrågan av välfärdstjänster ökar när vi blir rikare. Resonemang av denna typ har förts fram av både den så kallade Borgkommissionen och av SKL.³³

Den övergripande slutsatsen är att i ett läge där kostnadsutvecklingen i välfärden ökar med en procent mer än vad demografin kräver per år och där ingen produktivitet utveckling sker i offentlig sektor kommer det att uppstå ett finansieringsgap fram till 2035 på 200 miljarder kronor i 2010 års penningvärde.

Det finns ett antal antaganden i dessa rapporter som gör att man ska ta denna siffra med en nypa salt. Framför allt antagandet om att produktivitet utvecklingen inom offentlig sektor är noll. I LEV-projektets rapport *Den ljusnande framtid är vård* beskriver man att det visst finns möjligheter till produktivitet utveckling. Man skriver att kostnader har gått ner även på kort sikt genom teknologisk utveckling och best practice. Vidare skriver de att med en produktivitet utveckling på 0,6-0,7 procent per år inom vård- och omsorgssektorn kan det ökade behovet som kommer av högre ambitioner mötas utan att kostnaderna i relation till BNP behöver öka. Man kan lätt föreställa sig att det finns flera områden av den offentliga sektorn där arbetet kan utvecklas. Exempelvis i utbildningssystemet inom de högre årskurserna i grundskolan och gymnasiet finns det potentiellt stora effektivitetsvinster att göra med användning av ny teknik.

Det blir dock tydligt att det är svårt att sja om exakt hur behovet kommer att utvecklas. Slutsatsen vi drar är att man måste satsa på att få upp sysselsättningen och produktivitet utveckling samtidigt som man bör planera för att kostnaderna kan öka i framtiden. Det är ytterligare skäl att inte fortsätta att sänka skatterna.

Utmaning 2: Motverka klimatförändringarna och säkra goda livsbetingelser på jorden

Den andra, och kanske större utmaningen, är de klimatförändringar vi står inför. Att den globala uppvärmningen är verklig är knappt värt att diskutera, inom forskarkåren råder det nästintill konsensus om detta. FN:s klimatpanel IPCC slog hösten 2013 fast att människan orsakar den globala uppvärmningen.³⁴ Prognoserna om hur stor den globala uppvärmningen kommer att bli varierar dock med vanliga uppskattningar i intervallet från 1,8 till 4 grader till år 2100. Vad de exakta konsekvenserna blir råder det också oenighet om. Några av de mer troliga konsekvenserna är stigande havsnivåer, ökenspridning, minskade skördar, mer extremt väder och ekosystem som förändras och kollapsar. Det finns också risker att metangas från tundran frigörs när polarområdena värms upp vilket ytterligare kommer öka på uppvärmningen. "Våra barn, våra barnbarn, barn som föds nu, kommer att leva i slutet av århundrandet, och kommer förmodligen att se den sista delen i grafen. Vi har ett direkt ansvar för våra barnbarn", sade Michel Jarraud, generalsekreterare för FN:s väderorganisation om de utmaningar vi står inför.³⁵

I William D. Nordhaus bok *The Climate Casino: Risk, Uncertainty, and Economics for a Warming World* framgår att de senaste 7 000 åren varit de mest klimatstabila de senaste 100 000 åren. Nordhaus gör kopplingen att detta sammanfaller ganska exakt med framväxten av det civiliserade samhället och att detta antagligen inte är en slump. I en recension av boken gör nationalekonomen Paul Krugman en reflektion utifrån detta.³⁶ Han menar att risken är att den stabila period som möjliggjordes av den industriella revolutionen och dess massiva förbränning av kol och andra fossila bränslen är slut. Nu måste vi använda den kunskap vi fått under de senaste två århundraden för att klara klimatkrisen.

Vi får troligtvis bara en chans. Och även om den globala uppvärmningen inte skulle utgöra slutet på civilisationen som vi känner den så riskerar kostnaderna att bli enorma. Enligt brittiska Labourregeringens *Sternrapport* från 2006 är kostnaderna inte heller linjära utan ökar exponentiellt med uppvärmningen. Motiven för att agera kraftfullt nu är helt enkelt synnerligen starka.³⁷

Bedömningarna är också att åtgärderna som behöver vidtas inte är orimligt dyra. I *Sternrapporten* diskuteras att man borde lägga 2 procent av BNP varje år för att minimera riskerna av en storskalig negativ effekt. Vad innebär detta i Sverige? Två procent av BNP motsvarar drygt 70 miljarder per år. Detta är ingen ohanterlig summa, särskilt inte om dessa åtgärder också innebär efterfrågestimulanser i en tid av massarbetslöshet.

Man måste då fråga sig varför denna existentiellt nödvändiga omställning inte sker. Problemet kan beskrivas som en allmänningstragedi där lösningarna kväver internationellt samarbete. I linje med klassisk spelteori är det helt enkelt bättre för ett enskilt lands politiska ledning att på kort sikt inte agera oavsett vad de andra länderna gör. Detta är dock inte ett spel som spelas en gång utan det är en upprepad interaktion med oviss slutpunkt. Det går att bryta denna typ av destruktiva jämvikter. För att det ska ske krävs att någon tar

ledningen. Vi är inte naiva nog att tro att Sverige kan göra detta helt ensamt men ett kraftfullt agerande från oss kan bidra, inte minst genom vår påverkan som en tongivande röst inom EU. Men som i alla politikområden som handlar om fördelning och att avstå egna fördelar är handling mycket trovärdigare än resolutioner. Bara aktiv handling kan få andra att följa i ens spår.

Vi anser därför att satsningar för att ställa om samhället till klimatneutralitet i enlighet med Sternrapportens föreslagna nivåer bör göras.

Vårt löfte

För att klara de två samhällsutmaningar vi beskrivit ovan behöver vi ett nytt samhällskontrakt. Detta bör ta sin utgångspunkt i något som de allra flesta är överens om. En utgångspunkt är de mål för det allmänna som stadgas i den svenska regeringsformens ändamålsparagraf, 1 kap 2 §:

”Den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Särskilt ska det allmänna trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa.

Det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer.

Det allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden samt värna den enskildes privatliv och familjeliv.

Det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas till vara.”³⁸

Ett nytt samhällskontrakt måste innebära ett ömsesidigt ansvarstagande mellan medborgarna och samhället som tar sin utgångspunkt i regeringsformens beskrivning av det offentliga åtagandet.

Nya löftet

Vi lovar varandra att som enskilda medborgare och som samhälle agera för att häva utanförskapet, ge alla medborgare i vårt land möjlighet till egen försörjning och en god levnadsstandard, att återupprätta och försvara den gemensamma välfärden för alla i detta samhälle samt att tillsammans göra allt som står i vår makt för att ställa om vårt samhälle så att det klarar klimatkrisen och säkrar goda livsbetingelser på jorden för kommande generationer. Vi vet att detta är möjligt att göra.

Vi vet att det är möjligt att göra detta om samhället – vi tillsammans – lovar att ingen ska lämnas efter, att alla får delta i detta samhällsbygge och att både de bördor vi härigenom kommer att bära och de frukter vi kommer att skörda ska fördelas efter bärkraft och behov med respekt för varje medborgares rättigheter som stadgas i vår regeringsform.

Del 3: Satsningarna som krävs för att hantera framtidens utmaningar

I del 2 beskrev vi framtidens stora utmaningar och vilka löften som måste utställas för att kunna skapa ett nytt samhällskontrakt. I denna del diskuterar vi det offentliga åtagandet och presenterar det reformpaket som vi tror behövs för att samhället ska kunna uppfylla dessa löften.

Löftena handlar om:

- att återupprätta och försvara vår välfärd och våra trygghetssystem för att forma ett innanförskapets samhälle, där ingen hamnar utanför eller lever i fattigdom
- en trovärdig satsning på att, under parollen "ingen lämnas efter", skapa arbete och meningsfull sysselsättning åt alla med goda villkor
- att investera för att möta klimatkrisen så att livsbetingelserna på jorden säkras för kommande generationer

De reformer som dessa löften kräver kan brytas ner i ett antal områden:

- Säkra välfärdens kvalitet
- Aktivt arbeta med att få ut folk i arbete
- Bygga ut systemen för trygghet och omställning under perioder man inte kan arbeta
- Satsa på högre utbildning
- Satsa på energiomställning
- Satsa på bostäder och kollektivtrafik

Nedan går vi igenom dessa områden ett i taget och diskuterar deras kostnader.

Säkra välfärdens kvalitet

Välfärden är central på flera sätt. Den håller ihop samhället, den frigör medborgarna, och samhällets verktyg för att ta tillvara allas fulla potential. Framför allt är ett bra utbildningssystem där alla får samma möjligheter en nyckel till jämlik fördelning och en hög lägsta levnadsstandard.

Om tilltron till välfärdens förmåga att uppfylla dessa funktioner faller kommer medborgarna att på olika sätt – beroende på vilken ekonomisk situation de befinner sig i – vilja välja att lösa detta på egen hand. De som har råd kommer att själva köpa de tjänster som de önskar att den gemensamma välfärden hade försett dem med. De som saknar ekonomiska resurser för det kommer i stället att i stor utsträckning lönearbeta mindre för att åt sig själva utföra vissa av de tjänster det offentliga annars hade bistått med. Detta sker redan, exempelvis rapporterar fackförbundet Kommunal att mellan 80 000 och 100 000 kvinnor har gått ned i arbetstid för att vårda sina äldre närstående.³⁹

Detta minskar viljan att betala skatt och att bidra till det gemensamma, det har negativa effekter på arbetsutbudet och kan också leda till lägre produktivitet och högre transaktionskostnader i ekonomin. Förtroendet för välfärdens funktionalitet måste därför återupprättas.

Mycket tyder på att välfärden effektivast hanteras av autonoma professioner med högt förtroende hos allmänheten. Det är svårt för oss som medborgare att känna förtroende för ett riskkapitalbolag eller för en stor byråkrati, men det är lätt för oss att lita på vår läkare, vår lärare eller vår personliga assistent. Yrkesstolthet och förtroende för och inom välfärden måste stärkas för att både effektivisera och förbättra välfärdens kvalitet, men också för att kunna rekrytera personal i en framtid med arbetskraftsbrist. Det handlar dels om att lämna New Public Management-lösningar bakom oss till förmån för nya, förtroende- och professionsbaserade styrsystem och dels om att ta bort vinstintresset i välfärden. Vi har diskuterat detta mer i detalj i vår tidigare rapport *Välfärden är vinsten*.⁴⁰

Det räcker emellertid inte med att göra sig av med marknadslösningarna i systemet. Vi tror också att det måste skapas ett löneutrymme för specialisering och inkomstutveckling för dem som arbetar inom välfärdsvyrken. Ett tioprocentigt lönepåslag i landstingen och kommunernas verksamhet kostar 40 miljarder kronor enligt SKL.⁴¹

En sådan löneökning skulle vara en viktig byggsten för att återupprätta professionerna inom de offentliga välfärdstjänsterna. Lönepåslaget bör dock inte vara generellt för alla som arbetar inom välfärden utan bör kanske främst fördelas till grupper med relativt långa högskoleutbildningar men relativt låga löner såsom lärare och sjuksköterskor. För dessa yrken är utbildningspremien i dag ibland negativ och om vill vi ha specialisering och utveckling kommer det att krävas möjligheter till löneutveckling. Specialisering och utveckling i arbetet är inte bara viktigt för effektiviteten i själva arbetet utan även för att folk ska kunna jobba längre och vara friskare under sitt arbetsliv. Välfärdens arbetare, framför allt kvinnor, är i dag överrepresenterade vad gäller sjuktal och förtidspensioneringar.⁴² Möjligheten till högre lön, mer specialisering och större ansvar borde också göra det lättare att få fler personer att söka sig till och stanna i dessa yrken.

För att denna specialisering och professionalisering ska kunna äga rum och välfärden ska kunna utvecklas måste emellertid nämnda yrkeskategorier avlastas. Generellt i välfärdssektorerna finns ett behov av mer personal. Särskilt inom omvårdnaden kan vi se att personalbrist orsakar problem. Barngrupperna i förskolan har växt från 4,2 barn per årsarbetare och 13,8 barn per grupp i genomsnitt år 1990, till 5,3 barn per årsarbetare och 16,8 barn per grupp år 2009. I fritidsverksamheten har personaltätheten minskat och barngrupperna vuxit enormt. 1980 gick det 7,4 barn per anställd och 17,4 barn per avdelning; 2010 var det 21,5 barn per anställd och 38,1 barn per avdelning.

Detta leder till att barn och vuxna i förskolan blir tröttare och att pressen att hämta tidigt ökar. Enligt en studie Kommunal låtit göra känner sig hälften av alla föräldrar pressade att hämta tidigt på förskolan. Nästan en tredjedel uppger att de inte kan jobba heltid på grund av öppettiderna inom barnomsorgen.⁴³ Samma tendens finns bland anställda i detaljhandeln.⁴⁴

Inom vården och skolan syns nu följande trend: När undersköterskor,

fritidsledare och assistenter blir färre måste lärare, sjuksköterskor och läkare sköta fler och fler uppgifter som de inte är utbildade för. Detta trots att arbetsdelning och specialisering är centrala delar av ett modernt arbetsliv. Det är en dålig investering att utbilda en läkare för att syssla med administration, och det finns inget som säger att en bra lärare också är en bra fritidspedagog. Enligt SCB:s yrkesregister arbetar drygt 550 000 personer inom de stora välfärdsyrkena, som exempelvis undersköterskor, sjukvårds- och vårdbiträden, personliga assistenter och barnskötare.⁴⁵ Ett tillskott med 20 procent mer personal, motsvarande 110 000 personer, med en genomsnittlig lön på 22 000 kronor i månaden skulle kosta 38 miljarder kronor inklusive sociala avgifter.

Utvecklingsarbetet och specialiseringen inom välfärden behöver också stödjas med specifika resurser. Det handlar om att sprida bra metoder och koncept och om vidareutbildning för dem som specialiserar sig. Till detta arbete bör det avsättas 2 miljarder per år. Detta kan också fungera som ytterligare en karriärväg som kan attrahera individer till välfärdens yrken. Här behövs system för utbildningsvikariat.

Att ge anställda inom välfärden rätt till heltid är viktigt för att hålla ihop inkomststrukturen. Det är också en jämställdhetsreform, eftersom en stor andel av dem som har svårt att få pengarna att räcka i dag är ensamstående kvinnor som arbetar deltid i välfärden. På de ställen där rätt till heltid införts har kostnaderna inte blivit speciellt stora. Det samma borde bli resultatet om reformen infördes nationellt om välfärden samtidigt byggs ut på det sätt vi föreslår. Det torde röra sig om en kostnad på 2 miljarder.

Slutligen menar vi att det saknas en central komponent i välfärden i dag. Det är ett ordentligt högkostnadsskydd inom tandvården. De som lever med små marginaler ska inte behöva gå med trasiga tänder. Enligt Riksdagens utredningstjänst (RUT) kostar det 5 miljarder att harmonisera högkostnadsskyddet inom tandvården med det i sjukvården givet att de resurser som i dag går till tandvårdsstöd införlivas.⁴⁶

Sammanfattning av våra satsningar på välfärden:

- Avsätt 40 miljarder för att höja löner och ge möjlighet till löneutveckling och specialisering i välfärdsyrkena
- Avsätt 38 miljarder till att anställa 110 000 nya personer i välfärden för att avlasta befintliga professioner och för att nå en rimlig personaltäthet i omsorgsverksamheterna
- Avsätt 2 miljarder kronor till utveckling av professioner och metoder i välfärden
- Avsätt 2 miljarder för att ge de anställda rätt till heltid i välfärden
- Avsätt 5 miljarder kronor för att harmonisera högkostnadsskyddet i tandvården med det i sjukvården

Total kostnad: 87 miljarder.

Aktivt arbeta med att få ut folk i arbete

Att alla som kan jobba får chansen att göra det är kanske den viktigaste komponenten för att hålla ihop samhället. Det är också arbetade timmar som gör det möjligt att finansiera en fungerande välfärd och upprätthålla stabila och generösa trygghetssystem. Krafttag måste därför till på arbetsmarknadspolitikens område.

Alla som inte har arbete i framtiden bör stödjas av en och samma myndighet. Det minimerar risken för att personer ska hamna mellan stolarna eller skyfflas runt för att förbättra olika myndigheters statistik eller ekonomi. Den nya sammanhållna arbetsmyndigheten kommer vara ansvarig för alla som i dag är arbetslösa, som nyttjar aktivitets- och sjukersättning, för alla nyanlända i Sverige som behöver stöd, och för alla som får försörjningsstöd eller som på annat sätt står utanför arbetsmarknaden. Den långsiktiga målsättningen för den föreslagna myndigheten bör vara att alla som kan arbeta ska få arbeta. Ingen ska lämnas efter. Långsiktiga målsättningar är viktiga för att undvika åtgärder som kortsiktigt förbättrar resultaten men på sikt är ineffektiva eller rent av destruktiva.

I direktiv och medel bör den nya myndigheten och dess personal ha stor autonomi. Varje person utanför den reguljära arbetsmarknaden ska ha en kontaktperson på myndigheten men runt denna person ska det finnas ett team med experter från olika områden. Det kan röra sig om arbetsförmedlare, psykologer, arbetsterapeuter, ergonomer och läkare. Människor ska få det stöd de behöver. Det är så gott som omöjligt att från centralt håll sätta upp regler för exakt vilket stöd en enskild person eller grupp behöver. Åtgärderna måste vara dynamiska och effektiva och kan handla om rehabilitering, guidning till utbildningsplatser, hjälp med att skaffa gymnasiekompetens, lönebidrag, upplåtelse av en arbetsplats hos myndigheten för att behålla rytm när man står utan arbete, psykologkontakt, tolktjänster, språkkurser eller hjälp att ta ett körkort.

Denna flexibilitet och autonomi gör det möjligt för myndigheten att möta olika personer och grupper på det sätt som ger bäst resultat. Totalt tillför vi 3 miljarder extra för myndighetens arbete utöver de pengar som finns i befintliga myndigheter i dag. Vi förstärker också arbetsmarknadspolitiken med ytterligare 20 miljarder för aktiva åtgärder. Dessa siffror är baserade på antalet personer som befinner sig i olika grupper med olika stark anknytning till arbetsmarknaden och på schablonbelopp för vad olika typer av instanser kan tänkas kosta. Detta motsvarar en ökning på 350 procent jämfört med nuvarande satsningar om lönebidragen och Samhall exkluderas och nästan en fördubbling om man inkluderar dem.

Vi vill också tillföra 5 miljarder för förebyggande arbete med folkhälsa, arbetarskydd och arbetsmiljö på arbetsmarknaden i sin helhet. Detta syftar dels till att färre människor ska bränna ut sig eller på annat sätt få sin arbetsförmåga förstörd, men också för att ge människor adekvat vård i tid istället för att skjuta vårdbehovet till senare i livet, vilket ökar kostnaderna och det mänskliga lidandet.

Sammanfattning av våra satsningar för full sysselsättning och innanförskap:

- Bygg en ny myndighet som hanterar alla som i dag befinner sig utanför arbetsmarknaden, 3 miljarder
- Avsätt ytterligare 20 miljarder till utbyggd programverksamhet och individuellt riktade insatser
- Satsa 5 miljarder på förebyggande folkhälso- och arbetsmiljöarbete

Total kostnad: 28 miljarder

Bygga system för trygghet och omställning när man inte kan arbeta

Även välfungerande och inkomstrelaterade socialförsäkringar behövs för att hålla ihop samhället och få folk att vilja arbeta. Socialförsäkringarna finansieras genom socialavgifter. I dag betalar arbetsgivare sociala avgifter på 31,42 procent av de anställdas lön. Så länge socialavgifterna har ett försäkringsvärde har de antagligen positiva effekter på arbetsutbudet: Även om en viss andel av lönesumman tas ut av det offentliga får man tillbaka detta i form av försäkringar man vill försäkra sin inkomst i fall man blir sjuk, skadad, arbetslös eller får barn. Socialavgifternas försäkringsvärde har dock urholkats över tid. I rapporten *Dags för ett enklare skattesystem* från SNS konjunkturråd visas att socialförsäkringarnas skattedel i dag varierar mellan 40 och 100 procent.⁴⁷ Försäkringsvärdets minskning har skett på framför allt två sätt. Dels utgörs i dag nästan en tredjedel av arbetsgivaravgiften av en särskild löneskatt som saknar försäkringsvärde och egentligen bara är en dold skatt på arbete. Löneskatten har ökat avsevärt under den borgerliga regeringen och har finansierat en stor del av dess skattesänkningar. Dels har försäkringsvärdet urholkats än mer subtilt genom att taken i försäkringarna inte skrivits upp med inkomstutvecklingen. När inkomsterna ökar och ekonomin växer men taken inte justeras hamnar fler och fler över gränserna för när försäkringarna inte längre ger dem ett bra skydd.

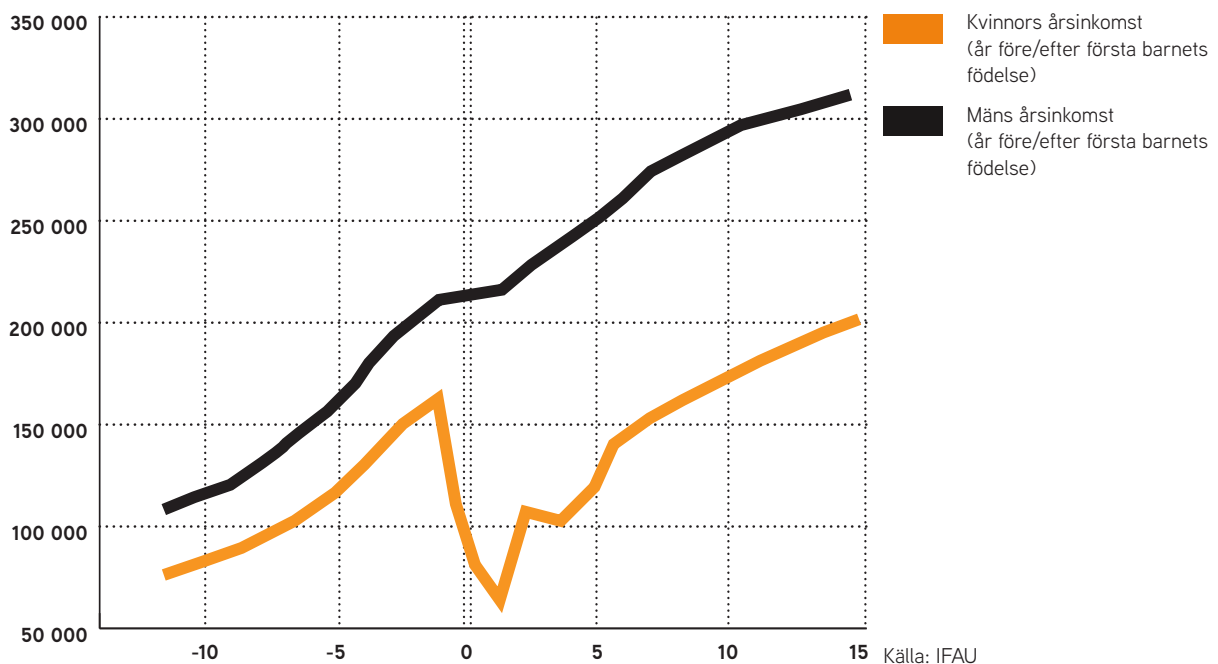
Sammanfattningsvis innebär detta effektivt ökade marginalskatter på arbete och näringsverksamhet som döljs för befolkningen. Men socialförsäkringsavgifterna ska vara en avsättning till pension eller ha ett försäkringsvärde för den som betalar dem. För att åstadkomma det bör taken i försäkringarna tas bort. I dag är också lägstanivåerna i många av försäkringarna oacceptabelt låga. Många tvingas söka försörjningsstöd för att klara sig trots att de har en socialförsäkring. Detta är inte förenligt med ett samhälle byggt på inkludering. Vi vill därför införa en garantinivå motsvarande 12 000 kr i försäkringarna för alltid (indexerat mot 2010 års nivå).

I dag är det inte heller tydligt hur mycket man faktiskt får ut av försäkringarna. Ett exempel är att försäkringsutbetalningen inte baseras på ens faktiska inkomst utan på den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI). Ett annat exempel är att nivåerna och taken varierar i de olika försäkringarna och över tid.

I föräldraförsäkringen och sjukförsäkringen vill vi att det ska vara klart och tydligt att man får 75 procent av tidigare inkomst eller minst garantinivån på 12 000 kr i månaden. Samtidigt kan den försäkringsgrundande inkomsten behöva bygga på längre tidsperioder än tidigare för att undvika missbruk av de avskaffade taken.

Vi föreslår att föräldraförsäkringen görs om till 14 månader som alla är försäkrade mot inkomst. Två månader kan delas och sex månader viks åt respektive vårdnadshavare, medan två månader får sparas till efter det att barnet har fyllt två år. Denna kortning införs för att en lång frånvaro från arbetsmarknaden kan innebära att förankringen till den tappas vilket gör ett återinträde svårare. Framför allt är det kvinnor som hamnar i denna situation eftersom de fortfarande tar ut en stor majoritet av föräldraledigheten. Det är också i samband med att män och kvinnor skaffar barn som deras löneutveckling glider isär (se diagram 10). Samtidigt görs hela perioden försäkrad mot inkomst vilket bör underlätta för personer med lägre inkomster i hushållet att faktiskt nyttja försäkringen då dessas ansträngda ekonomiska villkor idag kan begränsa dem.

Diagram 10: Män och kvinnors årsinkomst för och efter att de skaffar barn, kr

Utifrån Försäkringskassans statistikdatabas⁴⁸ uppskattar vi ökade kostnader genom ovan föreslagna reformer till 18 miljarder för sjukpenningen och sjuk- och aktivitetsersättningen, och 9 miljarder för föräldraförsäkringen. Siffrorna för sjuk- och aktivitetsersättningen är justerade uppåt för att ta hänsyn till att det sannolikt, efter den nuvarande regeringens utförsäkringar, finns ett antal människor som borde kunna ta del av trygghetssystemen men inte i dag får det.

Arbetslöshetsersättningen görs om i grunden och dagens system ersätts med två olika delar. Ett system som alla som står utan arbete utan att vara sjuka, skadade, föräldralediga eller likande får ta del av givet att de skriver in sig som arbetssökande och aktivt söker jobb

eller deltar i annan åtgärd. Denna del består av omställningsbidrag och omställningslån. Bidragsdelen uppgår till 4 000 kr och sedan får man låna upp till 75 procent av tidigare inkomst efter skatt. (Även i denna modell är 12 000 kr ett golv som alla har rätt att låna upp till oavsett eventuell tidigare inkomst). För varje månad en tidigare arbetslös person arbetar avskrivs 4 000 kr av dessa lån. Givet att en halv miljon människor är arbetslösa blir kostnaden för bidragsdelen 26 miljarder kronor och låneavskrivningen blir ungefär samma.

Det är rimligt att en självfinansierade socialförsäkring inte beskattas. Vi avsätter därför 21 miljarder kronor för att den som jobbar ska kunna göra avdrag för arbetslöshets-/omställningsförsäkring tecknad genom fackförbund eller intresseorganisation för näringsidkare. Föreningarna är fria att organisera detta på det sätt de vill – exempelvis genom dagens A-kassor eller direkt genom organisationerna själva. Avdraget är egentligen inte en kostnad för det offentliga utan en förlorad intäkt varför den inte tas upp här utan i nästa kapitel där vi avhandlar systemets finansiering. Denna utformning av systemet för trygghet vid arbetslöshet ger facken inom de olika kollektiven mer likvärdiga möjligheter att erbjuda försäkringar för inkomst vid arbetslöshet och omställning.

Allt som allt innebär detta en förstärkning av systemet för trygghet vid arbetslöshet och omställning med 20 miljarder kronor. Om man i dag inte har tecknat en inkomstförsäkring genom medlemskap i en a-kassa får man ut mindre än de 8 000 kr man får i vårt system. I vårt system får man dessutom, även om man inte har försäkrat sig, en möjlighet att låna utan tak för att kunna leva ett drägligt liv under omställningsperioden. Kostnaden för att försäkra sin inkomst för en låginkomsttagare, givet att sektorn har en genomsnittlig arbetslöshet på 5 procent och försäkringen kan internalisera avskrivningen av lånen, borde bli ungefär 325 kr per månad. Detta ligger under dagens högsta avgifter till a-kassan.

Man bör också tänka på att i dag lever en inte obetydlig andel på arbetslöshetsersättning av olika slag år efter år. Vi menar att arbetslöshetsförsäkringen ska vara en omställningsförsäkring. Men denna omställning ska drivas av nya erbjudanden om jobb, arbetsmarknadsutbildning eller andra stödsystem snarare än att människor kastas ur försäkringen. Vi gör satsningar för att folk kommer i utbildning eller jobb inom rimliga tidsramar. Arbetslösa ska alltså inte kunna ackumulera lån i flera år givet att de inte går vidare till utbildning som också till en del är lånefinansierad.

Denna lösning är dock inte rimlig för många av dagens långtidsarbetslösa. Efter 20 år av massarbetslöshet står vissa så långt från arbetsmarknaden eller studier att de skulle bygga upp orimliga skulder innan de kommer ut på arbetsmarknaden igen. Dessa personer bör få garantinivån på 12 000 kronor i månaden helt i form av bidrag tills de är så pass etablerade att de kan bedömas komma i arbete eller studier inom ett år.

Reformeringen av arbetslöshetsförsäkringen måste därför, liksom många andra reformer vi föreslår, fasas in under flera år. Den bör först införas för kortare arbetslöshetsperioder. På detta sätt hinner våra reformer för att häva massarbetslösheten verka innan arbetsmarknadens mest utsatta börjar ackumulera lån.

Trygga pensioner

Alla ska vara garanterade en dräglig pension utan att behöva pensionspara eller ha en omfattande tjänstepensionsförsäkring. Om 20,5 procent av inkomsten avsätts i pension kommer en person som jobbar under 40 år och sedan är pensionär i 20 år och har en rimlig löneutveckling att få strax över 75 procent av sin genomsnittslön i pension utan att räkna in tjänstepensionen. De med högre löneutveckling får lite mindre av sin slutlön, men eftersom dessa grupper normalt har högre inkomster överlag, bättre tjänstepensioner och större sparande borde inte detta vara ett stort problem.

Vi vill även inom pensionssystemet att en inkomst om 12 000 kr per månad ska tjäna som garantinivå. Det innebär att staten under en period måste skjuta till ett antal miljarder om året. Totalt tar i dag strax under 800 000 pensionärer del av garantipensionen och av dem får 200 000 full garantipension. Baserat på våra ambitioner för social och ekonomisk trygghet vid ålderdom ökar kostnaderna för pensionerna med 54 miljarder kronor.⁴⁹ Allt eftersom det nya systemet är i bruk parallellt med att sysselsättningen, och därmed premieinbetalningarna, ökar, minskar emellertid behovet av tillskott.

Vi föreslår att de sociala avgifterna bestäms till 35 procent. Av detta utgör avgift till pensionen 20,5 procentenheter, sjukförsäkringen 8 procentenheter, föräldraförsäkringen får 2,8 procentenheter, arbetsmarknadsavgiften blir 2,9 procentenheter och efterlevandepensionen motsvarar 1 procentenhet. Detta finansierar pensionsavsättningarna fullt ut liksom försäkringsutbetalningarna i övrigt. Den föreslagna procentsatsen kommer sannolikt kunna sänkas i framtiden när sjuktal och arbetslöshet går ned. Arbetsgivaravgiften täcker inte det offentliga kostnader för att skapa trygghet för dem som står utan arbete, men då detta system inte är utformat rakt av som en socialförsäkring är detta inte orimligt.

Dessa reformer, som garanterar alla en rimlig disponibel inkomst i arbetslivets alla skeden, gör det möjligt att ta bort diverse riktade bidrag som bostadsbidrag, försörjningsstöd och andra sociala skyddsmekanismer för att garantera personer med mycket låga inkomster möjlighet att försörja sig. Dessa förändringar kan innebära problem för ensamstående föräldrar utan arbete. För att kompensera detta höjer vi underhållsbidraget till 2 500 kr per barn och månad och gör det oberoende av inkomst. En ensamstående föräldrar med två barn får då alltså minst 7 000 kr utöver sin inkomst att försörja sig på. Kostnaden för detta beräknas till drygt en miljard.

Pensionsrätten för barnår tas också bort eftersom den har negativa sysselsättningseffekter. Den nya myndigheten för dem utan arbete tar också över centrala delar av socialtjänstens uppgifter vilket gör att pengar kan sparas även på denna verksamhet. Allt detta får tillsammans den principiellt viktiga effekten att generaliteten i välfärdsmodellen stärks, vilket minskar risken för att någon med stödbehov hamnar mellan stolarna. Vidare gynnas också stödet och betalningsviljan för välfärden.

Sammanfattning av våra satsningar på trygghet och omställning när man inte kan arbeta:

- Avskaffa taken och inför en garantinivå på 12 000 kronor i månaden i sjukpenningen och i aktivitets- och sjukersättningen, 18 miljarder
- Avskaffa taket, korta och inför en garantinivå på 12 000 kronor i månaden i föräldraförsäkringen, 9 miljarder
- Inför en garantinivå i pensionssystemet på 12 000 kronor i månaden, 54 miljarder
- Omorganisering av stödet till dem utan arbete, 1 miljard.
- Ta bort överflödiga mekanismer för socialt skydd, -25 miljarder (minskade utgifter)
- Avskaffa pensionsrätt för barnår, -5 miljarder (minskade utgifter)

Total kostnad: 52 miljarder

Satsa på högre utbildning

Den högre utbildningen bör ha mer lärarledd undervisning, både för att höja kvaliteten och för att studieperioderna inte ska vara onödigt långa. I linje med det borde också studieåret förlängas till 48 veckor i form av ett treterminssystem och ge rätt till studiemedel under hela året.

Vi vill också höja studiemedlet till 12 000 kronor i månaden varav 4 000 kr i form av bidrag och 8 000 som lån. Av lånet ska 4 000 kronor per studerad månad skrivas av när den studerande kommit i arbete eller tagit ut examen. Att studiemedelsystemet matchar det vid arbetslöshet gör övergången från arbetslöshet till studier enklare. Samtidigt medför nivåhöjningen att fler kan studera på heltid utan att behöva extraarbeta så mycket att studierna blir lidande. Genom treterminssystem ökar genomströmningshastigheten och introduktionen i arbetslivet påskyndas.

Att universiteten är aktiva under hela året förbättrar resursutnyttjandet och gör det möjligt för studenterna att fokusera på sina studier. För att studenter ska kunna studera heltid behöver emellertid anslagen till högskoleutbildningen öka. Det är nödvändigt för att upprätthålla kvaliteten i undervisningen. En höjning med en femtedel av nuvarande medel uppskattar vi behövs. Det motsvarar totalt en kostnad på 10 miljarder.

KY-utbildningarna bör byggas ut med 50 000 nya platser.⁵⁰ I dag finns många bristyrken där man med en relativt snabb utbildning kan få ett jobb. Kostnaden för detta är drygt 5 miljarder kronor.

Båda dessa instanser är viktiga för att komplettera den utveckling och specialisering vi vill se inom välfärden.

Sammanfattning av våra satsningar på högre utbildning:

- Satsning på kvalitetshöjning och ett treterminssystem i den högre utbildningen, 10 miljarder
- Utbyggnad av KY med 50 000 platser, 5 miljarder
- Utbyggnad av studiemedlet, 12 miljarder

Total kostnad: 27 miljarder

Satsa på energiomställning

Energikrisen och klimatkrisen är komplexa och samverkar. I stor utsträckning verkar dock det hela koka ned till att vi eldar kol för att generera elektricitet⁵¹ och att transportsektorn nyttjar fossila bränslen.⁵² Dessa problem måste lösas så snabbt som möjligt.

Alternativa energikällor måste utvecklas. Där vi står i dag handlar det främst om att satsa på ny forskning och utvärdering. Upprättande av samverkan mellan näringsliv, akademi och det offentliga med fokus på olika lösningar måste också till. Det är en strategi som historiskt visat sig vara framgångsrik när det gäller att tackla omfattande utmaningar. Samtidigt behöver kostnaderna för utsläpp öka genom beskattning.

För det andra handlar det om att skapa ett reellt alternativ till vägburna transporter med stora koldioxidutsläpp.

Mer konkret kan det handla om att:

- bygga för högre kapacitet och regionförstoring i storstadsområdena
- bygga höghastighetsbanor mellan Malmö, Stockholm och Göteborg
- bygga banor för godstransporter
- bygga ut hamnar där det finns behov och koppla upp dem mot järnvägsnätet
- bygga dubbel- eller trippelspår på de tättrafikerade sträckorna i järnvägsnätet
- bygga bort trafikknutar som i dag är det stora hindret för mer tåg- och godstrafik

Man bör också överväga att satsa på internationellt bistånd riktat mot klimatomställning. Det är viktigt att få igång processerna också länder som i dag inte kan betala sin del av kostnaden för klimatomställningen. Genom FN:s gröna fond skulle dessa pengar kunna kanaliseras ut till projekt för att minska utsläpp och förebygga och hantera konsekvenser av temperaturhöjningen i låginkomstländer. Med tanke på västvärldens och Sveriges kolonialpolitik och oproportionerliga resursutnyttjande är det rimligt att detta bistånd ges stort utrymme.

Mycket av det som behöver göras kostar inte alls särskilt mycket pengar. Det handlar om hållbar stadsplanering, om att premiera kollektivtrafik, om att beskatta beteenden som är skadliga

för klimatet och om att uppmuntra innovation. Vi återkommer senare i rapporten till några av dessa punkter.

I den brittiska före detta Labourregeringens rapport, Sternrapporten, görs bedömningen att det krävs satsningar i storleksordningen 2 till 3 procent av BNP per år de kommande åren. I Sveriges fall rör det sig om mellan 70 och 100 miljarder kronor i investeringar per år. Allt detta behöver dock inte finansieras med nya offentliga medel utan även näringsliv och medborgare, det vill säga såväl juridiska personer som privatpersoner, kommer att investera i klimatomställningen. Vidare vidtas redan i dag åtgärder för att stävja klimatkrisen, i form av både offentlig och privat forskning och investeringar. Det är inte tillräckligt men det bör räknas in. Vår bedömning är därför att ett tillskott från det offentliga på runt 1 procent av BNP – 35 miljarder kronor per år – bör räcka.

Total kostnad: 35 miljarder

Satsa på kollektivtrafik och bostäder

Att folk har någonstans att bo och kan röra sig i sin omgivning är viktigt av många skäl. För det första underlättar det arbetet för full sysselsättning. Exempelvis OECD menar att bostadsbristen är en av Stockholmsregionens största utmaningar.⁵³ En utbyggd och väl fungerande kollektivtrafik är också ett bra alternativ till bilen vilket är viktigt för att hantera energiomställningen. Vidare är offentliga satsningar på kollektivtrafik och bostäder jämlikhetskapande åtgärder.

Enligt Boverkets beräkningar kostar det ungefär 32 miljarder per år att bygga bort bostadsbristen.⁵⁴ Det offentliga ska naturligtvis inte bära hela denna kostnad, men subventioner till byggande kan vara nödvändiga, speciellt för mindre hyresrätter och studentboenden som är dyra att bygga. Vi förslår därför att det offentliga skjuter till 7 miljarder för bostadsbyggande. Bostadsbristen låter sig emellertid inte lösas enbart genom mer pengar. Rutinerna och systemen för byggande och uthyrning kommer också att behöva ses över ordentligt. Att göra detta i detalj ligger dock utanför denna rapports ram.

Kollektivtrafiken måste vara ett reellt alternativ till bilen om man vill lösa miljöproblemen. Vi tillför därför resurser för att göra den regionala och lokala kollektivtrafiken billigare. Målet är att kollektivtrafiktaxan bara ska motsvara en tredjedel av dagens avgifter. För kollektivtrafikanter i exempelvis Stockholms lokaltrafik, som i dag betalar 790 kronor för ett 30-dagarskort, skulle det nya priset hamna på cirka 260 kronor.⁵⁵ Enligt Riksdagens utredningstjänst (RUT) skulle den ökade belastningen på den offentliga budgeten för en helt avgiftsfri lokal och regional kollektivtrafik motsvara 15 miljarder. En sänkning av kostnaden till en tredjedel av dagens pris för den enskilde borde därför hamna på ungefär 10 miljarder kronor.⁵⁶

Sammanfattning av våra satsningar på bostadsbyggande och kollektivtrafik:

- Stöd till bostadsbyggande, 7 miljarder
- Stöd till sänkt kollektivtrafiktaxa, 10 miljarder

Total kostnad: 17 miljarder

Övriga satsningar

Vi lägger 4 miljarder till kulturen, dels för att kulturen är viktig för samhället och för sysselsättningen och dels för att kompensera för den momshöjning vi gör. Mer om den finns i nästa avsnitt.

1 miljard går till rättsväsendet för att öka insatserna mot ekonomisk brottslighet och skattefusk. Det handlar bland annat om att förhindra bolags- och privatpersoners möjligheter att flytta pengartillskatteparadis och om att bättre följa upp bolag så att personliga förmåner till anställda och ägare faktiskt beskattas.

Dessutom tillkommer ökade ränteutgifter på grund av ökad belåning (se del 4) om cirka 15 miljarder. Denna kostnad kommer variera över de kommande tjugo åren allt eftersom skulden byggs upp.

Sammanfattning av våra satsningar på kultur, rättsväsende och belåning:

- Höjda kulturanslag, 4 miljarder.
- Mer pengar till rättsväsendet, 1 miljard.
- Kostnader för ränteutgifter, 15 miljarder.

Total kostnad: 20 miljarder

Sammanfattning av kostnaderna för våra satsningar:

Välfärd: 87
 Arbetsmarknad: 28
 Socialt skydd: 52
 Högre utbildning: 27
 Energiomställning: 35
 Kollektivtrafik och bostäder: 17
 Övrigt: 20

Summa: 266 miljarder.

Den offentliga sektorns konsoliderade budget i dag skulle med denna politik se ut något i stil med det nedan. Framför allt våra satsningar på välfärd och energiomställning är uppdelade på flera poster. Vi har inte gått in i detalj på hur de effektivast fördelas. Det nedanstående ska alltså ses som en illustration snarare än ett förslag på definitiv fördelning.

Tabell 3: Den offentliga sektorns konsoliderade utgifter

(Miljarder kronor) Källa: Skattestatistisk årsbok 2012 och egna beräkningar

2010 Katalys förslag		
Allmän offentlig förvaltning		
- Verkställande och lagstiftande organ	56	59
- Internationellt ekonomiskt bistånd	26	31
- Allmänna förvaltningstjänster	47	47
- Grundforskning	27	32
- FoU Allmän offentlig förvaltning	0	0
- Övrig allmän offentlig förvaltning	2	2
- Skuldtransaktioner avseende den offentliga sektorn	38	53
Försvar		
- Militärt försvar	41	41
- Civilt försvar	2	2
- Internationellt militärt bistånd	5	5
- FoU försvar	1	1
Samhällsskydd och rättsskipning		
- Polisverksamhet	23	23
- Brand- och räddningsverksamhet	7	7
- Rättsskipning	10	11
- Kriminalvård	8	8
Näringslivsfrågor		
- Övergripande handels-, näringslivs-, och arbetsmarknadsfrågor	28	44
- Jordbruk, skogsbruk, fiske och jakt	6	6
- Bränsle och energi	2	5
- Transporter	113	138
- Kommunikationer	1	4
- Andra näringsgrenar	1	1
- FoU näringslivsfrågor	2	7
Miljöskydd		
- Avfallshantering	2	3
- Hantering av avloppsvatten	0	1
- Föroreningsbekämpning	0	1
- Skydd av biologisk mångfald och landskap	1	1
- FoU miljöskydd	0	0
Bostadsförsörjning och samhällsutveckling		
- Bostadsförsörjning	4	14
- Samhällsutveckling	6	6
- Vattenförsörjning	3	3
- Gatubelysning	0	0
- FoU bostadsförsörjning och samhällsutveckling	0	0
Hälso- och sjukvård		
- Medicinska produkter, apparater och anordningar	28	28
- Öppen sjukvård	106	132
- Sluten sjukvård	89	103
- Folkhälsovård	6	11
- FoU hälso- och sjukvård	4	5
- Övrig hälso- och sjukvård	5	14
Fritidsverksamhet, kultur och religion		
- Fritids- och idrottsverksamhet	19	19
- Kulturell verksamhet	20	24
- Radio-, TV- och förlagsverksamhet	1	1

Utbildning

- Förskoleutbildning samt grundskoleutbildning årskurs 1-6	141	163
- Grundskoleutbildning årskurs 7-9 och gymnasieutbildning	47	55
- Eftergymnasial utbildning utom högskoleutbildning	1	6
- Högskoleutbildning	45	67
- Ej nivåbestämd utbildning	7	7
- FoU Utbildning	0	1
- Övrig utbildning	3	3

Socialt skydd

- Sjukdom och funktionshinder	154	174
- Ålderdom	352	397
- Efterlevande	15	15
- Familj och barn	86	91
- Arbetslöshet	51	52
- Boende	11	0
- Övrig social utsatthet och socialt skydd	35	20

Summa:	1 688	1 944
---------------	--------------	--------------

Del 4: Så finansierar vi framtiden

De satsningar vi föreslår för att möta framtidens utmaningar kräver de kommande tjugo åren en förstärkning av det offentliga finansiering med omkring 250 miljarder kronor per år. Det kan antingen göras genom att öka det offentliga intäkter genom skatter och avgifter eller genom tillfällig belåning. Låt oss börja med att diskutera vad för- och nackdelarna med belåning är och vad som är möjligt att göra inom ramen för det.

Från överskottsmål till statsskuldsmål

Överskottsmålet infördes som del av det finanspolitiska ramverket i svallvågorna av 1990-talskrisen. Då fyllde det en viktig funktion i att återupprätta trovärdigheten för Sveriges offentliga finanser. Det signalerade ansvarstagande mot såväl medborgare som kreditmarknader. I den politiska debatten framställs ofta överskottsmålet som omistligt av samma skäl. I dag är det dock tveksamt om ansvarstagande är synonymt med finansiellt sparande i den offentliga sektorn. Den svenska staten har byggt upp en trovärdighet för förmågan att hantera landets ekonomi vid det här laget.

Ett annat vanligt argument för finansiellt sparande i den offentliga sektorn är att ekonomin i framtiden kommer försvagas i och med att demografin förändras. Vi är skeptiska till det resonemanget. Problemet med tanken om att lösa framtidens finansieringsutmaningar genom en buffert är att den bygger på att den demografiska utmaningen är tillfällig. Vi kan inte för evigt leva på en ändlig buffert. Som de senaste prognoserna ser ut tycks den demografiska sammansättningen, med en lägre andel av befolkningen i arbetsför ålder, stabiliseras efter 2035.

Förvisso kan ett finansiellt sparande också motiveras med att det minskar det offentliga ränteutgifter och därmed stimulerar och underlättar för ekonomisk utveckling i framtiden. Men låt oss konstruera två stiliserade och hypotetiska exempel.

I det första exemplet har vi om 20 år ingen statsskuld medan vi i det andra exemplet har en statsskuld på 50 procent (den svenska statsskulden uppgick år 2012 till 30,6 procent av BNP).⁵⁷ I båda fallen har vi ambitionen att bibehålla statsskulden på den nivån. I fallet där vi inte har någon statsskuld har vi heller inga räntekostnader. I det andra fallet har vi (om vi antar en statslåneränta på 4 procent) räntekostnader på ungefär 2 procent av BNP. I det första fallet tar vi inte heller upp någon ny skuld. I det andra fallet minskar dock skulden med ungefär 2 procent av BNP varje år (givet en inflation och en reell tillväxt på 2 procent vardera). Detta innebär att vi kan ta upp skuld motsvarande 2 procent av BNP, vilket räcker för att täcka räntekostnaderna. Att ha en statsskuld behöver alltså inte nödvändigtvis innebära att det offentliga kassaflöde försämras.

Vilka är då för- och nackdelarna i de båda exemplen? Om statskulden skulle tillåtas att nå 50 procent under de kommande 20 åren skulle man, i 2010 års penningvärde, kunna ta upp motsvarande 90 miljarder per år i lån. Man behöver i så fall inte heller upprätthålla överskottsmålet vilket frigör ytterligare resurser. Dessa resurser räcker långt för att finansiera de satsningar vi föreslår för att möta framtidens utmaningar. Framför allt medför dessa resursförstärkningar investeringar som kan hålla uppe försörjningskvoten, vilket gör att de offentliga finanserna om 20 år sannolikt ser mycket bättre ut i exempel ett än i exempel två.

Det finns en huvudsaklig nackdel med detta scenario. Det är en viss utsatthet om en katastrof skulle inträffa. Då har man en mindre buffert. Sveriges kapacitet att ta upp skuld är dock mycket högre än 50 procent av BNP, vilket innebär att den risken inte bör överdrivas.

En andra potentiell nackdel är att om vi lånar under de kommande 20 åren så kan inte vi inte ta upp motsvarande skuld därefter för att lösa utmaningar som då behöver hanteras.

Vi anser emellertid att skulden bör tas upp under den kommande tjugoförårsperioden. Det finns två anledningar till det. För det första menar vi att det är effektivare att möta utmaningar tidigt. Det råder mer eller mindre konsensus bland klimatforskare om att det är billigare att försöka hantera problemen nu än att vänta. Vi tror att samma sak gäller för ojämlikheten och den fallande förvärvsfrekvensen. Om vi under 20 års tid låter ojämlikheten växa och förvärvsfrekvensen sjunka blir det mycket svårare att då ta sig an dessa utmaningar än vad det är att göra det nu. Inte minst erfarenheterna av 1990-talets massarbetslöshet visar det.

Det är inte bara sannolikt lättare att lösa de beskrivna utmaningarna med start i dag – de ekonomiska förutsättningarna är förmodligen också bättre. Den offentliga budgeten påverkar nämligen ekonomin som helhet. Att vänta i tjugoförårs med att ta sig an utmaningarna blir detsamma som att spara i en period med låg efterfrågan och högt utbud för att sedan spendera i en period med hög efterfrågan och lågt utbud. Om det offentliga om 20 år har samma efterfrågan på arbetskraft som i dag utan att utbudssatsningar genomförts kommer det att leda till högre priser på arbetskraft. Då riskerar man att inte få ut lika mycket för pengarna som om man hade satsat dem i dag.

EU har för sina medlemsstater ett skuldmål om maximalt 60 procent av BNP, men många länder hanterar statsskulder på nivåer långt över detta. Ett skuldmål för Sverige på 60 procent skulle betyda möjligheter att låna mellan 110 och 150 miljarder kronor per år i dagens penningvärde över de kommande 20 åren. Där ligger alltså taket. Tar vi i stället höjd för en "lånebuffert" på 10 procent av BNP, för oförutsägbara katastrofer, och låter statsskulden stanna vid 50 procent av BNP kan vi, som sagt, fortfarande låna 90 miljarder om året de kommande 20 åren. Vår slutsats är att detta är precis vad vi borde göra. Helt enkelt för att dra nytta av att det är enklare och billigare att möta utmaningarna nu istället för om 20 år. I vår konsoliderade budget ovan finns det täckning för räntekostnaderna som skulle komma därav.

Det offentliga inkomster

Vi betalar skatt för att kunna lösa gemensamma problem tillsammans. Skattekvoten, det vill säga skatteintäkterna som andel av BNP, avgör vad vi har råd med för välfärdsnivå. Med en beläning på 90 miljarder per år behöver skattesystemet, givet våra ambitioner, inbringa strax under 1740 miljarder kronor. Det motsvarar lite mer än 50 procent av BNP 2010.

Det är dock inte bara nivån på skatterna som spelar roll. Det spelar också roll hur skatterna tas ut. Två olika skattesystem som tar ut lika stor andel av BNP i skatt kan, beroende på hur de är utformade, leda till mycket olika resultat vad avser ekonomisk utveckling och välfärdsnivå. Därför resonerar vi nedan om vilka principer skattesystemet bör utformas efter innan vi mer konkret går in på enskilda skatter och skattenivåer.

Principer för ett modernt skattesystem

Våra principer för skattesystemet är, med några mindre tillägg, baserade på dem Anne-Marie Lindgren sätter upp i rapporten *Framtidens skatter för framtidens välfärd*.⁵⁸

Skatt efter bärkraft

Att skatt ska tas ut efter bärkraft är en enkel princip där alla, i största möjliga mån, bidrar till det gemensamma. Skatt efter bärkraft är viktigt ur rättvisesynpunkt. Om alla skulle bidra med samma summa till det offentliga skulle det innebära att låginkomsttagarna effektivt bidrog med en större andel av sitt privata konsumtionsutrymme till det offentliga än höginkomsttagarna.

Det finns en stor folklig acceptans för idén om skatt efter bärkraft. När Katalys i september 2013 lät Novus opinion ställa frågan om bärkraft ansåg 60 procent av de tillfrågade att inkomstskatten ska tas ut så att de som tjänar mest också betalar mest även procentuellt av sin inkomst. Bara 32 procent ansåg att alla bör betala lika mycket procentuellt av sin inkomst, och endast 2 procent ansåg att alla skulle bidra med samma summa.⁵⁹

Skatt efter bärkraft verkar också omfördelnde, men ofta ges i den politiska debatten sken av att omfördelningen inom skattesystemet främst skapas av en progressiv skatteskala. Denna effekt är dock marginell i förhållande till effekten av skattekvotens storlek. Vi låter Anne-Marie Lindgren exemplifiera:

Säg att ett samhälle består av två grupper där den ena tjänar fem gånger mer än den andra. Säg vidare att båda grupperna betalar in hälften av sina inkomster i skatt och att dessa sedan fördelas lika till varje person i form av kollektiva nyttigheter, alltså välfärd. Då minskar skillnaden mellan gruppernas konsumtion med detta proportionella skattesystem (utan någon progressivitet i skatteskalen) från 5:1 till 2:1. Ett stort offentligt åtagande med en generell välfärd finansierat av en hög skattekvot bidrar alltså, även om skatterna är proportionella, automatiskt till en omfattande omfördelning.

Denna omfördelning förstärks ytterligare av att låginkomsttagare tar mer del av de kollektiva nyttigheterna än vad höginkomsttagare gör. De potentiella problem som kan uppstå som konsekvens av progressiva skatter som skatteplanering – mindre incitament

att arbeta, starta företag och utbilda sig – behöver alltså inte accepteras som priset för ett omfördelande samhälle. Det räcker med att ha en tillräckligt hög skattekvot i kombination med generell välfärd.

Likformighet

Det finns två olika skolor för hur ett skattesystem bör utformas. Den ena utgår från principen om ”optimal beskattning” där skattesatserna anpassas efter skatternas negativa effekter på ekonomin i syfte att minimera dessa. Den andra skolan bygger på idén om likformighet och tydlighet där, i den utsträckning det går, allt beskattas på samma enkla sätt. Idén om optimal beskattning är teoretiskt attraktiv men torde i verkligheten vara näst intill omöjligt att få rätt. Skiften i trender och samhällsstruktur kommer hela tiden att ändra efterfrågan på olika varor och tjänster vilket gör att skattesatserna hela tiden behöver uppdateras för att inte ha orättvisa eller snedvridande effekter. Det kräver en omfattande byråkrati och gör det svårt för individer och företag att planera långsiktigt. Man kan vidare fråga sig om det ens är möjligt att förstå människors beteende tillräckligt väl för att konstruera ett fungerande system utifrån den här principen från första början. Ett system av denna typ öppnar också upp för särintressen som genom lobbyverksamhet kan tillskansa sig fördelar i form av undantag och branschsubventioner. Därmed börjar det offentliga medvetet styra medborgarnas privata konsumtion, något som vi, med få undantag, inte anser ligger i det offentligas uppdrag. Ett system med olika skattesatser och regler öppnar också upp för skatteplanering, fusk och missförstånd.

Alla dessa problem får oss att dra slutsatsen att ett skattesystem byggt på likformighet är att föredra, ett system där olika inkomstslag ska beskattas på samma sätt, och att undantag och särregler bör minimeras.

Vi gör i det följande framför allt ett tydligt undantag från den här principen. Det handlar om miljöskatterna. Vi menar att eftersom klimatutmaningen är så omfattande måste vi ta till alla möjliga medel för att lösa den. Det är i det fallet enkelt att motivera en medveten styrning av människors konsumtion – det handlar ju om vår planets framtid. Skatter på utsläpp leder till att arbetet för att minska utsläppen stimuleras. Det andra undantaget är skatt på tobak och alkohol. De motiveras av att konsumtion av dessa varor medför både ett stort socialt lidande och mycket stora och tydliga kostnader för det offentliga. Vidare torde punktskatter som ovan skapa mindre problem med särintressen än vad subventioner kan väntas göra.

Legitimitet

För att skattesystemet ska vara effektivt måste det också vara legitimt. En första avgörande faktor för legitimiteten är att medborgarna känner att de får något tillbaka för den skatt de betalar. Det underlättas av generella välfärdssystem med höga ambitioner.

Det är också viktigt att systemet upplevs som rättvist. Vad som upplevs som rättvist av enskilda och av folkmajoriteten beror på enskildas värderingar respektive strömningarna i samhället. Vi anser exempelvis att en fastighetskatt är rättvis då ett fastighetsinnehav är

att betrakta som en inkomst (eftersom den som äger sitt hem slipper betala hyra) och då avsaknaden av en fastighetsskatt leder till enorma överföringar av förmögenhet från dem som inte har till dem som har, och från unga till gamla. För många upplevs fastighetsskatten dock som orättvis. För att skapa och upprätthålla ett skattesystem som upplevs som rättvist krävs det därför dels att det är enkelt och begripligt, dels att det ständigt förklaras, rättfärdigas och diskuteras.

En tredje viktig aspekt för legitimiteten är en effektiv kontroll, för att alla ska kunna känna sig trygga med att andra medborgare och företag betalar den skatt de är skyldiga.

Principerna – ett arv från århundradets skattereform

I många avseenden är skattereformen från 1990 baserad på principerna om skatt efter bärkraft, likformighet och legitimitet. Det är principer som är hållbara och tidlösa. Men samtidigt måste deras tillämpning utgå från hur verkligheten ser ut just nu och hur framtiden ter sig från just den här horisonten. Omvärlden förändras också.

Skattesystemet från 1990 har dessutom med tiden urholkats och i stort sett har de ovan nämnda principerna frångåtts. Vi går i denna rapport inte in i detalj på att analysera problemen med dagens system. Det har gjorts otaliga gånger och den intresserade kan exempelvis läsa SNS konjunkturråds rapport *Dags för enklare skatter*,⁶¹ Arbetarrörelsens tankesmedjas rapport *Framtidens skatter för framtidens välfärd*⁶² eller LO-ekonomernas rapport *Sverige behöver en bred skatteöversyn*.⁶³ Vi nöjer oss med att konstatera att undantag och avdrag har skapat bristande transparens och ineffektivitet som det är dags att rätta till.

Ett nytt skattesystem

Vår övergripande idé för ett nytt skattesystem är att beskatta all inkomst lika och minimera olika typer av undantag och avdrag. Vi utgår från en skattesats på inkomster om 35 procent. Det ligger inte långt från de högsta kommunalskatterna i dag och borde därför inte anses som orimligt högt. Viktigt är att vi också menar att denna skattesats ska gälla även när inkomster flyttas utomlands.

I beskrivningen nedan av ett nytt skattesystem använder vi oss av den klassiska uppdelningen i skatt på arbete och skatt på kapital. Dessa är i sin tur uppdelade på hushåll och företag beroende på vem som är ansvarig för att betala in skatten. Summorna som uppges nedan är totalsummor som de olika skatterna inbringar. Eftersom vår reformering av skattesystemet är så omfattande blir det enklare att beskriva det system vi skapat från grunden än att utgå från det befintliga och förklara förändringarna. Vidare använder vi i beräkningarna nedan konsekvent en ränta på 4,5 procent. Det verkar vara den nivå som räntan rör sig kring under nuvarande penningpolitiska regim.

Skatt på arbete, hushåll

Skatt på inkomst från arbete, näringsverksamhet och transfereringar, hushåll

Inkomster från arbete, näringsverksamhet och transfereringar beskattas med 35 procent. Både ur fördelningspolitisk synpunkt och ur arbetsutbudssynpunkt finns det dock argument för att låga inkomster av dessa slag ska beskattas lågt. Vi tänker oss därför ett högt grundavdrag på 144 000 kr om året. Detta innebär att ingen betalar skatt på de första 12 000 kronorna inkomst från arbete, näringsverksamhet eller transfereringar man har varje månad.

För att uppskatta vad denna konstruktion kan tänkas inbringa för intäkter behöver vi först beräkna skattebasernas storlek utifrån de satsningar vi föreslår.

2010 uppgick inkomsterna från tjänst och näringsverksamhet till 1 347 miljarder kronor.⁶⁴ Om vi räknar in våra satsningar på höjda löner och nya jobb i välfärden stiger denna siffra till 1 399 miljarder. Vidare antar vi att våra övriga satsningar, undantaget högkostnads-skydd i tandvården och billigare regional och lokal kollektivtrafik, har en arbetskraftskomponent (andelen av kostnaderna som går till att anställa) på 50 procent. Då stiger siffran ytterligare, till 1 430 miljarder.

Vi avskaffar RUT, ROT och de lägre arbetsgivaravgifterna för individer under 25. År 2010 uppgick kostnaderna för dessa satsningar till strax under 30 miljarder kronor. En generös uppskattning är att jobben som dessa satsningar skapat kostat en miljon kronor styck. Potentiellt skulle därmed 30 000 jobb kunna försvinna vilket, beräknat på en inkomst på 22 500 kr, skulle innebära ett bortfall av arbetsinkomster på 8 miljarder kronor. Netto blir det minst 22 miljarder i inkomstförstärkning.

För företag inom de flesta andra sektorer sänks skatterna (se nedan), men det är svårt att kalkylera hur många jobb som eventuellt skapas av det. Därför utelämnar vi det i våra beräkningar här och återkommer till det när vi diskuterar de dynamiska effekterna av vårt förslag i del 5. Då de disponibla inkomsterna i ekonomin som helhet ökar markant med vårt förslag borde inte heller handel eller produktion drabbas av våra föreslagna förändringar i moms-satserna (se nedan).

Gällande transfereringsinkomsterna kommer pensionsutbetalningarna med att vårt förslag uppskattningsvis uppgå till 424 miljarder kronor, sjukpenning och sjuk- och aktivitetsersättning till 97 miljarder kronor, tecknande omställningsförsäkringar till 30 miljarder kronor och föräldraförsäkring till 33 miljarder kronor.

Beräknat på att 6,6 miljoner personer gör fullt grundavdrag inbringar därmed beskattningen 372 miljarder kronor.

Medborgaravgift

Vi vill också införa en fast medborgaravgift om 1 500 kronor i månaden. Den ska betalas av alla över 18 år. Avgiftens funktion är dels att alla ska bidra till det gemensamma och därmed kunna hävda sin rätt och dels att minska arbetsfria inkomster och på så vis uppmåna till arbete. Eftersom vi samtidigt har ambitionen att utrota fattigdomen i Sverige vill vi garantera alla en rimlig disponibel inkomst varje månad. I kombination med våra trygghetssystem, vårt grundavdrag på 144 000 kr

per år, innebär denna medborgaravgift att personer är garanterade en disponibel inkomst på 10 500 kr i månaden. Det vore ett bra första steg.

En medborgaravgift med denna utformning inbringar 120 miljarder kronor.

Övriga avdrag

Att försäkra sin inkomst mot arbetslöshet och omställning upp till 75 procent blir avdragsgillt. Givet att 5 miljoner människor försäkrar sina inkomster mot en genomsnittlig premie på 1 000 kronor uppgår detta avdrag till 21 miljarder per år.

Vi låter också folk göra avdrag för räntan för sina studielån mot inkomst av arbete och näring. Det är en kostnad som tagits för att få inkomster och vi vill inte missgynna utbildning. Enligt SCB:s finansräkenskaper uppgår svenskarnas studiemedelsskuld till 7 procent av hushållens skulder, vilket motsvarar ungefär 189 miljarder kronor.⁶⁵ Detta avdrag minskar därför skatteintäkterna med 3 miljarder kronor per år.

Sammanfattning av skatter på arbete, hushåll totalt:

Skatt på inkomst från arbete, näringsverksamhet och transfereringar, 372 miljarder.
Medborgaravgift, 120 miljarder.
Övriga avdrag, -24 miljarder.

Totalt: 468 miljarder.

Skatt på arbete, företag

Socialavgifter

Undantagen för personer under 25 tas bort och nivån sätts, som tidigare beskrivits, till 35 procent. Givet de inkomster vi redovisat ovan kommer dessa socialavgifter att inbringa 536 miljarder.

Mervärdesskatt

Vi gör momsen enhetlig på 25 procent. Alla undantag tas bort. Enligt den statliga utredningen om enhetlig mervärdesskatt⁶⁶ skulle en enhetlig moms kunna harmonieras på 21,7 procent och inbringa samma summa som de differentierade momssatserna idag. Utifrån detta och ökningarna i disponibel inkomst (där vi räknar med en halvering av arbetslösheten som konsekvens av ett ökat offentligt åtagande) och för att undvika att vi överskattar de disponibla inkomsterna beräknar vi att en enhetlig moms med den föreslagna skattesatsen skulle inbringa 385 miljarder kronor.

Punktskatter på privat konsumtion och på näringslivets faktoranvändning.

En ökning med 20 miljarder kronor i skatter på verksamheter med negativ miljöpåverkan. Totalt kommer då punktskatterna att uppgå till 143 miljarder kronor.

Sammanfattning av skatter på arbete, företag totalt:

Socialavgifter, 536 miljarder.
Mervärdeskatt, 385 miljarder.
Punktskatter, 143 miljarder.

Totalt: 1 066 miljarder.

Skatt på kapital, hushåll

Skatt på inkomst av kapital

Precis som löne- eller näringsinkomster beskattas kapitalinkomster med 35 procent. De beskattningsbara inkomsterna av detta slag uppgick 2010 till 210 miljarder kronor.⁶⁷ Justerat för konjunktur och för de högre utdelningarna som bör följa av den avskaffade bolagskatten (se nedan) borde vår föreslagna skatt inbringa 94 miljarder. För att systemet inte ska vara styrande behöver också sparande inom tjänstepensioner och privata pensioner skattas på samma sätt. Fonderna inom dessa system beräknades 2010 innehålla drygt 2400 miljarder kronor.⁶⁸ Beräknat på en genomsnittlig avkastning på 4,5 procent och samma skattesats som i övrigt innebär detta ytterligare 39 miljarder kronor. Totalt uppskattar vi inkomsterna till 133 miljarder kronor.

Fastighetsskatt

Inkomsten som fås av att äga sitt boende är "hyran". Den kan uppskattas vara 4,5 procent av taxeringsvärdet. Totalt uppgick taxeringsvärdet på småhus till 2 713 miljarder kronor år 2010.⁶⁹ Skulle denna "hyra" beskattas med samma skattesats som allting annat, det vill säga 35 procent, skulle skatten inbringa 43 miljarder. Samma system bör tillämpas för ägande av en bostadsrätt. Ungefär 40 procent av lägenhetsbeståndet i landet är bostadsrätter, men då de är överrepresenterade i Stockholm och andra storstadsregioner⁷⁰ gör vi uppskattningen att de utgör 50 procent av taxeringsvärdet på flerbostadshus. Det skulle innebära att taxeringsvärdet på bostadsrätter skulle uppgå till 1 125 miljarder. Med samma beskattningsprincip för dem som för småhus skulle då fastighetsskatten totalt inbringa 60 miljarder kronor.

Arvs- och gåvoskatt

Arv och gåvor bör beskattas som inkomst som allt annat. För att undvika extrem administration behöver en gräns sättas för arv och gåvor som ska anses för små för att beskatta. Skatten bör utformas enligt hur den fungerade innan den avskaffades. Utifrån vad den då inbringade borde den i dag förstärka det offentliga finanserna med 5 miljarder kronor.

Avdrag

Kostnader för räntor på bolån gör avdragsgilla mot fastighetsskatten och kostnader för blankolån och liknande görs avdragsgilla mot kapitalskatten. Hushållens skulder uppgår till strax över 80 procent av BNP. Konstruktionen vi har då bostadsrätter beskattas enligt fastighetsbeskattningen innebär att man som bostads-

rättsinnehavare bör få göra avdrag även på sin andel av föreningens lån. Bostadsrättsföreningarnas lån uppgick 2012 till 337 miljarder kronor.⁷¹ Förutsatt att 75 procent av alla lån som inte är studielån kan dras av skulle detta avdrag, beräknat på en ränta på 4,5 procent, minska de offentliga intäkter med 35 miljarder per år.

Sammanfattning av skatter på kapital, hushåll totalt:

Skatt på inkomst av kapital, 133 miljarder.

Fastighetsbeskattning, 60 miljarder.

Arvs- och gåvoskatt, 5 miljarder.

Tillåtna avdrag, -35 miljarder.

Totalt: 163 miljarder.

Skatt på kapital, företag

Bolagsskatt

Bolagsskatten avskaffas i vårt förslag. Det underlättar för företagen samtidigt som inte effektiva och produktiva företag, de som gör vinst, straffas. Det leder också till att andra offentliga inkomster ökar. Exempelvis ökar, som ovan nämnts, utdelningarna som beskattas högre. Dessutom ökar de offentliga inkomster från företag som de äger andelar i. Eftersom vi vill beskatta utdelning och tveksamma förflyttningar av kapital utomlands med samma skattesats som vi beskattar allt annat innebär detta inte att Sverige blir ett skatteparadis som leder ett "race to the bottom". Det innebär i stället att vi förenklar och förtydligar sättet vi tar ut skatt.

Fastighetsskatt

Taxeringsvärdet på juridiska personers fastigheter uppgick 2010 till 3346 miljarder.⁷² I detta ingår bostadshus i form av bostadsrätter och hyresrätter. Bostadsrätterna har vi redan avhandlat och hyresrätterna bör inte beskattas givet strävan att upprätthålla neutralitet mellan boendeformer; företagen som hyr ut bostäderna har inte möjlighet att göra ränteavdrag mot en fastighetsskatt baserad på taxeringsvärde. Beskattningen ligger därför på kommersiella lokaler, täktenheter och kraftverksenheter. Det totala taxeringsvärdet på dessa lokaler uppgår till ungefär 1 200 miljarder kronor. En skatt i enlighet med den ovan beskrivna skulle inbringa 25 miljarder. För att underlätta kalkylen bortser vi i detta från kommersiella lokaler som ligger i hyreshus, men när systemet implementeras bör även de beskattas som andra kommersiella fastigheter. Till detta vill vi lägga en extra fastighetsskatt på verksamheter som utnyttjar våra gemensamma resurser i form av älvar eller naturresurser. Vi uppskattar att den kan inbringa ytterligare 10 miljarder. Totalt beskattas företagens fastigheter med 35 miljarder kronor.

Kupongskatt

Kapitalinkomster för svenska medborgare beskattas med 35 procent. Om utdelningar från svenska företag går utomlands beskattas de redan i detta skede. Avtal kan skrivas med andra länder där detta kvittas mot deras befintliga kapitalbeskattning. Även överföringar inom företag som syftar till att undvika beskattning beskattas på detta sätt. Uppskattningsvis kan denna typ av skatt, med ett skärpt regelverk, inbringa 20 miljarder.

Sammanfattning av skatter på kapital, företag:

Fastighetsbeskattning, 35 miljarder.
Kupongskatt, 20 miljarder.

Totalt: 55 miljarder.

Sammanfattning av den offentliga sektorns inkomster

Tabell 4: Den offentliga sektorns konsoliderade intäkter, miljarder kronor

Källa: Skattestatistisk årsbok 2012 och egna beräkningar

Skatt på arbete, hushåll

- Skatt på förvärvsinkomster, näringsinkomster och transfereringar	706
- Grundavdrag på 144 000 kronor	-333
- Avdrag för inkomstförsäkring vid arbetslöshet	-21
- Avdrag för studemedelskulder (mot inkomst)	-3
- Medborgaravgift	120

Totalt: 469

Skatt på arbete, företag

- Socialavgifter	538
- Mervärderskatt	382
- Punktskatter på privat konsumtion	69
- Punktskatter, näringslivets faktor användning	74

Totalt: 1 063

Skatt på kapital, hushåll

- Arvs- och gåvoskatt	5
- Fastighetsbeskattning	60
- Beskattning på avkastning	133
- Avdrag för kapitalförluster och ränteutgifter (mot kapitalbeskattning)	-35

Totalt: 163

Skatt på kapital, företag

- Fastighetskatt	35
- Kupongskatt	20

Totalt: 55

Ej fördelade skatter

- Stämpelskatt	8
- Restförda skatter	-7
- Förseningavgifter och dylikt	2

Totalt: 3

Skatt totalt: 1 754

Räntor 40
Övriga inkomster 140

Inkomster totalt 1934
Belåning 90

Totalt 2 024

Därmed blir den konsoliderade offentliga budgeten överfinansierad med drygt 80 miljarder kronor. Det beror på att vi föreslår att ett nytt pensionssystem som bygger på att pengar faktiskt avsätts i dag för att klara framtida pensionsutbetalningar.

Del 5. Dynamiska effekter, fördelningseffekter och systemet på sikt

Dynamiska effekter

En vanlig fråga när reformer presenteras är hur många jobb som skapas.

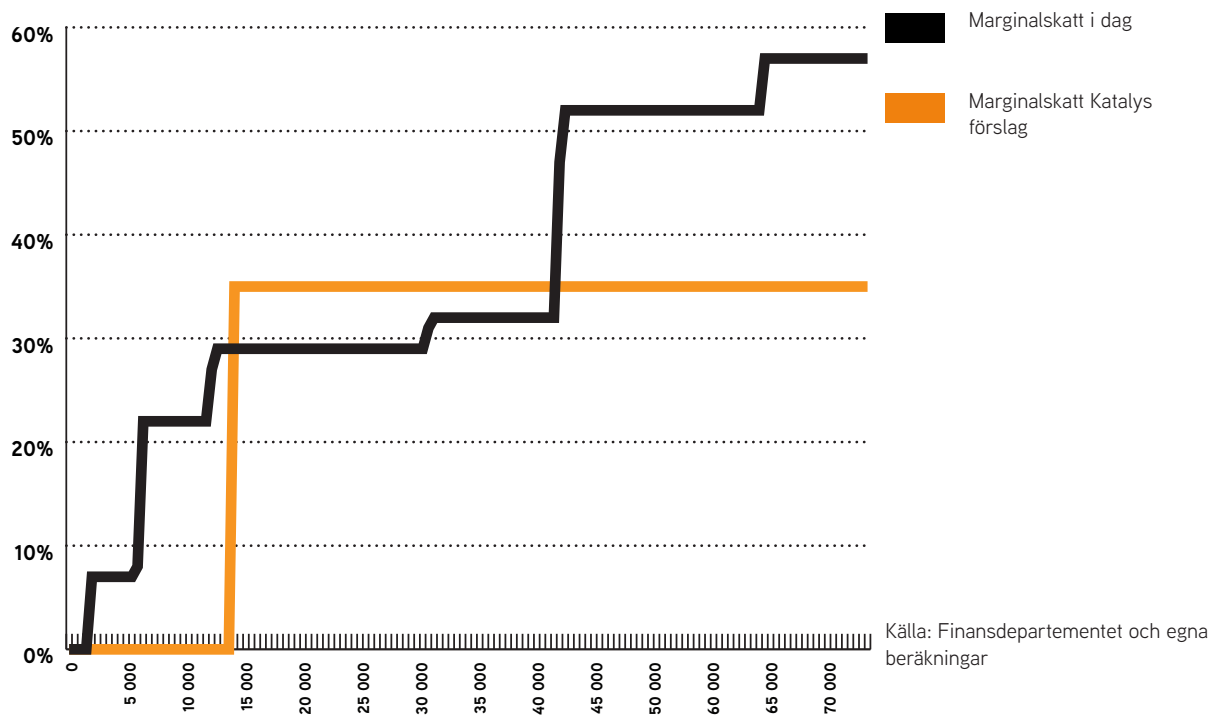
Den frågan är alltid svår att svara på och alla svar som ges kommer att utgå från de antaganden som gjorts i modellerna för att kalkylera effekterna av den föreslagna reformen. När man som vi presenterar ett omfattande reformpaket som är tänkt att successivt implementeras över 20 år är det nästan omöjligt att ge ett exakt svar.

När man vill utvärdera hur många jobb som skapas finns det tre övergripande faktorer att ta hänsyn till.

1. Hur utbudet av arbete påverkas, det vill säga hur påverkas drivkrafterna och möjligheterna att utbilda sig och arbeta.
2. Hur efterfrågan på arbete påverkas, det vill säga hur påverkas det privata näringslivet och det offentliga incitament att anställa och behov av arbetskraft.
3. Hur matchningen mellan utbud och efterfrågan påverkas. Även om det i landet finns personer som vill ha ett arbete eller arbeta mer än de gör och det finns arbetsgivare som vill anställa (det finns både utbud och efterfrågan) behöver inte det innebära att en rekrytering faktiskt blir av. Det kan handla om att personerna inte har rätt kvalifikationer för jobbet, inte bor där tjänsten är förlagd eller helt enkelt inte hittar jobbet.

Utbudet av arbetskraft

Om vi börjar med att diskutera arbetsutbudet är den faktor som oftast diskuteras hur margineffekterna, det vill säga hur stor andel av den sist tjänade kronan som betalas i skatt, påverkas. I diagrammet nedan visar vi hur dessa margineffekter ser ut i dag och hur de skulle se ut med Katalys förslag. Beräkningen är gjord utifrån den genomsnittliga kommunala skattesatsen på 31,7 procent.

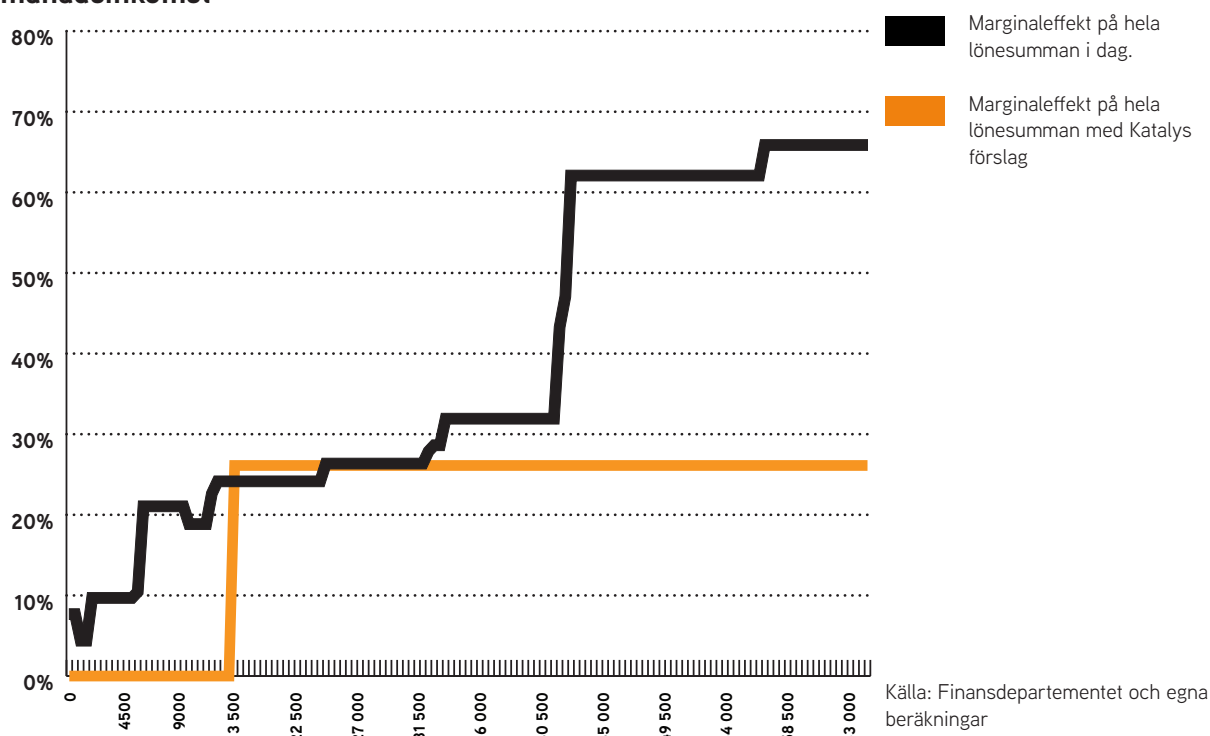
Diagram 11: Marginalskatt i dag och med Katalys förslag som andel i månadsinkomst

I diagrammet ovan ser det ut som att margineffekterna för dem med låga och höga inkomster är lägre med Katalys förslag jämfört med i dag medan margineffekterna ökar för dem som ligger i mellanskiktet.

Detta förtäljer dock inte hela historien eftersom stora delar av skatterna i dag tas ut i form av indirekta skatter i socialavgifterna. I vårt system har socialavgifterna så gott som alltid fullt försäkringsvärde (hur lösningarna för stödet vid arbetslöshet ska betraktas är inte självklart men vi bortser från det här).

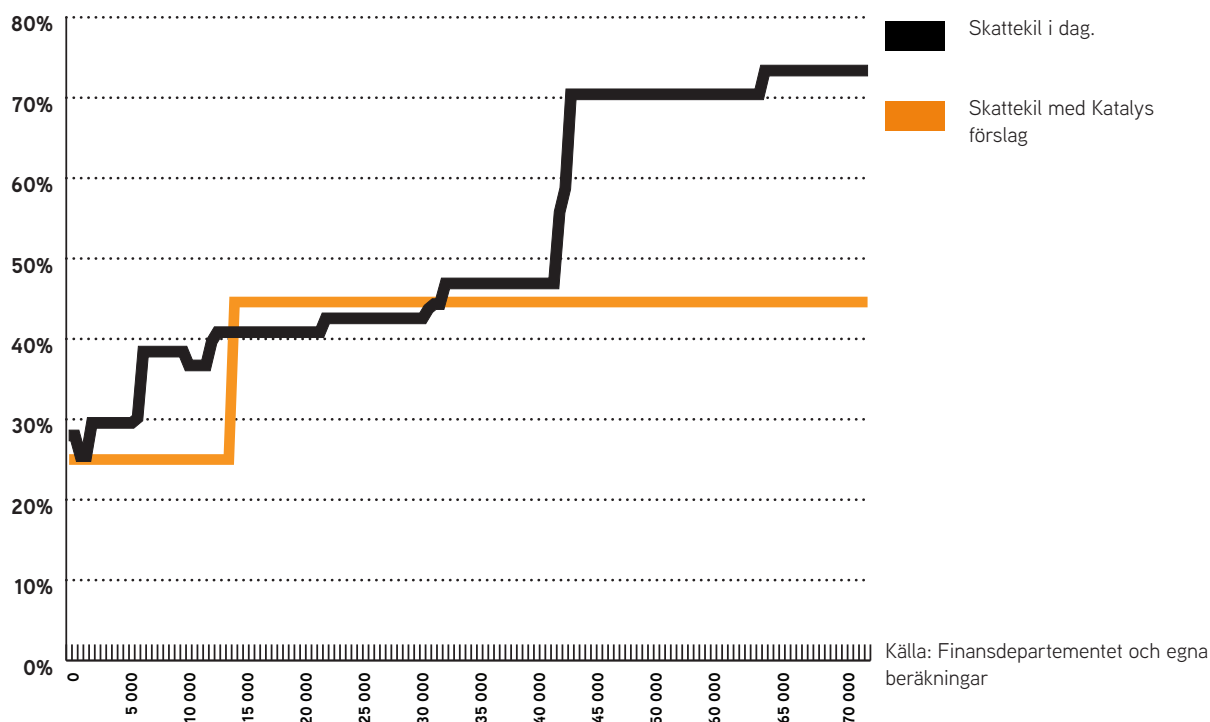
I diagrammet nedan redovisas hur stor andel av den totala lönesumman som arbetsgivaren betalar ut som arbetstagaren inte får ut i form av nettolön eller i försäkringsvärde. Vi tror att det är detta värde som är relevant för arbetsutbudet, för man arbetar inte bara för pengarna som kommer i slutet på månaden utan även för att försäkra sig om tryggheten av att ha inkomst även om man blir sjuk, får barn eller blir gammal.

Diagram 12: Marginaleffekt på hela lönesumman i dag och med Katalys förslag, andel av månadsinkomst

Här syns tydligt förtjänsterna med vårt förslag. I ett litet intervall där folk tjänar mellan 144 000 och 200 000 är margineffekterna lite högre med Katalys förslag än vad de är i dag men för de flesta gäller det motsatta. I diagrammen ovan har vi inte tagit hänsyn till att vi har föreslagit en generell momssats på 25 procent, vilket innebär att pengarna man faktiskt tjänar är värda lite mindre i form av konsumtion. Detta är det marginalbegrepp som normalt refereras till som skattekil. Om man tar in detta i beräkningen ser man samma mönster som tidigare om än lite mindre tydligt.

Diagram 13: Skattekil i dag och med Katalys förslag, andel av hela lönesumman

På nationalekonomisk lingo skapar de ovan redovisade marginal-effekterna en så kallad substitutionseffekt där fritid blir relativt dyrare och folk därmed väljer att arbeta mer. Det är detta resonemang som använts för att försvara jobbskatteavdragen och de höjda skiktgränserna för statlig skatt som den borgerliga regeringen drivit igenom.

Skattereformer påverkar dock inte enbart arbetsutbudet för dem som befinner sig på arbetsmarknaden genom marginaleffekterna och substitutionseffekten. Det finns också en så kallad inkomsteffekt. Om ens totala skatteutgifter förändras blir man rikare eller fattigare. När man blir rikare vill man ha mer fritid och därmed jobba mindre. En skattereform som sänker marginalskatterna och samtidigt sänker de totala skatterna kan därför leda till två motstridiga effekter på arbetsutbudet. Folk vill jobba mer för att det är dyrare att vara ledig men samtidigt jobba mindre för att de blir rikare då de nu betalar mindre i skatt.

Jobbskatteavdraget har denna typ av utformning, speciellt för dem med höga inkomster vars marginalskatter är opåverkade samtidigt som de får mer pengar i plånboken. Effekten av jobbskatteavdragen blir än mer problematiskt när de till stor del är finansierade av en urgröpfung av försäkringsvärdet i socialförsäkringarna vilket ökar marginal-effekterna. I vårt system ökar dock individers skattebörda på andra sätt. Medborgaravgiften och högre skatter på kapital och fastigheter gör att de flesta som arbetar i dag inte får mer i plånboken. Negativa inkomsteffekter på arbetsutbudet borde därför utebli i Katalys förslag.

Vidare påverkar skattesystemet dem som i dag inte jobbar. För dessa individer är det inte marginaleffekterna som är relevanta utan det som kallas tröskeeffekten, det vill säga hur stor andel av den inkomst man får efter att ha trätt in på arbetsmarknaden som försvinner genom att man förlorar transfereringar och börjar betala mer skatt. I detta fall behöver man inte bara räkna på hur mycket skatt man måste betala utan även hur mycket transfereringar från socialförsäkringar eller bidragssystem som man förlorar. Den genomsnittliga tröskeeffekten för arbetslösa 2010 var 66,9 procent.⁷³ I vårt system kommer tröskeeffekten för en individ med medianinkomster att ligga under 20 procent om man antar att individer inte betraktar ett lån som en inkomst och att personer är kapabla att räkna in lånevskrivningarna i sin kalkyl.

Att RUT, ROT, sänkt krogmoms och lägre arbetsgivaravgifter för unga som syftar till att göra svarta arbeten vita och till att fungera som inträdesvägar på arbetsmarknaden genom lägre marginal-effekter tas bort borde inte heller leda till några stora problem. Dels tyder allt på att de är synnerligen ineffektiva, och dessutom sänks marginaleffekterna på lönesumman markant för dem som står utanför arbetsmarknaden, vilket gör inträde möjligt i många fler sektorer och svartarbete mindre lönsamt. Dels är också marginalskatterna markant lägre i de höga inkomstskikten vilket borde öka motivationen att studera och att bli klar med sin utbildning.

Vår utformning av skattesystemet torde alltså stärka incitamenten att arbeta för både dem som i dag befinner sig på arbetsmarknaden och

för dem som står utanför. Det stärker också incitamenten att utbilda sig.

I dagens diskussion om arbetsutbudet fokuserar man dock för mycket på delen att det ska löna sig att arbeta. Det är naturligtvis relevant men lika viktigt är det att man ska kunna arbeta. I dag är många på olika sätt är förhindrande att arbeta på grund av att de är sjuka, har arbetsskador eller har folk i familjen de inte kan förlita sig på att välfärden tar hand om. I vårt reformpaket ovan föreslår vi omfattande satsningar för att möjliggöra för alla att arbeta genom att bygga ut välfärd, arbetsmarknadsprogram och satsa på rehabilitering.

Vi tror vidare att en tredje, djupare aspekt av arbetsutbud handlar om folks vilja att göra rätt för sig och bidra. När tilliten i samhället och förtroendet för systemet undermineras blir skatter bara en börda. I ett samhälle där vi tar hand om varandra och litar på systemet vi byggt upp behöver det däremot inte ses som negativt att en del av ens inkomst betalas i skatt. I ett samhälle som håller ihop och fungerar kan alltså de negativa effekterna av skatter på arbetsutbudet bli mindre då man ser att man betalar för något som man värderar och för att man vill bidra till att även ens medmänniskor får ett bättre liv. Med det reformpaket vi föreslår tror vi att människors förtroende för varandra och för systemet kommer öka.

Sammantaget torde vårt reformpaket och vår plan för att finansiera det innebära en stor ökning av arbetsutbudet i ekonomin.

Efterfrågan på arbetskraft

Jobb skapas dock inte bara för att det finns ett utbud av arbetskraft, utbud måste mötas av efterfrågan. Hur påverkas då efterfrågan på arbetskraft av vårt förslag?

För det första leder de offentliga satsningarna vi föreslår till en ökad efterfrågan på arbetskraft. Vi föreslår 1 10 000 nya jobb i välfärden och därutöver kommer investeringar i energiomställning, infrastruktur, arbetsmarknadsprogram, högre utbildning och liknande alla ha en arbetskraftskomponent i både den privata och offentliga sektorn. Totalt kan det röra sig om en efterfrågeökning på mellan 150 000 och 200 000 nya heltider.

Förändringarna vi gör i skatterna kan också ha effekter på efterfrågan på arbetskraft. I vårt förslag tar vi bort många av de subventioner som finns av specifika branscher så som RUT, ROT, sänkta arbetsgivaravgifter för unga och differentierade momssatser. Denna typ av subventioner är sällan ett speciellt effektivt sätt att använda offentliga medel om syftet är att skapa jobb. Alla sektorer som blir subventionerade kommer dock att växa. När dessa subventioner tas bort och företagen som drar fördel av dem tvingas att konkurrera på samma villkor som alla andra kommer sannolikt några av dem inte att klara sig. Det bör leda till att antalet arbetstillfällen inom tidigare subventionerade branscher minskar. Högt räknat kan detta innebära en förlust av 30 000 jobb. Efterfrågan som, innan subventionerna tas bort, skapade dessa arbetstillfällen kommer dock inte att försvinna bara för att subventionerna gör det. Den kommer att flytta till andra sektorer vilket dämpar denna negativa effekt.

För företag som inte är subventionerade förbättras förutsättningarna genom att bolagsskatten tas bort. De höjda punktskatterna och

fastighetskatterna som kommer i dess ställe är inte lika stora. De högre socialavgifterna borde arbetsmarknadens parter kunna kompensera för genom kollektivavtalen då behoven av tjänstepension minskar. Detta borde öka intresset för att investera i svenska företag och med investeringar kommer en ökad efterfrågan på arbete.

Vidare ökar den disponibla inkomsten i ekonomin vilket bör stimulera handel och konsumtion. Detta bör mer än kompensera effekterna på handeln som kan komma av att momsen görs enhetlig på en nivå om 25 procent.

Det finns också två externa faktorer som är värda att nämna i detta sammanhang. För det första så lever vi i efterdynamikerna av finanskrisen och eurokrisen fortgår fortfarande. När världsekonomin återhämtar sig kommer också efterfrågan på arbetskraft att öka, i ett första led inom den internationellt konkurrensutsatta industrin. Vi ser också en utveckling i världen där en köpstark medelklass håller på att växa fram i länder som Kina och Indien. Det kommer att leda till höjningar av den globala efterfrågan. Hur stor efterfrågan det rör sig om är svårt att uppskatta, men 60 000 jobb försvann 2009 och återhämtningen har ännu inte skett ännu.⁷⁴

För det andra är det inte heller omöjligt att vårdbehovet ökar under de kommande decennierna. Även det kommer i så fall att bidra till en ökad efterfrågan av arbetskraft som måste mötas med ett ökat utbud. Enligt SCB kan det redan till 2020 handla om en ökad efterfrågan på över 100 000 personer.⁷⁵

Helhetsbedömningen blir alltså att även efterfrågan på arbetskraft i ekonomin kraftigt kommer att öka med vårt föreslagna reformpaket men också på grund av utvecklingen i Sverige och i omvärlden de kommande decennierna.

Matchningen

Den tredje faktorn är hur utbudet av arbetskraft och efterfrågan av arbetskraft matchar. Arbetskraft inom ett land är inte en homogen vara där en persons arbetskraft automatiskt kan ersättas med en annan persons arbetskraft.

Vi kan konstatera att matchningen idag brister. I Svensk Näringslivs rekryteringsenkät från 2012 framgår att svenska företag med mer än fem anställda i genomsnitt under de senaste sex månaderna försökt rekrytera 5,4 personer men bara lyckats i drygt 80 procent av fallen.⁷⁶ Det finns drygt 90 000 företag i den storleksklassen, vilket innebär att det kan finnas en efterfrågan på arbetskraft i privat sektor motsvarande 90 000 arbetstillfällen som i dag inte möts av utbudet på grund av bristande matchning.

I dag saknar en stor del av dem utanför arbetsmarknaden eftergymnasial utbildning medan de flesta bristyrken kräver just det. En dynamisk arbetsmarknad där det finns goda möjligheter till utbildning är därför en central komponent för att komma till rätta med matchningen. Våra satsningar på skola, högre utbildning, arbetsmarknadspolitiska program och nya KY-platser torde underlätta för dem som i dag inte kan ta de jobb som finns och växer fram. Vi tror också att de förbättrade förutsättningarna för studenter och rätten att göra avdrag för omställningsförsäkringar genom sitt fack eller sin intresseorganisation kan bidra till mer då det gör det lättare att utbilda sig även senare i livet.

Vidare kan det vara så att det inte finns något faktiskt hinder för rekrytering utan att arbetsgivare och arbetstagare helt enkelt inte hittar varandra. Högre sökfrequenser och bättre register ökar markant chansen att få till en rekrytering. Satsningar på utökad arbetsförmedling med exempelvis en faktisk arbetsplats där det kan ges regelbundet stöd borde kunna få upp sökfrequenserna och därmed förbättra matchningen.

Slutligen kan det också föreligga en spatial, eller rumslig/geografisk, mismatch där nya jobb skapas i storstadsregioner medan många av dem som står utanför arbetsmarknaden lever i andra delar av landet. Satsningarna på kollektivtrafik, utbyggda tågförbindelser och bostadsbyggande kommer att göra det möjligt för fler människor att flytta och resa till jobb vilket borde minska detta problem.

Sammanfattningsvis är vår bedömning att såväl arbetsutbud som efterfrågan på arbetskraft och matchningen kommer att förbättras av våra förslag och att våra satsningar och reformer gör det möjligt att möta de eventuella finansieringsproblem inom välfärden som vi står inför.

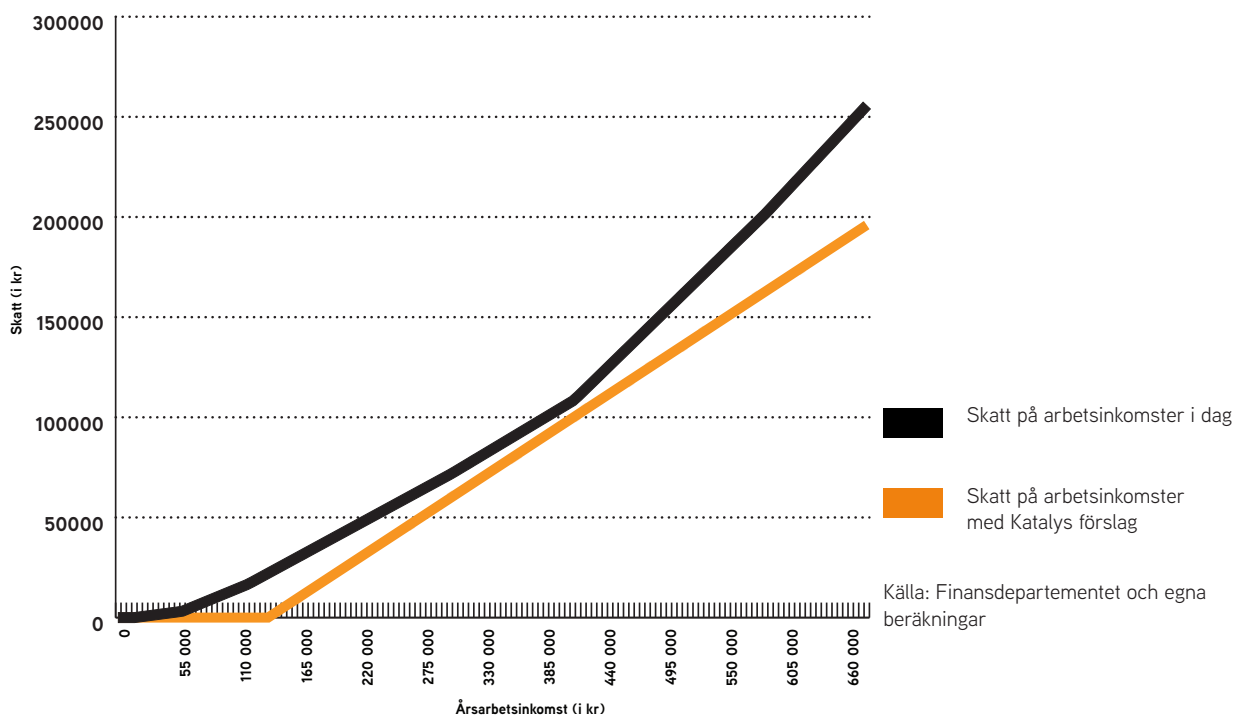
Fördelningseffekter

I ett reformförslag av denna storlek måste fördelningseffekterna granskas. Vi strävar efter ett jämlikt samhälle och vill inte att vårt system fördelar från dem som inte har till dem som har. Det finns otaliga sätt att redogöra för fördelningseffekterna av reformer. Vi väljer att gå igenom vilka grupper som gynnas, vilka som både gynnas och missgynnas och vilka som missgynnas. Vi tror att det är det enklaste sättet att skapa en överblick över fördelningseffekterna av ett reformförslag så omfattande som detta. En enskild person kommer sannolikt att tillhöra flera av dessa grupper samtidigt.

Grupper som tydligt gynnas

De som arbetar

Man kommer få behålla större andel av sin inkomst från arbete eller näringsverksamhet efter att den beskattats. I diagrammet nedan visar vi hur stor del av sin arbetsinkomst som ska betalas i skatt beroende på hur mycket man tjänar. Alla med en arbetsinkomst kommer få behålla större del av den efter att ha skattat.

Diagram 14: Skatt på årsarbetsinkomst i dag och med Katalys förslag

Pensionärer

Det som i debatten refereras till som straffskatten på pensioner avskaffas i vårt förslag då vi inför en helt enhetlig skatt. Tillsammans med att vi inför en garantinivå på 12 000 kronor i pension och ett nytt pensionssystem som kraftigt förstärks kommer alla pensionärer att få mer pengar i fickan med vårt förslag. Framtidens pensioner kommer att vara högre.

Sjukskrivna

Då taken tas bort, garantinivåer införs och skattesystemet återigen görs neutralt mellan arbetsinkomst och inkomster från transfereringar gynnas denna grupp tydligt.

Arbetslösa

Totalt förstärks stödet för personer som står utan arbete med nästan 20 miljarder kronor. Möjligheten att låna pengar till sitt uppehälle gör också att likviditetsproblem för många av dem som står utan arbete minskar och att folk under perioder av arbetslöshet kan leva ett drägligt liv även om de inte har försäkrat sig. Den stora förtjänsten för denna grupp är de krafttag som tas mot utanförskapet. Med vårt reformförslag kommer de få det stöd och den hjälp de behöver för att återigen att komma i arbete.

Studenter

Studenter får både ökade bidrag och lån. De får också en möjlighet att skriva av delar av sina lån efter fullföljd utbildning eller när de kommer i arbete. De kommer att kunna ägna sig heltid åt sina studier genom införandet av ett treterminssystem och satsningar på högre kvalitet i den högre utbildningen.

Grupper för vilka det finns både positiva och negativa effekter:

Medborgare

Som vuxen medborgare erläggs en medborgaravgift. Det är dock också i egenskap av medborgare man drar nytta av samhällets funktioner som infrastruktur, sjukvård, utbildning, omsorg och åtgärder för att ta sig an klimatkrisen. Dessa satsningar överstiger inkomsterna av medborgaravgiften men huruvida den enskilde medborgaren anser avgiften värd att betala kommer naturligtvis att variera.

Föräldralediga

Då taken tas bort, garantinivåer införs, skattesystemet återigen görs neutralt mellan arbetsinkomst och inkomster från transfereringar och den inkomstberoende försäkringen förlängs med två månader gynnas föräldralediga. Dock kortas delen av föräldraförsäkringen med grundförsäkring vilket gör att alla föräldralediga kanske inte unisont gynnas.

Grupper som tydlig missgynnas:

Konsumenter

En generell moms kommer att göra den genomsnittliga varukorgen några procent dyrare, och eventuellt övervältras också en del av de ökade skatterna på näringslivets faktor användning på konsumenterna. De nedsatta momssatserna, speciellt den lägre momsen på mat, antas ofta ha en positiv fördelningseffekt. Så är dock inte fallet, speciellt inte efter sänkningen av restaurangmomsen. Fördelningsprofilen förbättras också ytterligare då vi kraftigt sänker priserna på kollektivtrafik.

Kapitalägare

Kapital beskattas i vårt förslag med en skattesats på 35 procent som allt annat. Skattesatsen är i dag 30 procent med ett antal undantag där ännu lägre skattesatser råder. Enligt data från Skatteverket är kapitalinkomsterna tydligt koncentrerade till extrema höginkomsttagare (personer som har mer än 75 000 kr i månadslön) och bland folk som inte arbetar för sin försörjning.⁷⁸ Den rikaste tusendelen av befolkningen hade år 2010 en procent av landets totala inkomster i kapitalinkomst.⁷⁹ Nästan 10 procent av alla kapitalinkomster går till denna grupp.

Folk som äger fastigheter

I dag finns redan en fastighetsavgift med ett tak på hur mycket som max kan betalas. Personer vars fastigheter har ett taxeringsvärde under 950 000 påverkas därför i begränsad omfattning med skattehöjningar på några hundra i månaden. De som kommer missgynnas av det i denna rapport föreslagna systemet är framför allt de med småhus med högre taxeringsvärden, ju dyrare hus desto mer får man betala.

Personer som i dag utnyttjar husavdragen

RUT och ROT avskaffas. 64 procent av RUT-avdragen gjordes av fjärdedelen av befolkningen med högst inkomst. Även ROT-avdraget är snedfördelat till förmån för höginkomsttagare om än inte i lika stor utsträckning.⁸⁰

Sammanfattningsvis menar vi att våra förslag är bättre även ur fördelningspolitisk synvinkel än dagens system. Satsningar för att möjliggöra och främja arbete för dem som står utanför och fungerande trygghetssystem med höga golv finansieras i huvudsak av skatter på de bättre bemedlade.

Systemets utveckling över tid

Över tid är en ständigt ökande belåningsgrad inte hållbar. När befolkningsutvecklingen planar ut måste statsskulden hållas på en konstant nivå. Belåningen som vi räknar med på 90 miljarder per år kan då inte längre ses som ett tillskott till budgeten utan belåning i nominella termer kommer att användas för att betala räntorna. Jämfört med vad vi skissat på ovan innebär detta alltså en försvagning av de offentliga finanserna med 45 miljarder.

Inte heller miljöskatterna kommer att kunna upprätthållas på dagens nivåer om vi menar allvar med att hantera klimatutmaningen. När utsläppen minskar krymper nämligen dessa skattebaser. Till 2033 bör utsläppen ha halverats vilket innebär att även miljöskatterna borde minska med hälften. Detta innebär ett bortfall av inkomster på drygt 50 miljarder kronor per år.

Privat och kollektivt pensionssparande kommer sannolikt att minska med de nya reglernas utformning vilket kommer att minska pensionerna som skattebas. Detta torde dock vägas upp av de större offentliga pensionsavsättningarna varför effekterna på det offentliga finanserna inte borde bli allt för omfattande.

En hel del av de ökade offentliga utgifterna vi föreslår kommer dock att kunna trappas ner när utmaningarna är hanterade. Resurserna som behöver läggas på energiomställning kommer att minska om man lyckas hantera utmaningen. De extra medel som behöver skjutas till för att upprätthålla garantinivån i pensionerna kommer att minska markant när det nya pensionssystemet fått verka. Och när vi når full sysselsättning kan man börja dra tillbaka de utökade arbetsmarknadspolitiska programmen. Totalt rör det sig om kanske 125 miljarder.

Lyckas man med de ambitioner vi ställde upp för fler arbetade timmar i ekonomin i del 2 förstärks vidare de offentliga finanserna direkt med uppåt 40 miljarder genom högre skatteintäkter. När arbetslöshet och sjuktal går ner har det också en direkt positiv effekt på de offentliga finanserna i form av minskade utgifter i transfereringssystemen. Om våra målsättningar för sysselsättningen uppnås förstärks den offentliga budgeten med ytterligare drygt 40 miljarder kronor.

Utöver detta bör fusk, svinn och andra skatteförluster minska med denna utformning av systemet. Detta kan röra sig om betydande summor. Skatteverket uppskattar skattefelet till 133 miljarder kronor.⁸¹ Större enhetlighet och transparens gör det svårare att fuska och missförstå. Lägre marginaleffekter på hela lönesumman och mindre tröskeeffekter minskar också incitamenten att

jobba svart. Vi avsätter också markant ökade resurser till kontroll och uppföljning för rättsväsendet. En förflyttning för beskattningsansvaret för företag som ger sina anställda löneförmåner från den anställda till företaget skulle markant underlätta detta. Delar av detta är redan tillgodoräknat i vår kalkyl ovan men vi är övertygade om att det finns mer framsteg att göra här.

Totalt borde det därmed finnas ett utrymme på över 100 miljarder kronor som kan användas för att möta potentiella kostnadsökningar som kan komma av högre ambitioner i välfärden och en åldrande befolkning.

Katalys förslag i korthet

Våra satsningar

- Vi satsar 87 miljarder för att rusta upp välfärdstjänsterna genom en utökad personalstyrka och löneyft.
- Vi satsar 28 miljarder för att skapa en ny arbetsmarknadsmyndighet med ansvar för alla som inte arbetar. Vi ger denna myndighet resurser och uppdraget att häva massarbetslösheten.
- Vi satsar 53 miljarder på trygghetssystemen genom att garantera alla en disponibel inkomst på minst 10 500 kr i månaden och tar bort taken i försäkringarna.
- Vi satsar 27 miljarder på en högre utbildning med bättre kvalitet och snabbare genomströmning genom att införa ett treterminssystem, ge studenterna studiemedel de kan leva på och bygga ut KY-utbildningarna.
- Vi satsar 35 miljarder för att möta energiomställningen genom att satsa på forskning, utveckling och spårbunden infrastruktur.
- Vi satsar 17 miljarder på billigare kollektivtrafik och bostadsbyggande för att folk ska kunna resa och arbeta och leva sina liv där de vill.

Vår finansiering

För att finansiera ovanstående satsningar vill vi:

- Häva överskotts målet för att göra det möjligt att investera i infrastruktur, klimatinvesteringar och humankapital nu när det är billigt.
- Höja skattekvoten tillbaka till den "perssonska normaliteten" på runt 51,5 procent av BNP. Detta innebär skattehöjningar i storleksordningen 245 miljarder kronor per år i 2010 års penningvärde.

Vårt skattesystem

- Vårt system bygger på att alla inkomster, oavsett om de är från arbete, näringsverksamhet, transfereringar, kapital eller fastigheter beskattas med samma skattesats på 35 procent.
- Vi kombinerar detta med ett högt grundavdrag för inkomst från arbete, näringsverksamhet eller transfereringar på 144 000 kr och med en platt avgift som alla medborgare eller personer med uppehållstillstånd i landet betalar. Övriga avdrag begränsas till avdrag för räntor som är relaterade till inkomstens uppkomst och avdrag för inkomstförsäkringar vid arbetslöshet och omställning.
- Vi höjer punktskatterna på miljö och klimat med 20 miljarder kronor för att stärka incitamenten till omställning.
- Vi inför en extra fastighetskatt riktad mot verksamheter som drar nytta av våra gemensamma naturresurser som vattenkraftverk och gruvor.
- Vi gör moms en enhetlig på 25 procent.
- Vi ger hela socialavgiften ett försäkringsvärde och lägger den på 35 procent.

Avslutning: Vägskäl 2014

Vad skulle hända om vi återigen blev ett samhälle som tog sig an uppgiften att lösa de stora frågorna och inte längre valde att ducka för de svåra och existentiella problemen? Förmodligen skulle mycket av dagens politiska apati och hopplöshet ge vika. Kanske skulle rent av en del av dagens hot mot demokratin kunna motverkas.

En granskning av välfärdssamhällets framväxt och tillbakagång leder ofrånkomligen till följande slutsats: Givet att allting har en kostnad är civilisationens pris skatt. För en civilisation vars ambition är att lyfta alla människor och skapa goda framtidsutsikter är kostnaden höga skatter. Men det är ett pris vi tror är värt att betala.

Ramarna för vad som ska vara en del av det offentliga åtagandet måste ständigt diskuteras och anpassas efter verkligheten och de behov som finns. I själva verket är denna diskussion kärnan i det politiska samtalet. Det är fullt legitimt att tycka att samhället bör snäva av sitt åtagande och därmed frigöra resurser för individuella val på marknaden. Men, vilket vi visar i denna rapport, det är lika legitimt att tycka och säga det motsatta: Vi behöver stärka samhället, också om priset för det är att vi måste lägga en lite större del av vårt växande överflöd på gemensamma nyttigheter.

Egentligen kanske hopplösheten är det största hotet mot att vi med gemensamma krafter lyckas möta dagens framtidsutmaningar. "Reformismen kräver ett enormt tålamod", sa Olof Palme 1970. Ändå blir reformismens första uppdrag i dag att återta idén om framsteget och den gemensamma politiken som ett kraftfullt verktyg för förändring. Det handlar om att ställa upp genomförbara idéer om hur dagens stora utmaningar kan lösas, att upprätta ett nytt samhällskontrakt och sedan agera efter det.

Gör vi det kommer mycket att hända. När det gemensamma återigen ställer ut ett trovärdigt löfte om att inte lämna någon efter, om att ge alla inte bara en chans utan reella möjligheter att skaffa sig ett bra liv kommer sannolikt många destruktiva krafter i samhället att ge vika. Och ett samhälle som slutar att ducka för klimatkrisen och i stället tar sig an att hantera den kommer att innebära en befrielse, en stark kontrast mot den hopplöshet som nu sprider sig.

År 2014 är det allmänna val i Sverige. Låt det bli ett tydligt vägskäl, där grundkonflikten i politiken kommer upp till ytan. Som vi ser det kan Sverige i denna konflikt välja en av tre inriktningar:

- 1) Vi kan göra ingenting och passivt se på hur trenden mot ökad ojämlikhet och försämrade skolresultat sakta förstärks. I detta scenario ligger skattekvoten kvar på runt 44 procent av BNP. Inga stora reformer som reparerar eller utvidgar det offentliga åtagandet är därmed möjliga. Vi fortsätter att bygga upp en välfärdsskuld och investeringsskuld som till slut blir omöjliga att ta sig ur.

2) Vi kan också göra som Fredrik Reinfeldt vill och tidigare har sagt: fortsätta att sänka skatterna. Moderaterna har uttalat att deras långsiktiga ambition är att pressa ned skattekvoten till EU:s genomsnitt, det vill säga ner under 40 procent. Det skulle innebära att ytterligare nästan 200 miljarder kronor måste försvinna från den gemensamma välfärden. Det motsvarar statens alla utgifter för utbildning och forskning, för rättsväsendet, försvaret, kulturen och idrotten.⁸² Med denna utveckling kommer den generella välfärden som vi känner den att försvinna och samhällsutmaningarna vi står inför hänvisas till att lösas av varje medborgare ensam.

3) Eller så kan vi återuppta ett reformistiskt samhällsbygge. Historien ger oss en del av svaret hur det kan gå till. En anständig civilisation kräver höga skatter. De kan inte vara hur höga som helst – det påstår vi inte. Men vi påstår att de kan vara på samma nivå som de var år 2000 när Göran Perssons regering styrde, arbetslösheten var hälften av vad den är i dag, klyftorna var mindre, färre barn levde i fattiga familjer. Det skulle ge oss 250 miljarder kronor mer att lägga på välfärd, jobb och klimatsatsningar. Varje år.

Vägvalet är egentligen ännu enklare. Antingen förstärker vi de krafter som gör solidaritet möjlig och håller ihop samhället eller så skapar vi ett system med mekanismer som gör egenintresset nödvändigt.

Vi kan inte ställa in framtiden. Men vi kan förbereda oss på den, göra den värd att längta efter och tillsammans bygga vårt samhälle så uthålligt som möjligt.

Vi har råd tillsammans.

Referenser

- ¹ Sydsvenskan 4 juli 2013.
- ² Socialdemokraterna i Nacka,
<http://www.socialdemokraterna.se/Webben-for-alla/Arbetarekommuner/Nacka/Hemny/Senaste-nytt-i-Nacka/Lena-Sommestad-vill-se-ny-S-politik-for-valfard/>
- ³ Skattebetalarna, Vår verksamhet 2013, <http://www.skattebetalarna.se>
- ⁴ DN, Expert sågar jobbskatteavdraget, 18 september 2013.
- ⁵ Lärarnas nyheter, Oroande resultat i Timss och Pirls, 21 februari 2013, <http://www.lararnasnyheter.se/origo/2013/02/21/oroande-resultat-timss-pirls>
- ⁶ Alla studier, Var tredje klarar inte gymnasiet, 12 juni 2012, <http://allastudier.se/artiklar/858-var-tredje-klarar-inte-av-gymnasiet/>
- ⁷ Socialstyrelsen, Årsstatistik 2013 Ekonomiskt bistånd 2012, Belopp samt antal biståndsmottagare och antal biståndshushåll.
- ⁸ Rädda barnen, Barnfattigdomen i Sverige 2012:2, (2012).
- ⁹ Boverket, Vad händer på bostadsmarknaden?, Bostadsmarknaden 2011-2012 (2012).
- ¹⁰ Boverket, Rapport 2012:18 Bostadsbristen ur ett marknadsperspektiv (2012).
- ¹¹ Kommunal, Åtstramningens pris. Hur påverkas de medelålders barnen av äldreomsorgens minskning? Marta Szebehely & Petra Ullmanen, november 2012.
- ¹² Kommunal, Åtstramningens pris. Hur påverkas de medelålders barnen av äldreomsorgens minskning? Marta Szebehely & Petra Ullmanen, november 2012.
- ¹³ Skolverket.
- ¹⁴ Skolverket.
- ¹⁵ Svensk försäkring, Antalet privata sjukvårdsförsäkringar fortsätter att öka, 7 mars 2013.
- ¹⁶ Svensk försäkring, Antalet privata sjukvårdsförsäkringar fortsätter att öka, 7 mars 2013.
- ¹⁷ OECD, Crisis squeezes income and puts pressure on inequality and poverty, 2013.
- ¹⁸ TCO, Sverige behöver 400 000 fler jobb, 2013.
- ¹⁹ LO, LO:s sysselsättningspaket – finanspolitisk satsning på 70 miljarder, 25 juni 2013.
- ²⁰ Arbetarrörelsens forskarnätverk, Nya värderingar, nytt samhälle?, Full sysselsättning och ekonomisk politik Johansson, T och Talbi J, Ekonomisk-historiska institutionen Lunds universitet, samt artikeln Är Euron värd att rädda i Tiden nr 5-6 2011.
- ²¹ Katalys, Novusundersökning september 2013, <http://katalys.org/rapporter/katalys-no-4--2>
- ²² Svallfors S, "Välfärdsstatens legitimitet" (2003)
- ²³ Sveriges Kommuner och Landsting, "Framtidens utmaning", (2010) och Långtidsutredningen "Huvudbetänkande" (2011)
- ²⁴ SCB, Åttapartivalet 2010, (2011).
- ²⁵ ISF, Rapport 6, 2013.
- ²⁶ LO, Fritt fall i arbetslöshetsförsäkringen, rapport 2, (februari 2013).
- ²⁷ LO, Full och hög sysselsättning, (2009).
- ²⁸ Egna beräkningar efter SCB AKU (2013).
- ²⁹ SCB, Sveriges framtida befolkning 2013-2060 (2013).
- ³⁰ LO, Pensionsreformen i full tid, (2013).
- ³¹ SCB, Sveriges framtida befolkning 2013-2060 (2013).
- ³² Regeringen, LEV-projektet, Den ljusnande framtid är vård, (2010).
- ³³ SKL, Programberedningen för välfärdsfinansieringen, Framtidens utmaning, (2009).

- ³⁴ IPCC, (2013), <http://www.ipcc.ch/>
- ³⁵ SvD, Människan bakom klimatförändring, 27 september 2013.
- ³⁶ The New York Review of Books, Krugman, Paul, Gambling with Civilization, (2013).
- ³⁷ Naturvårdsverket, Sternrapporten – en genomgripande analys av klimatförändringens ekonomi, Rapport 5711, (2007).
- ³⁸ Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform, <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19740152.htm>
- ³⁹ Kommunal, Åtstramningens pris. Hur påverkas de medelålders barnen av äldreomsorgens minskning? Marta Szebehely & Petra Ullmanen, november 2012.
- ⁴⁰ Valfärden är vinsten, Katalys No 1 2013, Kessel D och Suhonen D, www.katalys.org
- ⁴¹ SKL, Årslönesumma i kommuner och landsting/regioner (2012).
- ⁴² SKL, Ojämnt gap i sjuktal kvarstår, maj 2013.
- ⁴³ Kommunal, Alla andra hämtar tidigt, (2013).
- ⁴⁴ Handels, Hit men inte längre?, (2013).
- ⁴⁵ SCB, Yrkesregistret, http://www.scb.se/Pages/Product_____59061.aspx
- ⁴⁶ RUT dnr 2013:379, Tandvården i högkostnadsskyddet.
- ⁴⁷ SNS, Konjunkturrådets rapport: Dags för enkla skatter (2013).
- ⁴⁸ Försäkringskassan, <https://www.forsakringskassan.se/wps/portal/statistik/sjuk>
- ⁴⁹ Pensionsmyndigheten, Olsson, Hans (2011), Pensionsåldern, Statistik och utvärdering, (2011).
- ⁵⁰ Arbetsförmedlingen, Var finns jobben? Bedömning för 2013 och en långsiktig utblick, (2013).
- ⁵¹ Nordhaus, William, The Climate Casino: Risk, Uncertainty, and Economics for a Warming World, Yale University Press, (2013)
- ⁵² Världsnaturfonden, Mänsklig påverkan, <http://www.wwf.se/vrt-arbete/klimat/mnsklig-pverkan/1124268-mnsklig-pverkan-klimat>
- ⁵³ OECD, Territorial Reviews: Stockholm (2006), <http://www.oecd.org/regional/36673908.pdf>
- ⁵⁴ Boverket, Vad kostar det att bygga bort bostadsbristen? Marknadsrapport, (2010)
- ⁵⁵ SL, Våra olika biljetter, <http://www.sl.se>
- ⁵⁶ RUT dnr 2013:375, Avgiftsfri kollektivtåfik.
- ⁵⁷ SCB:s nationalräkenskaper och Riksgälden, <https://www.riksgalden.se/sv/om-riksgalden/statsskulden/>
- ⁵⁸ Lindgren, Anne-Marie; Framtidens skatter för framtidens välfärd, Arbetarrörelsens tankesmedja, rapport 9/2009.
- ⁵⁹ Katalys, Novusmätning september 2013, http://static.katalys.org/uploads/report/pdf_color/6/katalys_no_4.pdf
- ⁶⁰ LO, Effektiv omfördelning över livet, (2013).
- ⁶¹ SNS, Dags för enkla skatter, (2013).
- ⁶² Lindgren, Anne-Marie; Framtidens skatter för framtidens välfärd, Arbetarrörelsens tankesmedja, rapport 9/2009.
- ⁶³ LO, Sverige behöver en bred skatteöversyn – några viktiga skattepolitiska områden, version 2, (2012).
- ⁶⁴ Skatteverket, Skattestatistik årsbok 2012.
- ⁶⁵ SCB, Finansräkenskaper, 2:a kvartalet 2009: Nu lånar hushållen pengar igen (2009).
- ⁶⁶ Regeringen, På väg mot en enhetlig mervärdesskatt, Slutbetänkande av Mervärdesskattesatsutredningen, SOU 2006:90, Stockholm 2006.
- ⁶⁷ SCB, Skattestatistik årsbok 2012.
- ⁶⁸ ESO, Beskattning av privat pensionssparande, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2010:2.
- ⁶⁹ SCB, Fastighetstaxeringar 2010: Fastighetsbeståndet taxerat till drygt 6 000 miljarder kronor, (2010).

⁷⁰ SCB, Kalkylerat bostadsbestånd 2011-12-31: Bostadsrätterna fortsätter öka på hyresrätternas bekostnad, (2011).

⁷¹ SCB, Kalkylerat bostadsbestånd 2011-12-31: Bostadsrätterna fortsätter öka på hyresrätternas bekostnad, (2011).

⁷² SCB, Fastighetstaxeringar 2010: Fastighetsbeståndet taxerat till drygt 6 000 miljarder kronor), (2010).

⁷³ Konjunkturinstitutet, Konjunkturläget december 2010.

⁷⁴ SCB, Sysselsatta inom tillverkning utvinning, energi och miljö, SCB helårs-genomsnitt, åldersgruppen 16-64.

⁷⁵ SCB, VälfärdsBulletinen Nr 3 2002, Personalbrist inom sjukvård och omsorg (2002).

⁷⁶ Svenskt näringsliv, Rekryteringsenkäten 2012, Missade möjligheter, (2012).

⁷⁷ Lindgren, Anne-Marie; Framtidens skatter för framtidens välfärd, Arbetarrörelsens tankesmedja, rapport 9/2009.

⁷⁸ SVT, Svenskarnas inkomster, Inkomstskillnader mellan olika grupper de senaste 20 åren, <http://pejl.svt.se/visualisering/inkomster/skillnader/bidrag-och-skatt/>

⁷⁹ Roine, Jesper och Waldenström, Daniel, Top Incomes in Sweden over the Twentieth Century, <http://www.anst.uu.se>

⁸⁰ SCB, Fördubbling av hushåll med RUT-avdrag, Välfärd nr 1 2011.

⁸¹ Skatteverket, Skattefelskartan, (2013).

⁸² Ekonomistyrningsverket. Rapport 2013:23 "Utfallet för statens budget".

